

Educació Social

Revista d'Intervenció Socioeducativa

Gener - abril 2017

www.peretarres.org/revistaeducaciosocial

65

Comitè científic

José Antonio Caride: Universitat de Santiago de Compostela
Carles Armengol: Fundació Escola Cristiana de Catalunya
Anna Berga: Universitat Ramon Llull
Ferran Casas: Universitat de Girona
Jaume Funes: Universitat Ramon Llull
Josep Gallifa: Universitat Ramon Llull
Angel Gil: Institut Guttmann
José Miguel Leo: Representant del Col·legi d'Educadors/es Socials de Catalunya
Rafael López Arostegui: Fundación EDE (Bilbao)
Ramon Nicolau: Ajuntament de Barcelona
Carme Panchón: Universitat de Barcelona
Rafael Ruiz de Gauna: Fundació Pere Tarrés
Rosa Santibáñez: Universitat de Deusto
Enrique Pastor: Universidad de Murcia
João Paulo Ferreira Delgado: Escola Superior de Educação. Instituto Politécnico do Porto

Equip de direcció

Editor: Paco López
Director de publicacions: Jesús Vilar
Comunicació: Isabel Vergara
Administració: Jesús Delgado

Coordinació del monogràfic Rafael López-Aróstegui

Disseny i composició Sira Badosa

Tractament de textos, correcció i traducció Núria Rica

Traducció a l'anglès Graham Thomson

La revista està indexada a

Carhus plus+ 2010, MIAR, DICE, INRECS, RACO, Latindex, REDINED, DIALNET, CIRC, PSICODOC, ISOC, CIRC.

Reconeixement - NoComercial (by-nc): Es permet la generació d'obres derivades sempre que no se'n faci un ús comercial.
Tampoc no es pot utilitzar l'obra original amb finalitats comercials.

Editada per la Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés Universitat Ramon Llull

Santaló, 37 08021 Barcelona
Tel. 93 415 25 51 Fax: 93 218 65 90

Redacció: jvilar@peretarres.org
Subscripcions / publicitat: mreyes@peretarres.org
Publicitat: drodriguez@peretarres.org

Impressió: ALPRES
Dipòsit legal: 8.932/1995
ISSN 2339-6954

La revista es publica en dues edicions:
en català i en castellà

La publicació no comparteix necessàriament les
opinions expressades en els articles.

**FUNDACIÓ
PERE TARRÉS**
Universitat Ramon Llull

Editorial

Educació social i esport.....5

Opinió

Usos i potencialitats de l'esport. La seva relació amb l'acció socioeducativa.....6
Llei catalana de professions de l'esport 9

Monogràfic

Educació social i esport

L'esport, agent configurador de l'ethos, *Francesc Torralba*..... 13
Processos educatius en l'àmbit esportiu, *Yolanda Lázaro Fernández,*
Mª Isabel Ariceta Iraola, Fernando Asenjo Dávila i Isabel Rubio Florido 30
L'esport com a recurs educatiu en la inclusió social, *Merche Ríos* 44
Les polítiques de la Unió Europea en l'àmbit de l'esport,
Itziar Fernández Marrón 57
El repte de la qualificació i professionalització dels recursos humans de
l'esport del País Basc, *Joseba Bujanda* 75

Intercanvi

Esport i educació a la Penya, un model de planter per a la formació integral de
persones i jugadors/es, *Judit Borrull, Lluís Riera i Jordi Martí* 97
Athletic Club: estudiant per a futbolista, *Iñaki Azkarraga Ripoll* 116
La funció i el valor de l'esport a AVIFES, *Itziar Ceballos Villahoz i*
Resu Casanova Martín..... 125
Les activitats esportives en l'estratègia socioeducativa amb joventut en
dificultat social, *Deibe Fernández-Simo i Xosé Manuel Cid Fernández*..... 143
Una aproximació a l'estat actual dels Serveis Socials. Estratègies pràctiques
per millorar les intervencions socioeducatives al Servei Bàsic d'Atenció
Social, *Núria Ferrer Santanach* 158

Llibres recuperats

La piedad y la horca 177

Publicacions

Despertad al diplodocus: una conspiración educativa para transformar
la escuela... y todo lo demás 179
Llibres rebuts 182

Propostes

Propers números monogràfics 183

Educació social i esport

L'activitat esportiva està plenament present en la vida social. Ja sigui com a pràctica lúdica, com a espectacle, com a àrea de professionalització o com a eina de treball per a la inclusió i per al desenvolupament de competències personals, l'esport està integrat en la vida quotidiana de la comunitat.

També l'educació social ha utilitzat tradicionalment l'esport de manera regular com a estratègia d'intervenció. Per aquesta raó hem considerat convenient fer una anàlisi de les diferents dimensions que presenta l'esport i de les relacions que aquestes dimensions poden mantenir amb l'educació social. Els diferents articles que es presenten agafen un ampli ventall de perspectives. Aquestes inclouen la reflexió de caràcter filosòfic sobre el sentit de l'activitat esportiva en el creixement humà, l'anàlisi de les polítiques europees en l'àmbit de l'esport, la llei de l'esport del País Basc i la llei catalana de l'esport (aquesta darrera en forma d'article d'opinió), l'ús de l'esport com a estratègia d'inclusió social i els processos educatius en l'àmbit esportiu.

Per altra banda, es descriuen diverses experiències d'utilització de l'esport en col·lectius específics i es presenten dues institucions esportives de caràcter professional per reflexionar sobre l'equilibri entre la professionalització i el desenvolupament integral de la persona.

Estem convençuts que l'educació social pot fer importants aportacions a les diferents dimensions de l'activitat esportiva i esperem que aquest monogràfic contribueixi a aconseguir-ho.

Usos i potencialitats de l'esport. La seva relació amb l'acció socioeducativa

L'esport constitueix sens dubte un àmbit clau en la nostra societat des del punt de vista social, sanitari, cultural, econòmic, polític i, també, des del punt de vista educatiu.

Les activitats esportives constitueixen un espai fonamental de socialització i convivència, en el qual s'adquireixen i es desenvolupen actituds i capacitats, i es viuen, es proposen, es transmeten i es reforcen valors (cura de la salut, esforç, treball en equip...) i, també, contravalors (sexisme, xenofòbia, "guanyar justifica els mitjans" ...).

Un espai de reproducció de l'estatus quo, dels models culturals dominants i, també, de transformació social. Un espai per al creixement personal i en el qual també es trunquen projectes de vida. Un espai de lleure i negoci que pot ser inclusiu i educatiu, o no.

Es tracta a més d'un àmbit en el qual cal participar des de múltiples perspectives (com a esportista, espectador o espectadora, educadora..., i de manera professional, amateur o voluntària) i, afortunadament, cada vegada més transversal, en la mesura en què s'avança, per exemple, en la promoció de l'esport "al llarg de la vida" (per exemple, en el marc d'estratègies d'envelliment actiu), de l'esport adaptat o de l'esport inclusiu orientats a l'exercici del dret al lleure actiu i participatiu de totes les persones, la integració social i la promoció de la convivència.

Constitueix, igualment, un àmbit d'especial interès en el context europeu que cal impulsar des de programes com Erasmus +, i en el qual s'estan impulsant també projectes de cooperació internacional.

D'altra banda, és un àmbit en el qual hi ha una professionalització i diversificació de rols i professions creixent (persones entrenadores, monitores, formadores, coaches, representants, gerents, organitzadores d'esdeveniments, etc.) i en la professionalització resulta necessari avançar mitjançant el reconeixement de les professions pròpies de l'àmbit esportiu i la regulació del seu exercici, la formació permanent i altres mesures de promoció.

Avançar en la professionalització d'aquest àmbit és clau també per garantir-ne la funció social: educativa, inclusiva, de promoció de la salut, etc. I, al mateix temps, és vital preservar la contribució del voluntariat, particularment en l'esport de base, impulsant la formació del voluntariat –de manera particular, en relació amb la seva funció educativa– i compensant les persones voluntàries per les despeses derivades de l'exercici de la seva activitat però evitant homologar l'activitat del voluntariat esportiu amb una activitat de caràcter remunerat per necessitats o interessos aliens a la pròpia pràctica esportiva.

D'altra banda, per reforçar la funció educativa en l'àmbit esportiu és fonamental avançar en la caracterització, formalització, extensió i sistematització dels processos educatius en aquest àmbit.

Així, per exemple, respecte a la seva extensió, a més de tenir en compte el que s'ha exposat sobre els objectius o les i els destinataris, els processos educatius s'han d'estendre des de l'esport base a l'esport professional, particularment en les etapes de formació de futures i futurs esportistes professionals, però no només promovent les dobles carreres, també en l'etapa sènior, i acompanyant els projectes de vida de les persones quan vagi conclouent la seva etapa com a jugadores o jugadors professionals.

O respecte a la seva formalització i sistematització, han de constituir processos explícits (amb accions, responsables, terminis...) i institucionalitzats (el subjecte ha de ser la institució, és a dir, l'escola, el club..., sense que dependin de la bona voluntat o el bon fer d'una o diverses persones en particular).

Partint d'aquests arguments, podem considerar que l'educació social té en aquest àmbit una possibilitat de desplegament de la figura professional, que pogués fer-se present tant en l'esport de base com en el professional, per impulsar la funció educativa en els clubs, capacitar persones remunerades i voluntàries, dissenyar i acompanyar l'execució i avaluació de programes d'esport inclusiu o saludable i orientats a promoure la integració social, la convivència intergeneracional..., així com en l'exercici de determinats rols o figures professionals emergents.

D'altra banda, les universitats tenen el repte de reforçar la seva connexió amb aquest àmbit, capacitar les persones professionals i acompanyar i transformar la pràctica educativa així com, des d'una altra perspectiva, promoure una relació adequada entre la universitat i les i els universitaris que realitzen una "doble carrera", esportiva i acadèmica.

Així doncs, és convenient desenvolupar investigacions i experiències que permetin aprofundir en totes les dimensions de l'esport que s'han comentat en les línies anteriors i considerar-lo com un eix fonamental en els processos de socialització, de desenvolupament personal, en la construcció comunitària, així com de professionalització de l'educació social.

Rafael López-Aróstegui
Consultor social a la Fundació EDE

Llei catalana de professions de l'esport

Catalunya va ser pionera el 2008 a l'Estat aprovant la Llei sobre l'exercici de les professions de l'esport, que reconeixia per primera vegada els treballadors del món de l'esport com un sector professional amb identitat pròpia. Aquest col·lectiu veia valorada amb aquesta regularització la seva tasca i el seu pes com a promotors de l'activitat física entre la ciutadania i com a generadors d'impuls econòmic a la societat.

Hem de considerar el desplegament de la Llei 3/2008 de manera molt positiva perquè posa en valor la seguretat i la formació dels professionals de l'àmbit de l'esport a Catalunya. Com a dades destacades, hi ha hagut una evolució important tant de les persones registrades al Registre Oficial de Professionals de l'Esport de Catalunya (ROPEC) com de les professions vinculades a cada registre. L'any 2016, al ROPEC figuraven 43.725 professions, 19.425 professionals i 4.983 col·legiats.

Amb tot, temps després vam considerar que era necessari dur a terme la modificació de la Llei, entre altres motius, per la necessitat d'un sector eminentment voluntari que vol incorporar-se a aquest registre. A partir de diverses esmenes negociades al Parlament català, la Llei permet que s'inscriguin al ROPEC professionals amb formacions no formals valorades per les federacions esportives.

Amb els anys, hem arribat a la conclusió que l'experiència de la regulació de l'exercici de les professions de l'esport s'ha de considerar molt positiva de manera global. Hem posat en valor la formació dels tècnics titulats en esport, alhora que hem educat i ordenat el sector esportiu formatiu professional.

Antoni Reig
Director del Consell Català de l'Esport
Generalitat de Catalunya

Foto: Fotolia.com

Educació social i esport

Francesc
Torralba

L'esport, agent configurador de l'ethos

Recepció: 24/03/17 / Acceptació: 31/3/17

Resum

Des dels antics filòsofs grecs ençà s'ha escrit que la pràctica esportiva, quan es realitza amb assiduitat i disciplina, forja el caràcter, configura l'ethos de la persona. L'esport estimula capacitats mentals i emocionals, desenvolupa la intel·ligència, la memòria, la imaginació i la voluntat, però, a més, activa bons hàbits, que fan millor la persona. La virtut (virtus) és un hàbit i, per tant, s'adquireix com un ofici o una professió, per repetició a través de l'acció. Com qualsevol hàbit, la virtut no és només el que un sap fer; també és el que un estima fer. A través de la pràctica esportiva s'adquireixen una infinitat de bons hàbits o de virtuts que esculpeixen el caràcter de la persona. No ens proposem explorar-les totes, però sí presentar, a continuació, aquelles que són fonamentals.

Paraules clau

Esport, Ethos, Virtut, Hàbit, Frustració, Humilitat, Esforç, Solidaritat

El deporte, agente configurador del ethos

Desde los antiguos filósofos griegos a esta parte se ha escrito que la práctica deportiva, cuando se realiza con asiduidad y disciplina, forja el carácter, configura el ethos de la persona. El deporte estimula capacidades mentales y emocionales, desarrolla la inteligencia, la memoria, la imaginación y la voluntad, pero, además, activa buenos hábitos, que hacen mejor a la persona. La virtud (virtus) es un hábito y, por lo tanto, se adquiere como un oficio o una profesión, por repetición a través de la acción. Como todo hábito, la virtud no es sólo lo que uno sabe hacer; también es lo que uno ama hacer. A través de la práctica deportiva se adquieren un sinfín de buenos hábitos o de virtudes que esculpen el carácter de la persona. No nos proponemos explorarlas todas, pero sí presentar, a continuación, las fundamentales.

Palabras clave

Deporte, Ethos, Virtud, Hábito, Frustración, Humildad, Esfuerzo, Solidaridad

Sport as an Ethos-configuring Agent

From the philosophers of Ancient Greece to our own time it is widely accepted that practice of sport, when undertaken with sufficient commitment and discipline, forges the character and helps shape the ethos of the person. Sport not only stimulates our mental and emotional capacities and contributes to the development of intelligence, memory, imagination and will, but also inculcates good habits, which make the person better. Virtue (Ancient Greek ἀρετή, arete; Latin virtus) is a habit, and as such is acquired in the same way as a trade or profession, by repetition of the relevant actions. And, like any habit, virtue is not only what one can do; it is also what one loves to do. The practice of sport fosters the acquisition of a great number of good habits or virtues that sculpt the character of the person. Our aim here is not to explore all of these, but to present those that may be thought of as fundamental.

Keywords

Sport, Ethos, Virtue, Habit, Frustration, Humility, Effort, Solidarity

Com citar aquest article:

Torralba, Francesc (2017).

"L'esport, agent configurador de l'ethos".

Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa, 65, 13-29

ISSN 2339-6954

▲ L'esport i la forja del caràcter

Des dels antics filòsofs grecs fins al baró De Coubertin passant pels grans filòsofs romàntics del segle XIX, s'ha escrit que la pràctica esportiva, quan es realitza amb assiduitat i disciplina, forja el caràcter, configura l'*ethos* de la persona, desenvolupa el seu *tarannà moral*, per dir-ho amb la bella expressió de José Luís López Aranguren¹.

En múltiples tesis, tesines i programes d'investigació s'ha demostrat com a través de l'activitat esportiva els nens i els adolescents aprehenen determinats valors, adquireixen bons hàbits, és a dir, virtuts, amb la qual cosa sembla evident que aquesta activitat contribueix, juntament amb d'altres, a la formació moral de la persona.

El vincle entre activitat esportiva i virtuts morals mereix una reflexió. L'esport ensenya, estimula capacitats mentals i emocionals, desenvolupa la intel·ligència, la memòria, la imaginació i la voluntat, però, a més, activa bons hàbits, hàbits que, en la mesura que es repeteixen, forgen el caràcter i fan millor la persona.

La virtut és un mèrit que s'adquireix amb el temps La virtut no és un do natural com ho és la intel·ligència, perquè hom pot perdre-la; és un mèrit que s'adquireix amb el temps. Hom no neix virtuós; es fa virtuós al llarg del temps. La virtut (*virtus*) és un hàbit i, per tant, s'adquireix com un ofici o una professió, per repetició. No és un acte aïllat, ni un moviment inconnex; és una qualitat del caràcter, una excel·lència de la personalitat moral que fa la persona més perfecta i, per tant, més desitjada.

La virtut s'adquireix a través de l'acció. És nedant que hom aprèn a nedar; és corrent que hom aprèn a córrer, és fent accions justes que hom aprèn a ser just. Com tot hàbit, la virtut no és només el que hom sap fer; també és el que hom estima fer. Allò que testifica l'autenticitat de la virtut és el plaer que hom té quan la practica.

Obrar conforme a la virtut no és actuar cegament; comporta necessàriament una part d'intel·ligència. Aristòtil subratlla que la virtut és la mesura, l'equilibri. Una virtut, en efecte, és el punt equidistant entre l'excés i el dèficit. La tempra, per exemple, s'oposa a la frigidesa, però també a l'apassionament; la liberalitat se situa en el punt equidistant entre la prodigalitat i l'avarícia. La virtut no representa un grau de l'acció, sinó una màxima de l'acció.

El punt mitjà és, precisament, el més difícil de conquerir. És el lloc on habita la virtut. Mai no es pot preestablir perquè depèn de les circumstàncies i del mateix individu. És per això que la regla que determina el que és justament el punt mitjà, és a dir, la virtut, no està escrita enlloc, ni donada com a definitiva; ella és la que determina l'home prudent.

Aquesta idea de la virtut com a punt equidistant entre l'excés i el dèficit té molta rellevància en la vida esportiva. El bon esportista tracta d'evitar sempre els extrems i busca aquest just punt mitjà perquè sap que això és beneficiós per al seu ser i també per al seu equip.

Sens dubte, el punt mitjà s'aconsegueix per assaig i error. No hi ha una norma escrita, ni un algorisme que s'ha d'aplicar de manera mecànica independentment de les circumstàncies. L'esport té aquesta dimensió artesanal i creativa que permet l'exercici de la llibertat responsable de l'esportista. Això l'obliga a deliberar, a haver de fer eleccions sobre la marxa sense poder aturar-se. Moltes vegades, les ha de prendre en poques fraccions de segon, en plena competició, sense poder ponderar prou allò més encertat, però les seves accions tenen conseqüències no només per a ell, sinó també per al seu equip i, de vegades, a llarg termini.

La deliberació *in situ* no és fàcil, perquè no es poden avaluar amb la calma necessària totes les variables que estan en joc, però és un ensenyament fonamental per a la vida, perquè també a la vida un ha de prendre decisions familiars, socials, econòmiques i afectives sense poder aturar el temps ni el curs dels esdeveniments.

A través de la pràctica esportiva s'adquireixen una infinitat de bons hàbits o de virtuts que esculpeixen el caràcter de la persona. No ens proposem explorar-les totes, però sí presentar, a continuació, les fonamentals.

La tolerància a la frustració

La frustració, com la pèrdua, és una possibilitat humana. No és una necessitat imperiosa, ni una fatalitat de la natura, però la frustració s'esdevé en la vida humana i no només en l'àmbit esportiu, també en l'esfera professional, institucional, social o afectiva. Hom es frustra, tot i no voler-ho, tot i dissimular de portes enfora. Sent que s'ensorra el seu projecte, que s'esfondra el seu propòsit, que els seus fins, tan cobejats, es dissolen en el no-res.

Només es frustra qui teixeix somnis, qui es proposa entreveure nous horitzons o té expectatives i tracta de fer-les realitat amb punt d'honor i tenacitat. La frustració és, doncs, una impressió subjectiva, un estat emocional que neix quan hom albira la distància que hi ha entre l'*ideal* que s'ha proposat mentalment i la *realitat* que ha aconseguit físicament.

L'activitat esportiva no és aliena a l'experiència de la frustració. Tant en l'esport professional com en l'*amateur*, té lloc aquesta vivència, però no és percebuda, ni expressada, ni administrada de la mateixa manera segons persones i contextos. Tots els esportistes, en un moment o un altre de la seva vida esportiva, per una o altra raó, es frustren. Poden o no reconèixer-ho, però el fenomen es dona.

Només es frustra qui teixeix somnis

Enfront de la frustració es produeixen múltiples reaccions, encara que no totes són igualment legítimes ni saludables per a l'ésser humà. Quan hom es frustra, pot sentir ira, odi, desesperació, fàstic de viure, fins i tot pot patir temptacions destructives, nihilistes, però és rellevant recordar que amb la frustració no acaba la vida, ni s'acaba el món. El domini emocional és clau per canalitzar correctament aquest estat de frustració. D'aquí la importància de la intel·ligència emocional, en la mesura que ens predisposa a canalitzar correctament les emocions tòxiques.

La frustració pot conduir a una altra sortida: cercar les responsabilitats en els altres. Un es frustra perquè no ha aconseguit baixar el seu registre en una prova esportiva. Imputa aquesta responsabilitat a l'entrenador, al públic, al clima, a les pressions comercials, als rivals, a una constel·lació d'elements exògens i ell se n'autoexclou.

És una manera inadequada d'enfrontar-se a la frustració. Tot assumint que els altres poden ser part del problema i no de la solució, l'esportista honest amb si mateix ha d'explorar dins seu per intentar indagar què és el que ha anat malament, on ha fallat ell, quina part de responsabilitat ha d'assumir.

La tolerància a la frustració és un dels aprenentatges més valuosos que hom adquireix a través de la pràctica esportiva. Tolerar és patir, aguantar, suportar una situació desagradable sense perdre el control emocional. La tolerància a la frustració és bàsica per a poder continuar de nou, entrenar i preparar-se per a un repte futur. Quan hom no tolera la frustració, necessita extreure-la i, consegüentment, la imputa als altres.

Una de les tasques que tenen encomanades els qui formen en la pràctica esportiva (professors, mestres d'educació física, entrenadors, pares i mares) consisteix en el fet que el jove assumeixi, amb intel·ligència i creativitat, les frustracions que pateixi al llarg de la seva activitat esportiva.

Aquesta lliçó és especialment útil, però no només en el camp esportiu. Ho és, per extensió, en el conjunt de la vida. Tolerar la frustració no vol dir celebrar-la, tampoc desitjar-la; significa clarament i senzillament suportar-la d'una manera pacífica, conviure-hi tot i que la seva presència no sigui agradable; consisteix a no deixar-se vèncer per aquesta intrusa i continuar, amb la màxima normalitat, la pròpia vida.

La clau de l'èxit futur rau en la bona digestió emocional de la frustració. Ningú no vol frustrar-se, però la solució a la frustració no descansa en la passivitat, en tirar la tovallola i en deixar de proposar-se reptes. Sense desig no hi ha activitat humana, però el desig és una font i un ferment de moltes frustracions. La frustració ensenya, però només si hom és capaç de tolerar i d'aprendre les secretes lliçons.

La tolerància a la frustració és un dels aprenentatges més valuosos que hom adquireix a través de la pràctica esportiva

És essencial que l'esportista no s'identifiqui amb la frustració. La frustració és un estat anímic efímer i voluble, no un tret de l'ésser de la persona. Tot ésser humà és més que els seus estats anímics, que els seus pensaments, que els seus somnis i records. La identificació entre l'ésser i l'objecte del pensar o del sentir és un error.

La frustració arriba quan un vol aconseguir un objectiu a qualsevol preu o quan desitja que les coses surtin com ell vol i no accepta un resultat diferent. El fracàs no depèn, com fàcilment es pensa, del resultat. Només arriba quan l'actitud no ha estat la correcta. Per això, gestionar-ho a nivell emocional és difícil, perquè un només se sent fracassat quan ha fallat quelcom dins seu i no a fora.

Això ens obre la porta per endinsar-nos en una filosofia de vida, que és aquella segons la qual no tenim dret als resultats. Tenim dret a treballar, a sacrificar-nos, a donar el millor de nosaltres mateixos, a comportar-nos de manera correcta, però no tenim dret als fruits de tot això.

Quan hom viu pendent dels resultats, dels fruits de l'acció, deixa de gaudir de la pròpia acció, perquè aquesta es converteix únicament en un instrument per obtenir els resultats. La clau rau a gaudir amb l'execució de l'acció, sigui la que sigui, independentment dels resultats. Es tracta de gaudir escrivint o nedant o corrent, però no convertir aquestes accions en instruments per aconseguir resultats. El desinterès pels resultats és clau per gaudir a fons de l'acció que s'està fent.

Un dels grans límits als quals s'enfronta l'esportista, a més de la frustració, és la por. Aquesta por arriba per estar massa pendent de l'entorn (comparacions amb els altres, expectatives creades, crítiques i judicis externs) i per estar poc centrat en el que un té a dins. Un ventall de por flueix per l'ànima de l'esportista: hi ha la por de lesionar-se, de no donar la talla, de caure en desgràcia, de no ser seleccionat per l'entrenador; la por de la crítica de la reprovació del públic. Només l'esportista que és capaç d'insonoritzar-se, de practicar una certa *indifferentia mundi*, en el sentit més estoic de l'expressió, pot dominar i controlar aquesta allau de pors.

La por és una passió humana universal, fruit de la vulnerabilitat de l'ésser humà, però també de la consciència dels perills i de la inestabilitat de tot plegat. És una emoció que paralitza l'activitat i el judici. Quan hom té por, s'atura; resta a l'aguait, observa atentament, mira què fan els altres. Aquest sentiment emergeix, especialment, en contextos d'inseguretat i d'incertesa, quan tot el que és sòlid es liqua o s'esvaeix en l'aire. Per això, no és estrany, tal com subratlla el sociòleg i assagista polonès Zygmunt Bauman, que en les societats contemporànies emergeixi aquesta passió².

El desinterès pels resultats és clau per gaudir a fons de l'acció que s'està fent

Davant la por, molts busquen refugi en les petites rutines quotidianes, entre les quals hi ha la mateixa activitat esportiva. L'entrenament habitual dona seguretat i confort; mentre que la prova o la carrera generen, en l'esportista, por, perquè entra en un terreny nou i té dubtes respecte a la seva preparació i la seva competència.

Dins de la gamma de pors que pot percebre un ésser humà existeix, curiosament, no només la por de perdre i de no complir, d'aquesta manera, les expectatives, sinó també la por de guanyar. Aquesta por arriba per no viure l'instant i per haver-se centrat, només, en l'objectiu.

Les lliçons de la humilitat

La humilitat consisteix en el reconeixement exacte de la pròpia vàlua i limitacions

Una de les virtuts fonamentals que hom descobreix a través de la pràctica esportiva, ja sigui exercida en soledat o en comunitat, és la humilitat, que consisteix en el reconeixement exacte de la pròpia vàlua i limitacions.

La humilitat és el punt equidistant entre l'excés d'autoestima que condueix a l'orgull i a la vanitat i el dèficit d'autoestima que condueix a la infravaloració i a l'autodestrucció. El menyspreu d'un mateix no és humilitat com tampoc ho és l'assumpció de limitacions que no existeixen. Atribuir-se defectes que un no té és falsar a la veritat, és, amb freqüència, un recurs estratègic per a guanyar-se la lloança i l'estima dels altres. Sovint a aquesta manera de procedir se l'anomena: falsa humilitat.

El reconeixement explícit i conscient dels propis límits, de les fronteres o limitacions del propi ésser és el que anomenem *humilitat*. Aquesta exploració personal i íntima només pot fer-la el mateix esportista al llarg d'una seqüència d'entrenaments. Si està atent a la seva respiració, a les sensacions corporals, a la fatiga i a l'efecte de l'entrenament en el seu cos, captarà aquestes limitacions, però una cosa és adonar-se'n i, una altra, molt diferent, és revelar-les, exposar-les. L'esportista humil no té dificultats a revelar aquestes limitacions, perquè això no fereix la seva autoestima.

L'esportista, al llarg del seu camí, s'adona d'aquestes limitacions i, simultàniament, de la superioritat dels seus rivals. El descobriment de la humilitat no és quelcom artificial, induït des de fora. És una revelació, un desvetllament. L'esportista s'adona que no pot més, que es fatiga, que s'escota a la pista i això li permet, alhora, ésser més condescendent amb els qui pateixen un defalliment o una crisi. La limitació ens humanitza, ens uneix fraternalment els uns als altres.

Una persona humil és la que reconeix el do que ha rebut, un do que no és fruit del seu mèrit personal, ni del seu treball. L'esportista es troba instal·lat en un cos que no ha triat, amb unes característiques i competències que li han

estat donades. Hi viu, s'hi desenvolupa, en gaudeix i hi pateix. El seu mèrit consisteix a extreure tot aquest potencial que està latent, però només pot fer-ho si compta amb l'ajuda d'altres persones, d'especialistes i de tècnics que sabran assessorar-lo en aquesta tasca. Sol, aïllat del món, difícilment podrà aconseguir-ho.

Darrere d'un gran esportista sempre s'amaga una comunitat de persones que hi van confiar i van comptar amb ell quan ningú no el coneixia. Aquest suport incondicional és decisiu. Sense aquesta xarxa de persones, és molt difícil que floreixi tot el seu potencial. D'aquí el valor que té la comunitat afectiva, l'entorn còmplice que, en moltes cultures és, bàsicament, la família.

La humilitat, doncs, obre les portes a la gratitud. La majoria dels esportistes d'elit, en acabar la seva carrera esportiva i en acomiadar-se de l'afició a través dels mitjans de comunicació social, practiquen aquesta gratitud vers els qui han col·laborat i ajudat activament a fer florir tots aquests recursos i potències que estaven latents en ell.

La humilitat és la més sublim de totes les virtuts perquè fa avançar l'home en els seus propòsits i, encara que soni contradictori, l'enalteix. Per això l'esport, pel fet de ser una font inesgotable en l'ensenyament de la humilitat, engrandeix les persones.

La fortalesa davant les contrarietats

L'esport és, essencialment, caure i aixecar-se, és a dir, resiliència. Per definició, practicar esport, i sobretot a nivell professional, comporta caure i aixecar-se contínuament. Suposa un autèntic exercici de supervivència física i mental ja que, com en les situacions més dures a què la vida sotmet l'home, només sobreviuen els més forts.

Per poder mantenir aquest estil de vida és essencial el cultiu d'una virtut cardinal: la fortalesa (*fortitudo*, segons l'expressió dels tractadistes medievals). La fortalesa és la capacitat d'enfrontar-se a les contrarietats que comporta la vida. És fort qui no s'esfondra quan aquestes es presenten. No estem parlant, per tant, d'una capacitat física, muscular, de la robustesa del cos, sinó d'una actitud moral, d'una força interior, intangible, que permet fer front a les contrarietats.

La contrarietat és una intrusa que fa acte de presència a la vida sense sol·licitar permís. Arriba i altera tot l'ordre establert. En aquest sentit, actua com un principi de caos que obliga, a gran velocitat, a recompondre, encara que sigui provisionalment, un nou cosmos.

Darrere d'un gran esportista sempre s'amaga una comunitat de persones que hi van confiar i van comptar amb ell

S'entén per contrarietat allò que s'esdevé i s'interposa entre el desig i la realització del mateix

Forma part indissociable de la vida, també de l'activitat esportiva. Igual que en altres facetes, l'esport representa aquí una bona metàfora de la vida. S'entén per contrarietat allò que s'esdevé i s'interposa entre el desig i la realització del mateix. Parlem d'un escull, d'una barrera, d'un obstacle que no havíem imaginat, ni programat a priori. Quan es contempla amb antelació, no parlem pròpiament de contrarietat, perquè es tenia en compte i s'ha dissenyat ja una estratègia per combatre-la. És contrarietat quan irromp sense preavis, quan és una cosa inesperada que altera el rumb de la missió i obliga a buscar solucions sobre la marxa.

En l'esport emergeixen contrarietats que activen la intel·ligència, la imaginació, però també la solidaritat orgànica entre els membres de l'equip. Obliga a tenir una certa elasticitat. Com a conseqüència d'això, hom ha de sortir del seu rol i desenvolupar una funció que fins aquell moment desconeixia. La contrarietat reclama dels membres de l'equip generositat i sentit de pertinença.

La fortalesa es pot definir com l'hàbit del bon lluitador, de qui mai es rendeix. Tot i que la contrarietat no és ben rebuda a la vida i, menys encara, desitjada, juga un paper educatiu determinant. Ensenya, estimula capacitats, activa la fantasia i la creativitat, aguditza l'enginy, desperta facultats ocultes en el nostre ser, també alimenta la força de voluntat i la memòria, ja que l'esportista ha de buscar en l'arsenal dels records personals situacions anàlogues en el passat per veure com superar la circumstància present.

Per fer esport es requereix fortalesa física i mental, però qui no la té, troba en l'esport l'activitat ideal on la pot desenvolupar dia rere dia i entrenament rere entrenament. L'esport és, sens dubte, una eina immillorable per adquirir una gran fortalesa en tots els sentits.

L'esport és canvi continu i permanent. Cada entrenament és únic, cada jugada d'un partit és diferent, cada pedalada és diferent, cada salt, cada carrera, etc. Cada dia l'esportista s'aixeca d'una manera diferent, amb uns bioritmes i una energia diferent de la del dia anterior, igual que els seus companys i rivals. Tot plegat comporta que cada dia es parteixi de zero.

L'esport és moviment; el moviment és vida. La vida és canvi i són els més forts els qui sobreviuen a aquests canvis. Per això, qui vulgui ésser fort i adaptar-se als canvis de la vida, té en l'esport la millor de les escoles.

L'exercici de la prudència

S'entén per prudència la saviesa pràctica que permet discernir el que convé en la conducta de la vida. És una de les quatre virtuts cardinals, al costat de la justícia, la fortalesa i la tempra.

La connotació moderna del terme *prudència* com a prevenció i circumspecció debilita el sentit de *phrónesis* grec, que Ciceró tradueix com *prudencia*. Plató la identifica amb la saviesa pràctica (*Sophia*) i amb ella designa el saber immutable de l'Ésser immutable per oposició a l'opinió o la sensació. Al *Fileb* es relaciona estretament amb la contemplació com a fonament de l'acció recta.

Aristòtil, el seu deixeble, desenvolupa una concepció original de la prudència en la seva *Ètica a Nicòmac*. La concep com la capacitat de deliberar sobre les coses contingents. Segons la seva opinió, és la virtut de la part calculadora o opinant de l'ànima i es distingeix, en aquest sentit, de la ciència. També la defineix com una disposició pràctica en la justa mesura que s'orienta sobretot a l'acció més que no pas a la producció, que concerneix la regla de l'elecció i no l'elecció en si mateixa. Permet discernir el bé del mal per a l'ésser humà concret, més que el Bé i el Mal absoluts.

La prudència no és el contrari de l'audàcia, sinó de la desmesura (*Hybris*). No és un saber teòric, ni una simple habilitat, tampoc el que en l'actualitat s'anomena *competència*. És l'aptitud per a trobar la solució allà on les regles i els sabers no són suficients; l'aptitud per a trobar la solució justa, una aptitud que no es demostra ni s'ensenya, que flueix simultàniament com a conseqüència de la conjunció entre el do natural i la llarga experiència. Sense ella, sense la prudència, la virtut es degrada en rutina o en impuls cec.

Així, doncs, la prudència és una disposició que, acompanyada de la veritable regla, estimula l'ésser humà a actuar en l'esfera del que és bo o dolent per a ell. La prudència indica a l'ésser humà els mitjans per aconseguir els seus fins; exigeix el discerniment de les possibles alternatives i el moment oportú per a realitzar-les. També per a Immanuel Kant la prudència es relaciona amb el discerniment dels mitjans. L'autor de *La crítica de la raó pura* la concep com l'habilitat en l'elecció dels mitjans que ens condueix a un major benestar nostre.

Sens dubte, la prudència, entesa com a virtut cardinal, és decisiva en la pràctica esportiva. Un se n'adona a mesura que creix la seva experiència com a esportista. L'esportista prudent no només evita lesions i contratemps; també discerneix amb antelació els objectes que necessita i anticipa els futurs incerts.

La prudència és un hàbit que perfecciona la persona, però, a més és un poderós mecanisme de supervivència que neutralitza l'eròtica del risc. S'escriu a bastament sobre l'eròtica del poder, però estranyament sobre l'eròtica del risc i, tanmateix, és un dels recursos comercials més utilitzats per captivar futurs consumidors d'esports extrems.

El risc sedueix, atrau, fascina, perquè significa trencar amb la monotonia i mesurar-se amb reptes nous. A la nostra societat es venen riscos a granel;

La prudència no és el contrari de l'audàcia, sinó de la desmesura

es consumeixen tot tipus d'activitats arriscades, on no només està en perill la integritat física, sinó la mateixa vida de l'esportista. Els riscos atreuen; si se superen, creix l'autoestima de l'esportista i també el seu orgull personal.

La prudència no s'ha de confondre mai amb la covardia o amb la pusil·lanimitat. És el punt equidistant entre la temeritat i la covardia. Tanmateix, només en la situació concreta hom pot discernir què és el que més convé, pot deliberar els pros i els contres d'un determinat moviment.

L'esportista prudent sap que hi ha prioritats que s'han de salvaguardar, sap que la seva integritat física i la seva salut són valors superiors a la victòria, que la vida és un bé a preservar i que la victòria no és mai un argument per mentir, enganyar o traïr, però, sovint, ja sigui per afany de protagonisme, per la vanitat o per la pura i crassa competitivitat, trobem esportistes que, per tal d'aconseguir la victòria, posen en risc la seva vida, la seva integritat física, la seva salut i, no només això, sinó el seu rol dins del conjunt de l'equip i la seva honestat professional.

En situacions de risc, es posa de manifest quina és la jerarquia de valors que hi ha dins d'un esportista, què és, en definitiva, el més valuós per a ell. Només aquí aflora la veritable naturalesa moral de la persona. En aquestes situacions es produeix fàcilment l'anomenat *conflicte axiològic* o de valors.

El valor de la templança

L'esport aporta per damunt de tot la capacitat d'autodomini i d'autocontrol

Si haguéssim de destacar algun valor que l'esport aporta per damunt de tots al desenvolupament i al creixement de la persona humana, seria, segons el nostre judici, la capacitat d'autodomini i d'autocontrol. Aquesta capacitat té un nom en el llenguatge moral; és la virtut de la *templança*.

Aquesta virtut cardinal es caracteritza per la moderació dels desitjos. Aquesta moderació és pensada per Plató com el respecte a l'harmonia natural segons la qual el millor ha de governar el pitjor, com ara que el desig, que no es pot regular sol, ha de ser sotmès a l'intel·lecte. Igualment, la templança, en un Estat, exigeix a cadascun acceptar el govern dels més competents.

Aristòtil limita l'extensió de la noció de templança d'una manera que ha prevalgut fins a nosaltres. Segons ell, és una virtut exclusivament individual que no concerneix a res més que als desitjos animals de l'ésser humà (beure, menjar, reproduir-se).

Aquests conflictes no estan necessàriament en conflicte amb la raó. El conflicte emergeix només de la perversió de la naturalesa per mals hàbits. La templança és, doncs, la virtut que obliga el desig a regular-se segons les

necessitats naturals. Aquesta definició és la que condueix Sant Tomàs a fer d'ella l'última de les virtuts cardinals. Tot i que és difícil, fa referència només al cos.

Per contra, Baruch Spinoza, en plena Modernitat, considera la templança com una potència, li atorga un sentit nou. Segons la seva opinió, més que un simple govern de les passions, és el mitjà per reduir-les. Segons l'autor de *l'Ètica*, la templança és, primer de tot, un aprenentatge de la llibertat. Oposant-se a tota la tradició moral, Friedrich Nietzsche denuncia l'ideal de la templança com l'última defensa dels instints febles. La templança, segons el seu punt de vista, no és més que la lliure reducció o una victòria de la raó sobre la natura. Reprimint els desitjos, els reforça.

En qualsevol cas, la templança no és la fredor, ni l'apatia o la passivitat. La vida emocional forma part de la vida de l'esportista, però aquest sap que només si domina els seus desitjos i controla les seves passions, pot concentrar-se i donar el millor de si mateix. No es tracta, doncs, d'avortar qualsevol passió, sinó de dirigir-la cap al bé que un s'ha determinat a si mateix. És lògic que l'esportista senti passió pel que fa, pel seu esport, per la victòria.

La passió és fonamental en ell, perquè és el motor de la seva acció, la causa eficient de l'activitat esportiva, l'eix de la seva vocació, però aquesta ha de regular-se per la intel·ligència.

Concentrar-se consisteix a fixar l'atenció físicament i mentalment en un punt i a no deixar-se alterar pels estímuls o influxos exògens que rep una persona. Quan un està concentrat en una activitat, aquesta activitat és l'únic que compta en el món, un està absorbt de tal manera que allò que fa és l'únic que hi ha, l'únic que compta, fins al punt que tota la resta es converteix en un teló de fons, en *mundanal soroll*, en quelcom completament aliè a la persona concentrada.

En el procés de concentració no només és determinant el control del flux mental, del riu d'idees que flueixen per la ment a cada moment, també ho és, del flux emocional. Es tracta d'aconseguir el que els filòsofs estoics grecs denominaven *autarquia*, una mena d'autodomini total, de sobirania sobre un mateix, de màxima independència del món, tot i estar en el món. Aquesta és la dificultat real: estar en el món, però no deixar-se afectar pel que hi passa; estar a la pista, però no deixar-se ensorrar pels insults i esbrincades que procedeixen de les grades.

Especialment en edats primerenques, no hi ha res com l'activitat esportiva per començar a observar-nos, a escoltar-nos i a ser conscients que tenim instints que han de ser dominats i controlats.

La fúria, l'ansia i l'ímpetu desmesurat per guanyar a qualsevol preu, l'instint de revenja i l'enveja són sentiments que s'eduquen a mesura que un practica

Només si domina els seus desitjos i controla les seves passions, pot concentrar-se i donar el millor de si mateix

esport. El paper del formador, de l'educador físic o l'entrenador és, en aquest punt, determinant per a les generacions més joves. D'una banda, aquest ha d'estimular la passió de guanyar, l'ansia de vèncer, l'estima per la pròpia modalitat esportiva, però, d'altra banda, ha de neutralitzar els estímuls externs, les passions tòxiques, els sentiments negatius que influeixen negativament en la moral de l'equip i en el seu rendiment esportiu.

El sentit de la solidaritat

La *solidaritat* és un concepte excessivament utilitzat, un vocable que s'empra per referir-se a situacions, contextos i moviments molt dispersos entre si. Aquest ús abusiu del terme el buida de contingut, de manera que, finalment, un no sap el que està reivindicant quan reivindica més solidaritat. És una paraula imant que atrau col·lectius molt diferents i que, a més, és vindicada pels grans mitjans de comunicació social.

És fonamental aclarir, d'entrada, que la solidaritat no és un eufemisme de commiseració o de caritat; tampoc és un sentiment de pena pel destí tràgic de l'altre; menys encara, un acte puntual d'ajuda a un grup vulnerable. La solidaritat es refereix a un altre camp de significats, encara que socialment es relaciona amb la pràctica de l'altruisme i de la donació.

La pràctica esportiva estimula la solidaritat, però en el sentit més genuí del terme. Al principi, la noció de *solidaritat* tenia una significació jurídica que servia per designar el vincle existent entre el deutor i el creditor. El terme va ser utilitzat per Auguste Comte, el pare de la sociologia, en un sentit ampli per designar la solidaritat entre ciència i art, i entre moral i teologia. Des d'un punt de vista general, la noció de solidaritat serveix per designar les relacions i els deures socials.

Aquesta noció ha servit, sobretot, per designar dos grans tipus de cohesió social; la fundada sobre la similitud dels membres, a la qual correspon la *solidaritat mecànica*, i la cohesió fundada sobre la dissemblança dels membres d'una societat, a la qual correspon la *solidaritat orgànica*.

En les societats on hi ha la solidaritat mecànica, els individus difereixen poc els uns dels altres, mentre que a les societats on hi ha la solidaritat orgànica, la consciència individual és més forta, i el vincle social també és més sòlid a causa del vincle indispensable que uneix l'individu amb la comunitat.

Sens dubte, en aquest sentit, la pràctica esportiva estimula la solidaritat tant mecànica com orgànica. Els membres d'un equip que entrenen i competeixen assiduament formen un Tot. És una relació entre iguals i en la mesura que practiquen esport, s'uneixen més entre ells. Cadascú juga un paper i ha

La solidaritat no és un eufemisme de commiseració o de caritat

de jugar-lo el millor possible per al bé de l'equip. Sense aquesta solidaritat orgànica o interna entre ells no podria existir l'equip i sense ell no podria tenir lloc la pràctica esportiva.

Però l'esport no només fomenta la solidaritat endogàmica, és a dir, entre els membres d'un mateix equip o federació. També estimula fórmules de solidaritat exògena, una forma d'unió que se situa més enllà de les lleialtats i de les militàncies individuals.

Marc Augé escriu, a propòsit del ciclisme *amateur*: "Entre ciclistes, en el nivell més humil, hi ha la consciència d'una solidaritat elemental, la consciència de l'esforç i el moment compartits, un sentiment exclusiu que els distingeix de tots els altres i que els correspon únicament a ells"³.

La solidaritat en l'esport no és simplement que tots els membres d'un equip s'ajudin i treballin junts per aconseguir un objectiu. Va molt més enllà d'això perquè no té res a veure amb l'objectiu final sinó amb el moment actual.

La veritable solidaritat en l'esport d'equip, o almenys com jo l'entenc, no és només ajudar-se mútuament per aconseguir un objectiu comú, sinó que consisteix a donar el millor que un té dins a la resta de companys en cada moment, ajudant-los a créixer en tots els sentits.

La gratuïtat de l'esforç

A través de l'esport es conrea una virtut molt poc habitual en l'ordre de prioritats de la societat contemporània: la gratuïtat.

No ens referim a l'esport professional, sinó, sobretot, a l'esport *amateur*. En el primer, tot està sotmès a la lògica del càlcul perquè tota l'activitat s'orienta, essencialment, a la competició, i la recerca de resultats és el mòbil fonamental. S'entrena per a alguna cosa, hom es desplaça per a alguna cosa, es fa dieta per a alguna cosa, es compra el millor objecte del mercat per a alguna cosa. El fi és aliè a la mateixa pràctica.

L'esport professional, com ja hem indicat, està sotmès a la ideologia del rendiment i té com a finalitat el màxim benefici amb el mínim cost possible. En aquest sentit forma part integrant de la lògica que regeix el món global, les institucions polítiques, econòmiques, les grans corporacions empresarials i els cossos financers. Es podria sintetitzar amb una frase lapidària: El que compta és el benefici.

La gratuïtat representa l'expressió d'una altra lògica. Hom actua gratuïtament quan no busca res amb la seva acció, quan no s'espera que s'obtingui res a través d'ella. S'actua gratuïtament quan no s'atén cap benefici; sinó

La veritable solidaritat consisteix a donar el millor que un té dins a la resta de companys ajudant-los a créixer en tots els sentits

que hom es recrea en la mateixa acció, la fa perquè la mateixa acció l'omple, encara que no hi guanyi diners, encara que es cansi, es fatigui i fins i tot es lesioni, encara que passi fred i set, encara que hagi de matinar, encara que perdi temps social i familiar, fins i tot encara que hagi de posar diners per fer-la. Aquest lliurament gratuït i total és una expressió sublim d'amor que no només pot manifestar-se entre persones, sinó també entre l'esportista i la modalitat esportiva que practica.

Quan l'esport es viu des de l'esperit de la gratuïtat, hom està disposat a donar temps, energies, recursos intel·lectuals a aquella activitat sense esperar res a canvi, ni tan sols el reconeixement social. Aquesta gratuïtat és el veritable cor de la llibertat, perquè hom fa l'activitat realment perquè li plau fer-la i no per algun tipus d'estímul exogen a la pràctica esportiva. Encara que no hi hagués ningú més al món, la faria, perquè el mòbil és l'acció mateixa, el gaudi intern de realitzar-la, la bellesa, la bondat, el bé que hom experimenta mentre l'executa.

Des de la lògica del càlcul i del rendiment, aquesta donació gratuïta de temps, de diners, d'energia física i mental a alguna cosa que no dona cap rendiment material, que no genera cap benefici econòmic, sorprèn, fins i tot es qualifica d'estúpida o irracional. I, tanmateix, aquesta gratuïtat amb la qual l'esportista *amateur* es lliura a la seva bicicleta, a la muntanya, al mar i l'aire són formes de donació que representen els últims vestigis de llibertat que resten en un món cada vegada més ofegat per la lògica del càlcul, del rendiment i l'interès.

Escriu B. Guillemin: "L'essència de l'esport comença, doncs, a descobrir-se: l'esport és performance, és a dir, esforç d'una persona, dins d'una col·lectivitat, per fer viure la llibertat dins de la gratuïtat, per complir una llibertat dins de la gràcia física i intel·lectual".⁴

El sentit de la lleialtat

Un dels sentiments més bells que experimenta un esportista mentre exercita la seva modalitat és el que deriva de l'entrenament i del sofriment en grup. La victòria uneix i enforteix la moral de l'equip; però el patiment compartit uneix encara més, perquè, a través seu, es creen vincles molt estrets entre els uns i els altres.

Això provoca una gran unió i un sentiment de pertinença que és el que estimula que un doni més de si mateix quan pensa que no és possible. Ésser lleial consisteix a lluitar per quelcom superior al propi èxit personal, pels companys, pels membres de l'equip, pel club. Tot això és un estímul que permet treure el millor d'un mateix.

Aquesta gratuïtat amb la qual l'esportista *amateur* es lliura representen els últims vestigis de llibertat que resten en un món cada vegada més ofegat per la lògica del càlcul

Ésser lleial consisteix a lluitar per quelcom superior al propi èxit personal

Això suposa quelcom meravellós perquè vol dir que, per aconseguir-ho, s'han de superar les limitacions personals cap al grup (enveja, gelosia, rancors, actituds egoïstes). Quan hom ha estat capaç de deixar anar llast, de desfer-se de tot això, va més lleuger d'equipatge i pot volar més alt.

El sentiment de pertinença és quelcom imprescindible per al bon funcionament d'un equip i una cosa que deu ésser cultivada i potenciada per part de l'entrenador d'un equip o pels dirigents d'un club. La lleialtat és la virtut de romandre fidel a la pròpia modalitat esportiva, al propi equip, al propi club, especialment quan les circumstàncies prenen un caire negatiu.

La lleialtat s'expressa de múltiples maneres en la pràctica esportiva. D'una banda, exigeix un compromís personal; desenvolupar tan bé com es pugui el rol que cada un té assignat. D'altra banda, exigeix donació d'un mateix a alguna cosa més gran. Aquesta lleialtat no només la practiquen els esportistes, també els aficionats.

Els aficionats juguen un paper molt rellevant tant en l'esport professional com en l'*amateur*. El suport incondicional dels aficionats a l'equip quan aquest pateix situacions de gran dificultat, és un estímul i un incentiu per als jugadors. En cap cas es pot menysprear aquesta lleialtat, atès que l'esportista, en tant que ésser humà, necessita experimentar l'escalfor i l'afecte dels altres, i més quan tot s'ensorra.

La lleialtat s'expressa en un altre nivell molt més necessari. Quan l'equip és derrotat, quan no troba la manera de superar les contrarietats, quan l'afició el castiga tots els dies pels resultats obtinguts, en definitiva, quan allò negatiu inunda la vida esportiva, ésser lleial, com a esportista, consisteix a romandre fidel als propis compromisos, a l'entrenament i a les indicacions de l'entrenador. Aquesta lleialtat, però, no està renyida amb el necessari esperit crític que aporta idees i solucions per tal de trobar la millor estratègia per al bé de l'equip.

La lleialtat a allò que hom estima no ha de ser mai una barrera per practicar la fraternitat universal entre esportistes, ni una excusa per enfrontar-se a aficions rivals. Les manifestacions de fanatisme, de sectarisme i de gregarisme que observem en els grans estadis esportius són una expressió eloqüent de les debilitats del cos social. Només l'educació al llarg de tota la vida pot alliberar-nos d'aquesta xacra del fanatisme i de les seves atroces conseqüències.

L'audàcia davant d'allò desconegut

L'audàcia és la virtut que predisposa l'ésser humà a enfrontar-se a grans reptes, a plantejar-se objectius difícils, a explorar territoris desconeguts, no només exteriors, també interiors.

La diferència
entre l'audàcia
i la temeritat la
dóna el
coneixement
d'un mateix

En la vida d'un esportista, l'audàcia és fonamental, perquè és el que li permet fer el salt qualitatiu, pujar un esglau més en la seva competència i en el seu maneig d'habilitats. És la força que el mou a sortir del cercle viciós, a no limitar-se a repetir el mateix gest, el mateix moviment, allò que li dóna seguretat i confort.

L'audàcia és l'impuls necessari per emprendre un objectiu diferent, per enfrontar-se a una situació nova i desconeguda. La diferència entre l'audàcia i la temeritat la dóna el coneixement d'un mateix. És audaç qui s'enfronta a allò desconegut, però amb un profund coneixement de si mateix. És temerari qui s'enfronta a allò desconegut, però desconeix, també, els recursos i les limitacions que hi ha en el seu ésser.

Per millorar, és essencial conrear l'audàcia. L'audàcia és una forma de confiança en un mateix, però també en l'equip. Només explorant el terreny d'allò desconegut, es pot esbossar un mapa i convertir-lo en una àrea coneguda. En entrar en aquest terreny, hom no sap què li passarà, amb què es trobarà, quines situacions haurà de viure.

La por d'allò desconegut condueix a la mera repetició del mateix i a la paràlisi vital. L'esportista audaç s'enfronta a allò desconegut i s'endinsa, amb prudència, en aquest terreny sobre la base de l'experiència que ha acumulat amb els anys.

L'aventura forma part de la vida humana, però també de l'activitat esportiva. Per molt que hom planifiqui, programi i calculi, irromp la novetat, apareix allò imprevist o, dit d'una altra manera, allò desconegut entra al seu escenari vital. Aquesta tesi és igualment vàlida tant en la vida com en l'esport.

L'aventura, que és una categoria filosòfica de caràcter existencialista, té a veure amb la incertesa, amb el que està fora de control. A la vida humana, només hi ha la certesa de la mort. Quan un neix, diu sant Agustí en un dels seus sermons, està subjecte a una infinitat d'incerteses, pot viure tota mena de situacions i li poden ocórrer una gamma molt variada de vicissituds, però està sotmès a una única certesa, això és, que morirà, que de la mort no en podrà escapar.

L'aventura s'oposa, per definició, a allò planificat, al càlcul dels escenaris futurs. La veritable aventura comença quan no hi ha marxa enrere, quan hom es troba sense respostes i ha d'improvisar, treure a flotació el que porta dins seu i aprofitar aquests recursos per sortir del mal pas.

Per tot plegat, es pot afirmar, sense sucumbir a cap mena d'hipèrbole que, quan l'esport es practica d'una manera correcta, és una forma d'humanisme, una escola d'humanitat, perquè desenvolupa integralment la persona, el seu ésser més íntim.

No és estrany, doncs, que un antropòleg com Marc Augé afirmi, basant-se en la seva experiència personal, que "el ciclisme és un humanisme"⁵. A través de la pràctica de l'esport, l'esportista conrea hàbits que perfeccionen el seu *ethos* (les virtuts), que el fan millor com a ésser humà. L'esport és un humanisme pràctic no només perquè permet endinsar-nos en la condició humana en situacions molt diferents, sinó perquè promou la humanitat, la solidaritat, la prudència, la gratuïtat, l'audàcia, la humilitat, una constel·lació de virtuts que ens fan millors i ens permeten progressar moralment.

Francesc Torralba
Catedràtic de Filosofia
Director de la Càtedra Ethos
Universitat Ramon Llull
Ftorralba@rectorat.url.edu

L'esport és un
humanisme pràctic
perquè promou
virtuts que ens
permeten
progressar
moralment

- 1 Hem desenvolupat exhaustivament aquesta temàtica en *Inteligencia espiritual y deporte*, Plataforma, Barcelona, 2016.
- 2 Cf. Z. BAUMAN. *Miedo líquido*, Paidós, Barcelona, 2009.
- 3 M. AUGÉ. *Elogio de la bicicleta*, Gedisa, Barcelona, p. 45.
- 4 B. GUILLEMAIN. *Le sport et l'éducation*, PUF, París, 1955, p. 12. Ho expressa així en la seva llengua original: "L'essence du sport commence donc à se dévoiler: le sport est performance, c'est-à-dire effort d'une personne, dans une collectivité, pour faire vivre la liberté dans la gratuité, pour accomplir une liberté dans la grâce physique et parfois intellectuelle".
- 5 M. AUGÉ. *Elogio de la bicicleta*, Gedisa, Barcelona, p. 107.

Yolanda Lázaro
Mª Isabel Ariceta
Fernando Asenjo
Isabel Rubio

Processos educatius en l'àmbit esportiu

Recepció: 04/04/17 / Acceptació: 24/04/17

Resum

L'objectiu d'aquest article és fonamentar els processos educatius en l'àmbit esportiu. Per a això es comença presentant el significat i funcions socials de l'esport actual. Es continua apropant l'esport des de la perspectiva político-normativa i socioeducativa, per presentar també quina ha estat l'evolució del sector esportiu a Espanya. L'article finalitza amb un acostament a la formació dels professionals de l'activitat física i de l'esport, agents clau en el desenvolupament d'aquests processos educatius.

Paraules clau

Esport, Activitat física, Professionals, Formació

Procesos educativos en el ámbito deportivo

El objetivo de este artículo es fundamentar los procesos educativos en el ámbito deportivo. Para ello se comienza presentando el significado y funciones sociales del deporte actual. Se continúa acercándose al deporte desde la perspectiva político-normativa y socioeducativa, para presentar también cuál ha sido la evolución del sector deportivo en España. El artículo finaliza con un acercamiento a la formación de los profesionales de la actividad física y del deporte, agentes clave en el desarrollo de esos procesos educativos.

Palabras clave

Deporte, Actividad física, Profesionales, Formación

Educational Processes in the Realm of Sports

The aim of this article is to establish the bases of socio-educational processes in the realm of sports, and to this end it begins with an outline of the significance and the social functions of sport today before going on to consider sports from a political-cum-normative and socio-educational perspective, and at the same time trace the evolution of the sports sector in Spain. The article concludes with an overview of the training of professionals in physical activity and sport, who have a crucial role in the development of these educational processes.

Keywords

Sport, Physical activity, Professionals, Training

Com citar aquest article:

Lázaro Fernández, Yolanda; Ariceta Iraola, Mª Isabel; Asenjo Dávila, Fernando; Rubio Florido, Isabel (2017). "Processos educatius en l'àmbit esportiu". *Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 65, 30-43

ISSN 2339-6954

La necessitat i els requisits propis dels processos educatius i de l'aprenentatge innovador demanen desafiar la complexitat i els vincles deficientes establerts entre aprenentatge individual i social, i ampliar, enriquir i comparar contextos a través del diàleg i la interacció (Botkin, Elmandjra i Malitza, 1979).¹

En aquest aprenentatge, aspectes com lleure i esport cobren un especial significat pel pes i importància que posseeixen les seves pràctiques en la vida de les persones i el lloc rellevant que aquestes pràctiques tenen per als aprenentatges i les experiències de la infància, l'adolescència i la joventut (Monteagudo, 2008), sent la participació de l'educació i els educadors imprescindible.

La Carta Internacional per a l'Educació en el Lleure (1994) assenyalava que el seu objectiu bàsic és "desenvolupar valors i actituds de les persones i dotar-les de coneixement i habilitats que els permetin sentir-se més segures i obtenir un major gaudi i satisfacció en la vida. Aquest principi implica que no només l'educació és rellevant per al treball i l'economia, sinó que és igualment important per al desenvolupament de l'individu com a membre totalment participatiu de la societat i per a la millora de la qualitat de vida".

Significat i funcions socials de l'esport

En la societat actual, intentar justificar la importància del lleure en general i de l'esport en particular com a fet individual i social és una tasca innecessària. El lleure ha passat de ser considerat exclusivament *mitjà* a ser un *fi en si mateix*, atès que la satisfacció que produeix contribueix a una millor qualitat de vida i benestar de la ciutadania.

Un dels pilars sobre els quals se sustenta la qualitat de vida té molt a veure amb les experiències personals, i el lleure té importants i beneficioses repercussions sobre el benestar de les persones a diferents nivells (Makua i Rubio, 2015).

Els últims anys han estat fèrtils, al llarg de tot el territori espanyol, pel que fa a la creació d'equipaments i infraestructures culturals, esportives i turístiques. S'han rehabilitat les costes i les platges, l'oferta recreativa en contacte amb la naturalesa cada vegada és més àmplia, el desenvolupament del lleure relacionat amb la tecnologia s'ha incrementat amb una intensitat enorme, el canvi a les ciutats, que s'han convertit en espais amigables que conviden a ésser gaudides és una realitat, i tot això no fa més que justificar que som en un moment històric en què el lleure ocupa i té una importància sense precedents (Lázaro, 2007).

L'esport avui en dia, com a àmbit del lleure que és, envaeix la nostra quotidianitat, s'ha convertit en un fenomen social que ens planteja múltiples

interrogants, ajuda en la constitució d'identitats i inunda les nostres formes de comunicació ja que és la principal mercaderia i l'espectacle de més audiència (Alabarces, 1998).

L'esport competeix amb moltes altres activitats del lleure que ofereix la vida diària. L'esport, l'activitat física, tal com apunten Mestre i García (1999), és esforç per definició, la qual cosa comporta també, de vegades, rebuig per algunes persones que s'inclinen cap a pràctiques més sedentàries. Parlar de l'esport modern és al seu torn parlar de socialització i de creació cultural ja que a través seu adquirim hàbits, emocions i conductes relatives al fet esportiu. Igualment l'esport pot contribuir a la transformació social, i la pràctica esportiva és una experiència que afavoreix la cura d'un mateix, de l'entorn i dels altres (Àguila, 2008). Per tant, és evident la importància de l'esport en la societat actual.

Ara bé a través de l'esport contemporani també poden aparèixer conductes conflictives que portin els individus, entre d'altres, a situacions intolerants i excloents. I igualment és freqüent trobar una crítica al model esportiu hegemònic resultant de l'esport competitiu.

És per això que diferents investigacions deixen entreveure el "caràcter dialèctic" de l'esport ja que està ple d'ambivalències i contradiccions (Gutiérrez, 1995).

En definitiva, l'esport és una construcció dels éssers humans, un producte, i des de finals del segle xx, es pot afirmar que és una de les més significatives manifestacions culturals de la societat contemporània. Així, forma part del sistema de creences i valors, costums, conductes i artefactes compartits pels membres d'una societat per interactuar i es serveix de l'aprenentatge per a ésser transmès.

Hi ha moltes i diferents formes d'apropar-nos a l'esport, com a practicants que viuen la seva experiència de lleure a través de l'esport, com a professionals o com a simples espectadors.

Pel que fa al practicant d'esport, segons Asenjo (2015), trobem diferents motivacions per realitzar-lo en la societat actual. En primer lloc, estarien els nens inscrits en programes d'esport escolar, entenent l'esport escolar com el practicat per nens en edat escolar obligatòria, és a dir, entre els 6 i els 16 anys, i que no es realitza en horari lectiu. El pas natural d'aquests nens sol ser cap a l'esport federat, que és el que realitzen tots els adscrits a una federació i comporta una llicència i l'acceptació d'unes normes i reglaments. Els esportistes que destaquen en l'esport federat passarien a realitzar esport de rendiment, que és aquell practicat amb una vocació competitiva i d'obtenció de resultats esportius. En algunes ocasions aquest esport de rendiment es converteix en esport espectacle, que és el que realitzen professionals amb un impacte mediàtic notable.

L'esport està ple d'ambivalències i contradiccions

Un altre segment de la població practica el que s'anomena esport popular, que és el que fan les persones d'una manera lliure, sense cap tipus de compromís. Alguns realitzen la seva pràctica esportiva com a esport salut, és a dir, per prescripció facultativa per curar o per no emmalaltir. Finalment, hi ha una part dels practicants d'esport la motivació dels quals és trobar-se físicament atractius, esport estètic, que és el que practiquen les persones perquè es volen veure bé.

L'esport, com a activitat social, engloba un ampli repertori de símbols, valors, normes i comportaments que l'identifiquen i el diferencien d'una manera molt clara d'altres pràctiques socials. I en totes les seves varietats i múltiples manifestacions, d'acord amb Àguila (2008), si volem defensar l'esport com un element formatiu i un mitjà per a una socialització democràtica efectiva, hem d'atendre els missatges de tots els agents implicats en aquest procés, família, escola, mitjans de comunicació, amitats, organitzacions esportives, etc.

L'esport des d'una perspectiva político-normativa

Tal com s'indica en el Llibre Blanc sobre l'esport de 2007 i en el Pla d'Acció "Pierre de Coubertin", vinculat al Llibre Blanc, la Comissió Europea ha anat establint les bases d'una política de la Unió per a l'esport. Però és amb l'entrada en vigor del Tractat de Lisboa el desembre de 2009, quan la Unió Europea va adquirir per primera vegada una competència específica en matèria d'esport, i és responsable de desenvolupar polítiques basades en dades contrastades, així com de fomentar la cooperació i gestionar iniciatives a favor de l'activitat física i l'esport a tot Europa.

Per la seva banda, el Consell Europeu és l'encarregat d'identificar qüestions clau que s'han d'abordar en col·laboració amb altres institucions de la Unió i amb els estats membres.

Aquesta nova competència específica ofereix noves oportunitats d'intervenció de la Unió en l'àmbit de l'esport, tenint ara un fonament jurídic per donar suport estructuralment a aquest sector mitjançant un programa de despesa finançat amb càrrec al pressupost de la Unió, on destaquen el programa Erasmus + i la promoció de l'esport en polítiques i programes relacionats amb la salut i l'educació.

Així les funcions que, en l'àmbit de l'esport, la Unió abraça són:

- Funció social, que aborda qüestions que afecten directament els ciutadans.

Si volem defensar l'esport com un element formatiu i un mitjà per a una socialització democràtica efectiva, hem d'atendre els missatges de tots els agents implicats

- Dimensió econòmica, que tracta qüestions que afecten l'economia de l'esport.
- Funció organitzativa, que inclou el marc polític i jurídic del sector de l'esport.

El Parlament Europeu és conscient que l'esport constitueix en si mateix un important fenomen social i un bé públic

Per tot plegat, el Parlament Europeu és conscient que l'esport constitueix en si mateix un important fenomen social i un bé públic, i treballa en aquesta àrea juntament amb les altres institucions de la Unió. El 2012, la Comissió de Cultura i Educació (Comissió CULT) va elaborar un informe sobre la dimensió europea en l'esport, apostant, entre altres qüestions, per la creació de la Setmana Europea de l'Esport, que es va celebrar per primera vegada el setembre de 2015.

Així mateix el Parlament treballa per reafirmar la importància social de l'esport abordant el problema de la igualtat de gènere en l'esport i de l'envelliment actiu i la solidaritat intergeneracional. Igualment subratlla el paper significatiu de l'esport com a instrument per a fomentar la inclusió i el diàleg social i intercultural.

El Parlament també ha insistit en la importància de les activitats esportives per l'atractiu turístic dels territoris europeus, destacant les oportunitats derivades dels desplaçaments dels esportistes i els espectadors per assistir a esdeveniments esportius.

En aquesta mateixa línia, Fraguela i altres (2009) assenyalen a la Federació Internacional d'Educació Física, que en el "Manifest Mundial de l'Educació Física", publicat el 2000, reiterava la preocupació per la salut i l'ocupació del lleure tal com recull el seu article 8: "L'Educació Física haurà de contemplar sempre pràctiques agradables perquè pugui crear hàbits i actituds favorables en les persones quant a l'ús de les diverses formes d'activitats físiques en el temps per al lleure".

L'esport a Espanya, avui en dia, té la seva base jurídica en la Constitució Espanyola de 1978, més concretament en l'article 43.3 que estableix que: "Els poders públics fomentaran l'educació sanitària, l'educació física i l'esport. Així mateix facilitaran l'adequada utilització del lleure".

En una Espanya de les autonomies, Asenjo (2015) indica que es reforça la importància de l'esport en el Títol VIII "De l'organització territorial de l'Estat" amb l'articulat 148.1 en el qual fa referència a les competències que podran assumir les comunitats autònomes. La dinovena fa referència a la "promoció de l'esport i de l'adequada utilització del lleure". Això es concreta en l'opció, per part de les comunitats autònomes, d'un sistema organitzatiu netament públic amb un gran intervencionisme polític i la creació en els governs autònoms d'una Direcció o secretària general per a l'esport, a la qual competeix realitzar les polítiques en matèria esportiva, que comporta la direcció, programació, execució i avaluació de l'entramat esportiu. Per

realitzar aquesta competència en matèria d'esport, totes les comunitats autònomes tenen aprovades les seves pròpies lleis de l'esport. Aquestes lleis de l'esport autònomes tenen un desenvolupament normatiu a través de decrets que regulen l'organització de l'esport escolar, el món federat, les professions vinculades a l'activitat física i l'esport, el dopatge, les instal·lacions esportives, els espectacles esportius, etc.

A nivell nacional la Llei 10/1990, de 15 d'octubre, de l'esport (BOE 17-10-90), diu que "l'esport es constitueix com un element fonamental del sistema educatiu i la seva pràctica és important en el manteniment de la salut i, per tant, és un factor corrector de desequilibris socials que contribueix al desenvolupament de la igualtat entre els ciutadans, crea hàbits afavoridors de la inserció social i, així mateix, la seva pràctica en equip fomenta la solidaritat. Tot això conforma l'esport com a element determinant de la qualitat de vida i la utilització activa i participativa de temps de lleure en la societat contemporània".

De la mateixa manera, aquesta Llei assenyala que "el fenomen esportiu és un activitat lliure i voluntària" que pot presentar diversos aspectes: "pràctica esportiva del ciutadà com a activitat espontània, desinteressada i lúdica o amb fins educatius i sanitaris; activitat esportiva organitzada a través d'estructures associatives; i l'espectacle esportiu, fenomen de masses, cada vegada més professionalitzat i mercantilitzat".

L'esport des d'una perspectiva socioeducativa

Valdemoros, Sanz i Ponce de León (2016) destaquen la transcendència del dret al lleure com a element clau en el desenvolupament humà, atès que impregna els àmbits individual, col·lectiu, cognitiu i emocional. Per això apunten la necessitat d'un seriós compromís pedagògic amb una bona formació docent per poder realitzar experiències de lleure i esportives, satisfactòries.

L'evidència acumulada, tal com apunta Gutiérrez (2004), suggereix que per a la població general, l'activitat física estructurada i planificada està associada a beneficis psicològics en quatre grans àrees: millor estat d'ànim, reducció de l'estrès, autoconcepte més positiu i més elevada qualitat de vida. L'esport és una excel·lent eina per a l'educació integral de les persones des de la perspectiva del cicle vital (*life span*) i de l'educació al llarg de tota la vida ja que té relació amb aspectes físics, però al seu torn té una gran capacitat d'influència sobre les funcions psicològiques (emocionals) i socials (relacionals), tal com apunta Gutiérrez Sanmartín (2004).

Però al seu torn és fonamental reclamar una major atenció per a l'educació física i l'esport escolar en els plans educatius i formatius, ja que, tal com s'està demostrant, són espais especialment apropiats per a implantar estils de vida actius i saludables en la infància i la joventut.

L'activitat física estructurada està associada a beneficis psicològics en quatre grans àrees: millor estat d'ànim, reducció de l'estrès, autoconcepte més positiu i més elevada qualitat de vida

Feu (2000) apunta les característiques que pot i ha de tenir un esport per contribuir a l'educació i formació dels subjectes que s'hi inicien:

- Fomenta l'autonomia personal
- No discrimina i hi participen tots
- Ensenya a ocupar el temps de lleure amb activitats físico-esportives
- Ofereix diversió i plaer en la pràctica
- Utilitza una competició enfocada al procés
- Afavoreix la comunicació, expressió i creativitat
- Estableix hàbits saludables de pràctica esportiva
- Ensenya a valorar i respectar les pròpies capacitats i les dels altres
- Millora la condició física i les habilitats motrius bàsiques i específiques
- Permet la reflexió i la presa de decisions

Águila (2008) assenyala algunes propostes pedagògiques en relació a l'esport com són estimular la consciència corporal i el coneixement de les capacitats i límits de cadascú; utilitzar la pràctica esportiva com a mitjà per afavorir el desenvolupament personal i la intel·ligència emocional; utilitzar les pràctiques esportives per afavorir la motivació intrínseca en la tasca; utilitzar la pràctica esportiva com a mitjà per a l'educació ambiental; analitzar de manera crítica l'impacte dels mitjans de comunicació; afavorir els valors democràtics, entre d'altres. Totes elles es basen en la idea que el lleure en general i l'esport en particular és un marc ideal per a la formació humanística, on l'exercici de la llibertat, l'expressió de la identitat i el gaudi són oportunitats que permeten el desenvolupament de valors socialment desitjables i acceptables.

Els hàbits adquirits en edats joves reflecteixen el tipus de conductes a la vida adulta

Kelder i altres (1994) van indicar que els hàbits adquirits en edats joves reflecteixen el tipus de conductes a la vida adulta, ja que els patrons de conducta consolidats durant la infància són, sovint, mantinguts al llarg de tota la vida.

Fa dècades Iverson i altres (1985) afirmaven que l'escola representa un escenari ideal per influir en la pràctica de l'activitat física en nens/es i joves i que uns bons programes d'activitat física a les escoles podrien aportar el coneixement i les destreses necessàries per als hàbits de pràctica física al llarg de la vida. Rainer Martens apuntava el 1996 que tal vegada l'objectiu més important dels i les professionals de l'activitat física sigui convertir els nens i nenes en practicants actius per a tota la vida. Afirmacions que segueixen essent igualment vàlides i necessàries en aquesta segona dècada del segle XXI.

És indiscutible, tal com apunten Madrera i altres (2015), que les noves i diferents demandes de la societat espanyola actual en relació a la pràctica de l'activitat física i esportiva, requereix formar personal qualificat en diferents nivells i àmbits.

Situació del sector esportiu a Espanya i la seva evolució

La quarta edició de l'Anuari d'Estadístiques Esportives, realitzada i publicada per la Subdirecció General d'Estadística i Estudis de la Secretaria General Tècnica del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport el 2016 a partir de múltiples fonts estadístiques disponibles, presenta un ampli i nombrós ventall de dades que permeten apropar-nos a la realitat actual del fenomen esportiu a Espanya.

Quant a l'ocupació que es desenvolupa en empreses dedicades a la gestió d'instal·lacions esportives, clubs, gimnasos, entre d'altres, a la fabricació d'articles d'esport i a les ocupacions d'esportistes, entrenadors o instructors, trobem que el volum mitjà anual d'ocupació vinculat l'esport va ascendir a més de 184.000 persones el 2015, essent una proporció important d'aquestes persones les que se situen entre els 18 i els 34 anys.

També és significatiu que l'ocupació vinculada a l'esport es caracteritza per una major formació acadèmica superior a la mitjana, presentant taxes d'educació que ascendeixen al 50%.

Si s'analitza la *despesa* de les llars vinculada a l'esport s'observa que va ser de 230,1 euros i la despesa mitjana per persona se situa en 91,6 euros.

Pel que fa al *turisme vinculat a l'esport*, el 2014, els residents a Espanya van realitzar el 3,15% del total de viatges de lleure, esbarjo o vacances per motius vinculats a l'esport. Pel que fa a les entrades de turistes internacionals a l'Estat espanyol, es pot afirmar que el 17,4% va realitzar algun tipus d'activitat esportiva.

Si presentem dades de l'*esport federat*, indiquen que el 2015 el nombre total de llicències federades esportives va ascendir a 3.501.757, fet que suposa un ascens interanual del 3,4%. Una dada d'interès: segueix sent notable la diferència en els resultats desglossats per gènere, on el 78,5% de les llicències federatives són d'homes, enfront de les 21,5% que són dones.

Les dades dels *hàbits esportius* a l'Estat espanyol indiquen que el 2015 van practicar esport el 53,5% de la població de més de 15 anys, destacant que el 86,3% ho va fer com a mínim un cop a la setmana. De nou s'observen diferències per gènere, sent la pràctica esportiva més gran en els homes (59,8%) que en les dones (47,5%). Si s'analitzen les dades de les modalitats esportives més practicades setmanalment destaquen la gimnàstica (19,2%), la cursa a peu (10,6%), el ciclisme (10,3%), la natació (8,4%), la musculació i el culturisme (8,2%) i el futbol o futbol sala (7,2%).

Una altra dada molt significativa és la que ens diu que entre els qui practiquen esport, el 34,2% afirma que almenys un dels seus pares practica o ha practicat aquesta activitat. Igualment el 41,6% de la població amb fills menors de 18 anys afirma que realitza amb ells alguna pràctica esportiva.

L'Anuari també presenta dades de l'assistència presencial a *espectacles esportius* que ascendeix a un 37,1%, i el 79,5% ho fa a través de mitjans audiovisuals.

Finalment, destaquem les dades relatives a *campionats universitaris i en edat escolar*. El 2015 els esportistes participants en les fases finals de campionats universitaris va ser de 3.052 persones, el 47,5% dels quals practicaven modalitats esportives en equip davant del 52,5% que ho feia en esports individuals. D'altra banda, 6.221 van ser els participants en els campionats d'Espanya en edat escolar, sent el 55,4% en esports individuals i el 44,6% en esports d'equip.

La formació dels professionals de l'activitat física i l'esport a Espanya

Com hem vingut apuntant al llarg dels paràgrafs anteriors i com assenyala l'European Observatoire of Sport & Employment (2011, 2014), l'activitat física i l'esport pot aportar beneficis molt diversos a la ciutadania, com són beneficis socials, de salut i educatius. Beneficis que depenen fonamentalment, segons apunten Campos Izquierdo i González Rivera (2011), de les persones que els desenvolupen, dirigeixen i organitzen, això és els professionals d'activitat física i esport.

Segons les dades de l'Anuari d'Estadístiques Esportives 2016, en el curs acadèmic 2014-15, el nombre de matrícules en Ensenyaments Esportius de Règim Especial va arribar als 10.522 alumnes, observant-se un increment de 4,9% respecte al curs anterior. Pel que fa a la *formació professional*, van ser 24.347 alumnes que van cursar formació vinculada a l'esport, dada que suposa el 3,8% del total de l'alumnat d'aquest tipus d'ensenyament. I respecte a l'*ensenyament universitari* vinculat a l'esport, van ser 21.468 persones qui la van cursar, ascendint a l'1,4% d'aquest tipus d'ensenyaments.

És evident que la direcció i organització adequada de l'activitat física i l'esport és essencial per garantir la qualitat, eficiència i professionalitat del servei que ofereix, i aquí cobra especial importància la formació dels i les professionals (Campos Izquierdo, 2010).

De fet aquest inici de segle XXI s'ha caracteritzat per la necessitat de formar personal qualificat que sigui capaç de satisfer les diferents demandes i definir

àrees d'especialització concretes en relació a les activitats físico-esportives (Rebollo i Sánchez, 2000; Campos i altres, 2006).

Diversos estudis (González Rivera i Campos Izquierdo, 2014; Nuviala, León, Gálvez i Fernández, 2007) asseguren que com més titulació d'activitat física i esport, es dona una millor intervenció docent i professional del professor/a i l'abandonament de la pràctica esportiva per part dels nens i nenes és menor.

Tot això ha portat al Consell Superior d'Esports i a les diferents comunitats autònomes a elaborar i aprovar diferents lleis autonòmiques que aborden l'ordenació de l'exercici professional de l'Activitat Física i de l'Esport amb l'objecte de garantir les bones pràctiques, l'educació, salut i seguretat de la ciutadania que realitza i practica activitat física i esport (Campos Izquierdo, 2010; Espartero i Palomar, 2011).

En aquests moments a Espanya conviuen diferents titulacions relacionades amb l'esport. D'una banda, estarien les atorgades per les federacions esportives que serveixen per poder entrenar i obtenir la llicència federativa de tècnic. Aquestes titulacions, en molts casos emparades per les Conselleries de Cultura i Esports o pel Consell Superior d'Esports, es considera que estan en un període transitori ja que han de passar a Educació. Algunes titulacions esportives, mitjançant Reial Decret, ja han passat a l'àmbit regulat per Educació i són considerades de Règim Especial dins de la Formació Professional, on trobem esports com atletisme, bàsquet, handbol, futbol i futbol sala, muntanyisme, salvament i socorrisme, etc. En aquesta mateixa àrea de la Formació Professional, ens trobem amb la titulació de Tècnic Superior en Activitats Físiques i Animació Esportiva que s'imparteix com un Grau Superior.

A nivell universitari es troba el Grau en Ciències de l'Activitat Física i de l'Esport que es pot estudiar en gairebé totes les comunitats autònomes. Per complementar aquesta formació universitària s'ofereixen postgraus i doctorats que aprofundeixen en algunes de les àrees de coneixement d'aquesta titulació: gestió esportiva, alt rendiment, esport salut, educació, etc.

Les dades apunten (Campos Izquierdo, 2016) que el nombre de titulats anuals dels diversos títols d'Activitat Física i Esport s'ha multiplicat per més de deu en les últimes dècades.

En aquest camí es troba actualment la Universitat de Deusto ja que la Facultat de Psicologia i Educació té entre la seva oferta el Grau en Ciències de l'Activitat Física i de l'Esport, implantat en el curs 2014-15, orientat a la formació de professionals que a més de conèixer en profunditat la fisiologia i el desenvolupament dels diferents sistemes i elements relacionats amb el moviment, siguin capaços de dissenyar, implementar i avaluar les estratègies de treball i activitats per facilitar l'assoliment del millor desenvolupament

Aquest inici de segle XXI s'ha caracteritzat per la necessitat de formar personal qualificat en relació a les activitats físico-esportives

físic, la prevenció i el tractament de lesions o el gaudi d'un lleure sa, sense perdre de vista com a objectiu primordial el desenvolupament integral de la persona, del qual el desenvolupament físic n'és una part important.

L'activitat física i l'esport contribueixen al desenvolupament personal i social, a la millora de la salut i de la qualitat de vida

Aquesta titulació centra el seu interès en el fet que els seus titulats siguin capaços de desenvolupar models d'intervenció al voltant de diversos àmbits com el de la motricitat humana; el de l'activitat física i l'esport de caràcter competitiu; la salut i la qualitat de vida; l'atenció a les persones amb alguna discapacitat, l'educació física dels nens, nenes i adolescents, i el de la població en general; el suport a la integració social de grups amb característiques específiques (persones amb dependència a diferents substàncies, immigrants, multiculturalitat...), l'atenció a poblacions emergents per a l'activitat física com a gent gran... Tots ells constitueixen àmbits amb reconeixement internacional en els quals l'activitat física i l'esport contribueixen al desenvolupament personal i social, a la millora de la salut i de la qualitat de vida.

En definitiva el perfil de graduat és un professional ben format, amb un profund coneixement i especialització en les diferents àrees de treball dins de l'activitat física i esportiva: l'educació física, la salut física, l'entrenament, la recreació esportiva i la gestió d'entitats esportives, entre d'altres.

Concloem afirmant que el procés educatiu és una tasca que s'ha de pensar en plural, en el sentit que és una relació que genera experiències entre un subjecte que vol aprendre i un altre que vol ensenyar, i necessàriament llança com a producte el desenvolupament de potencialitats, en el nostre cas, unides a l'àmbit esportiu.

Yolanda Lázaro Fernández
 Coordinadora del Grau de Ciències de l'Activitat Física i de l'Esport
 Professora de la Facultat de Psicologia i Educació
 Universitat de Deusto
 yolanda.lazaro@deusto.es

Mª Isabel Iraola
 Vicedegana del Grau de Ciències de l'Activitat Física i de l'Esport
 Professora de la Facultat de Psicologia i Educació
 Universitat de Deusto
 miariceta@deusto.es

Fernando Asenjo Dávila
 Director del Deusto Campus Deportes Bilbao
 Professor de la Facultat de Psicologia i Educació
 Universitat de Deusto
 fassenjo@deusto.es

Isabel Rubio Florido
 Secretària i professora de la Facultat de Psicologia i Educació
 Universitat de Deusto
 irubio@deusto.es

Bibliografia

- Alabarces, P.** (1998). ¿De qué hablamos cuando hablamos de deporte? *Nueva Sociedad*, núm. 154, 74-86.
- Águila, C.** (2008). Imágenes y discursos del deporte contemporáneo: desafíos para una socialización democrática desde la edad escolar. En: A.I. Hernández, L. F. Martínez i C. Águila. (eds.). *El deporte escolar en la sociedad contemporánea* (pp. 17-60). Almería: Universitat d'Almería.
- Asenjo Dávila, F.** (2015). *La experiencia del ocio en el deporte federado*. Madrid: Dykinson.
- Botkin, J. W.; Elmandjra, M.; Malitza, M.** (1979). *Aprender, horizonte sin límites. Informe al Club Roma*. Madrid: Santillana.
- Campos Izquierdo, A.** (2010). *Dirección de recursos humanos en las organizaciones de la actividad física y del deporte*. Madrid: Síntesis.
- Campos Izquierdo, A.** (2016). La formación de los profesionales de Actividad Física y Deporte en España. *Movimiento. Revista de Educação Física da UFRGS*, vol. 22, núm. 4, 1351-1364.
- Campos Izquierdo, A.; González Rivera Mª D.** (2011). Perfil de los licenciados en Ciencias de las Actividad Física y del Deporte en la dirección y organización de actividad física y deporte en España. *Rev. Bras. Ciênc. Esporte, Florianópolis*, vol. 33, núm. 2, 319-335.
- Campos, A.; Pablos, C.; Mestre, J.** (2006). *La estructura y gestión del mercado laboral y profesional de la actividad física y el deporte: Los recursos humanos, las entidades y las instalaciones deportivas*. Sevilla: Wanceulen.
- Comissió Europea** (2007). *Llibre blanc sobre l'esport*. Luxemburg: Oficina de Publicacions Oficials de les Comunitats Europees.
- Constitució Espanyola de 1978**. *Butlletí Oficial de l'Estat*, 29 de desembre de 1978, núm. 311.
- Espartero, J.; Palomar, A.** (2011). *Titulaciones y regulación del ejercicio profesional en el deporte. Bases y perspectivas*. Madrid: Dykinson.
- European Observatoire of Sport & Employment** (2011). *LLL Sport European Report*. Lyon: EOSE.
- European Observatoire of Sport & Employment** (2014). *V Sport. Strategy for a competent workforce*. Lyon: EOSE.
- Feu Molina, S.** (2000). Las actividades extraescolares en la escuela primaria. Una propuesta para llevar los programas de las Escuelas deportivas a los Centros Escolares. En VV.AA. *Libro de Actas del I Congreso Nacional de Deporte en edad escolar* (pp. 323 -335). Dos Hermanas, Sevilla.

- Fraguela Vale, R.; Varela Garrote, L.; Caride Gómez, J. A.; Lera Navarro, A.** (2009). *Deporte y Ocio: nuevas perspectivas para la acción socio-educativa*. Documentos de Estudios de Ocio, núm. 37. Bilbao: Universitat de Deusto.
- González Rivera, Mª D.; Campos Izquierdo, A.** (2014). *Intervención docente en Educación Secundaria y en el deporte escolar*. Madrid: Síntesis.
- Gutiérrez Sanmartín, M.** (1995). *Valores sociales y deporte. La actividad física y el deporte como transmisores de valores sociales y personales*. Madrid: Gymnos.
- Gutiérrez Sanmartín, M.** (2004). El valor del deporte en la educación integral del ser humano. *Revista de Educación*, núm. 335, 105-126.
- Iverson, D. C.; Fielding, J. E.; Crow, R. S.; Christenson, G. M.** (1985). The promotion of physical activity in the United States population: The status of programs in Medical, Worksite, Community, and School Settings. *Public Health Reports*, 2, 212-224
- Kelder, S. H.; Perry, C. L.; Klepp, K.; Lytle, L. L.** (1994). Longitudinal tracking of adolescent smoking, physical activity, and food choices behavior. *American Journal of Public Health*, 84, 1121-1126.
- Lázaro Fernández, Y.** (2007). *Ocio y discapacidad en la normativa autonómica española*. Documentos de Estudios de Ocio, núm. 33. Bilbao: Universitat de Deusto.
- Llei 10/1990**, de 15 d'octubre, del l'Esport. *Butlletí Oficial de l'Estat*, 17 d'octubre de 1990, núm. 249.
- Madrera Mayor, E.; Garrido González, A.; Esteban González, L.** (2015). La formación de profesionales de las actividades físico-deportivas en la enseñanza no universitaria. *Retos*, núm. 27, 152-158.
- Makua, A.; Rubio, I.** (eds.). (2015). *El legado de la crisis: respuestas desde el ámbito del ocio*. Documentos de Estudios de Ocio, núm. 55. Bilbao: Universitat de Deusto.
- Martens, R.** (1996). Turning kids on to physical activity lifetime. *Quest*, 48, 3, 303-310.
- Mestre Sancho, J. A.; García Sánchez, E.** (1999). *La gestión del deporte municipal* (2^a ed.). Barcelona: Inde.
- Ministeri d'Educació, Cultura i Esport** (2016). *Anuari d'estadístiques esportives 2016*. Madrid: Secretaria General Tècnica.
- Monteagudo Sánchez, Mª J.** (ed.). (2008). *La experiencia de ocio: una mirada científica desde los Estudios de Ocio*. Documentos de Estudios de Ocio, núm. 35. Bilbao: Universitat de Deusto.
- Nuviala, A.; León, J. A.; Gávez, J.; Fernández, A.** (2007). ¿Qué actividades deportivas escolares queremos: qué técnicos tenemos? *Revista Internacional de Medicina y Ciencias de la Actividad Física y de Deporte*, vol. 7, núm. 25, 1-9.
- Rebollo, S. y Sánchez, A. (2000). Situación del mercado laboral actual en el ámbito de la actividad física y deportiva. *Revista Motricidad*, 6, 141-154.
- Valdemoros, Mª A.; Sanz, E.; Ponce de León, A.** (2016). Ocio: escenario educativo y social. *Revista Interuniversitaria de Formación del Profesorado*, núm. 86(30.2), 11-13.

World Leisure And Recreation Association (WLRA) (1994). International Charter for Leisure Education. *ELRA (European Leisure and Recreation Association)*, 13-16.

- 1 Nota d'autor: totes les referències d'aquest document en què s'empra la forma de masculí genèric s'han d'entendre aplicables, indistintament, tant a dones com a homes.

Merche Ríos

L'esport com a recurs educatiu en la inclusió social

Recepció: 24/03/17 / Acceptació: 24/04/17

Resum

El present article versa sobre el dret d'una oferta educativa esportiva inclusiva sense límits per característiques personals, on tots els participants hi tenen cabuda. S'ofereix a l'inici un marc de reflexió sobre com la inclusió, plena i sense excepció, és essencial per a la transformació del sistema educatiu i la societat. A continuació se sintetitzaran les principals barreres que dificulten la inclusió esportiva en un entorn comunitari. Posteriorment se sintetitzaran tres experiències pioneres d'intervenció socioeducativa en diferents contextos, amb el denominador comú d'utilitzar l'esport com a recurs educatiu d'inclusió: en un programa de caràcter municipal, en les activitats esportives fora de l'horari lectiu i en centres penitenciaris i de salut mental.

Paraules clau

Esport, Inclusió, Comunitat, Socialització, Persones amb discapacitat, Persones privades de llibertat, Persones amb problemàtica de salut mental, Programa municipal

El deporte como recurso educativo en la inclusión social

El presente artículo versa sobre el derecho de una oferta educativa deportiva inclusiva sin límites por características personales, en donde todos los participantes tienen cabida. Se ofrecerá al inicio un marco de reflexión sobre cómo la inclusión, plena y sin excepción, es esencial para la transformación del sistema educativo y la sociedad. A continuación se sintetizarán las principales barreras que dificultan la inclusión deportiva en un entorno comunitario. Posteriormente se sintetizarán tres experiencias pioneras de intervención socioeducativa en distintos contextos, con el denominador común de utilizar el deporte como recurso educativo de inclusión: en un programa de carácter municipal, en las actividades deportivas fuera del horario lectivo y en centros penitenciarios y de salud mental.

Palabras clave

Deporte, Inclusión, Comunidad, Socialización, Personas con discapacidad, Personas privadas de libertad, Personas con problemática de salud mental, Programa municipal

Sport as an Educational Resource in Social Inclusion

This article deals with the right to an inclusive sports education not limited in any way by a person's condition or characteristics, in which provision is made for all. It begins by putting forward a framework for reflection on the need for inclusion, full and without exception, as essential for the transformation of the education system and of society, and goes on to list the main obstacles to inclusion in sports within a community. This is followed by a synthesis of three pioneering experiences of socio-educational intervention, in which the common denominator is the use of sport as an educational resource for inclusion, in three different contexts: a municipal programme; sports activities outside school hours; and correctional facilities and mental health centres.

Keywords

Sport, Inclusion, Community, Socialization, People with disabilities, People deprived of liberty, People with mental health problems, Municipal Programme

Com citar aquest article:

Ríos, Merche (2017)

"L'esport com a recurs educatiu en la inclusió social".

Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa, 65, 44-56

ISSN 2339-6954

La societat del segle XXI ha de ser un instrument de transformació social propiciant les accions educatives adreçades a l'eliminació de les desigualtats socials, evitant així el fracàs i l'exclusió social. La societat actual no pot limitar-se a reproduir aquestes desigualtats, és a dir "a deixar les coses com estan", atès que pot i ha de ser un instrument de transformació social, que afavoreixi el canvi cultural i el compromís a favor d'un món més just (Ríos, 2005; Slee, 2013).

D'aquesta manera, els programes de promoció esportiva han de ser un escenari on tots tenen cabuda, indistintament de les seves característiques, dificultats i ritmes en el seu procés d'aprenentatge, partint de la premissa que qualsevol persona té el dret a participar en un entorn comunitari, sense discriminació de cap mena. Ens estem referint a un esport inclusiu, associat a una educació de qualitat sense excepcions, i a una filosofia que contempla la pràctica esportiva com un recurs que contribueixi al canvi social i d'actituds, basada en la igualtat i la democràcia, on la diversitat és un valor en alça que cohesiona el grup i ofereix majors possibilitats d'aprenentatge i participació (Ríos, 2005).

Partint d'aquesta premissa, en el marc dels drets humans, igualtat d'oportunitats i de justícia social, no és concebible que se segreguin les persones que presenten dificultats per raons de desavantatge social o bé per discapacitat en entorns específics, atès que això no pot contemplar-se en una societat inclusiva.

La inclusió no és una tècnica, no és un mètode, és més aviat una manera de concebre la societat i el dret de tots a participar en un entorn comunitari, compartint els mateixos espais. Té a veure amb el "viure junts" amb el compartir la pràctica esportiva, sense cap mena de segregació. Es relaciona amb assistència, participació i progrés de tots els participants, no només d'aquells que, per diferents raons, són exclosos o tenen el risc d'ésser marginats (UNESCO, 2009).

L'activitat esportiva ha de ser un aprenentatge o una pràctica en democràcia, i la inclusió és el prerrequisit d'una societat democràtica, que rebutja la llàstima i la caritat i que es promou com a valor educatiu i social per acabar amb l'exclusió social. En aquest sentit si plantejem un esport per a tothom sense excepcions, tenim l'oportunitat de construir comunitats que reconguin i representin a qui ha estat rebutjat, de construir riques comunitats de pràctica esportiva i d'aprenentatge en la diferència i que, sens dubte, educaran a tots els participants per al canvi social que tant anhelem perquè no hi hagi exclusions pel fet de presentar discapacitats o dificultats socials.

Però, per aconseguir-ho, Ainscow (2001) insisteix que la inclusió és bàsicament un procés de transformació en el qual la societat i l'escola es desenvolupen en resposta a la diversitat dels ciutadans i ciutadanes. Un motor del procés de canvi, tant de les pràctiques educatives com de l'organització

Els programes de promoció esportiva han de ser un escenari on tots tenen cabuda

dels centres, de la cultura col·laborativa dels educadors, perquè la seva tasca s'adapti a les exigències d'una oferta de pràctica esportiva de qualitat, eficaç, que aculli a tots els participants de la comunitat sense excepcions.

Hem de repensar l'oferta de les pràctiques esportives tot abordant-les des d'una perspectiva inclusiva

En conseqüència hem de repensar l'oferta de les pràctiques esportives tot abordant-les des d'una perspectiva inclusiva. Coincidint amb Mara Sapon (2013), no oblidem que s'ha de transformar al màxim el sistema educatiu i la societat, per la qual cosa es requereixen canvis fonamentals de pensament i de polítiques, que transcendeixen la mateixa Educació. Slee (2013) puntualitza així mateix que el marc polític s'ha de comprometre de forma seriosa amb l'articulació del fracàs escolar i el desavantatge social.

Per tant, l'Administració no s'hauria de desentendre de l'aportació de recursos econòmics i humans que facin realitat l'eliminació de les barreres per a la participació que condicionen el procés inclusiu en l'oferta de la promoció de la pràctica esportiva inclusiva.

Les barreres de participació en entorn exclusiu

La pràctica esportiva en un context inclusiu no està exempta de dificultats. Per facilitar la comprensió d'aquestes barreres, de vegades no del tot manifestes, s'han dividit en tres apartats (Ríos, 2009).

Condicionants socials

El desconeixement de la població: evitació, insolidaritat i falta de sensibilització.

La nostra societat encara no està prou sensibilitzada ni disposa d'informació real sobre les persones en situació o en risc d'exclusió social. Aquesta desinformació provoca idees preconcebudes, tòpics i prejudicis basats en falses creences, que repercuteixen en actituds negatives i poc facilitadores de la inclusió social. Aquestes actituds poden ser una font freu de problemes quan pretenem que les activitats esportives es desenvolupin en un entorn inclusiu. Fins i tot persones amb discapacitat o amb dificultats socials poden veure's influïdes per aquest discurs tot arribant a ignorar els seus drets com a ciutadanes.

Escàs coneixement de la rendibilitat social.

Quan una entitat, sigui quin sigui el seu origen, decideix emprendre una acció que pretengui millorar la qualitat de vida d'algun grup social en risc o en situació d'exclusió social, desafortunadament ens trobem amb qui critica

que es destinin mitjans a una minoria quan hi ha problemes d'àmbit més majoritari que no han estat encara solucionats. I no es tracta tant de justificar els mitjans que es dediquen al sector social en qüestió, sinó d'aconseguir una visió global de la societat, que ha de ser tan equiparadora com sigui possible, afavorint la igualtat d'oportunitats.

Formació precària dels educadors i dels tècnics esportius.

L'absència habitual de matèries específiques obligatòries en educació física inclusiva, en els programes educatius dels futurs tècnics esportius i mestres i llicenciats en Educació Física provoca pors per desconeixement, fet que pot afavorir actituds evitadores de la inclusió en l'oferta d'activitats esportives en l'entorn comunitari.

Actitud de les famílies dels nens i joves en risc d'exclusió social.

L'actitud de les famílies dels propis interessats podrà condicionar negativament la seva participació en l'oferta esportiva, ja sigui per desconeixement dels beneficis que comporta practicar-la en un entorn inclusiu, o per manca de disponibilitat de temps per acompanyar-los a les instal·lacions esportives.

Condicionants infraestructurals

Manca d'informació a l'abast de les persones en risc o situació d'exclusió social.

En general, la població en risc o en situació d'exclusió social desconeix les possibilitats de pràctica esportiva en les instal·lacions esportives comunitàries per la inexistència de canals d'informació efectius i actualitzats. Paral·lelament, les institucions i les entitats responsables de la promoció de l'esport tenen dificultats per accedir directament als possibles usuaris que formen part d'algun d'aquests sectors socials.

Barreres arquitectòniques, de comunicació i absència o dèficit de transport adaptat.

Tot i les normatives que regulen la inclusió de les persones amb discapacitat, les nostres ciutats no estan del tot pensades per a elles. El mobiliari urbà, el disseny dels carrers i espais exteriors d'ús públic, les instal·lacions esportives (excepte les de nova construcció, que haurien de complir amb la normativa d'accessibilitat i no sempre ho fan, encara que estigui regulat per llei), els serveis públics en general, l'habitatge, el transport, entre d'altres, limiten l'autonomia de les persones amb discapacitat.

Es tracta d'aconseguir una visió global de la societat, que ha de ser tan equiparadora com sigui possible, afavorint la igualtat d'oportunitats

Tot i les normatives que regulen la inclusió de les persones amb discapacitat, les nostres ciutats no estan del tot pensades per a elles

Escassetat de recursos econòmics.

Gran part dels centres educatius i les instal·lacions esportives no disposen dels recursos suficients per atendre la diversitat, assegurant la qualitat docent i cobrint les necessitats que planteja, tant pel que fa a material, recursos humans necessaris i espais adequats per a la pràctica esportiva en situació d'inclusió.

Condicionants del mateix col·lectiu*Problemes d'automarginació i de manca de reconeixement dels seus propis drets com a ciutadans.*

A causa, en gran part, de l'oblit endèmic a què ens hem referit i a l'escassa informació rebuda sobre l'oferta esportiva inclusiva existent, les persones amb discapacitat o amb dificultats socials poden tendir a l'automarginació, tant per desconeixement de les seves possibilitats reals d'inclusió en les activitats normalitzades com per la vivència de males experiències prèvies.

Tot i haver reconegut que la inclusió en les activitats esportives no està exempta de barreres per a la participació, un cop salvades aquestes dificultats demostrarem que això és possible.

Per il·lustrar aquest aspecte presentarem tres experiències de l'autora d'aquest article. Ella ha participat tant en el seu disseny com en l'assessorament de la seva posada en marxa.

Es tracta del programa de l'Ajuntament de Barcelona "L'esport inclou", el programa "Juguem", d'inclusió d'alumnat amb pluridiscapacitat a les activitats esportives fora de l'horari lectiu, i el programa de la Universitat de Barcelona "Trobades socioesportives", entre alumnat i persones internes en centres penitenciaris i persones amb problemàtica de salut mental.

Programa *L'esport inclou*

Aquesta mesura de Govern de l'Institut Barcelona Esports (IBE) de l'Ajuntament de Barcelona en col·laboració amb l'Institut Municipal de Persones amb discapacitat, es va proposar el 2012 per fomentar la pràctica esportiva de les persones amb discapacitat de la ciutat de Barcelona, perquè poguessin fer-ho en igualtat de condicions amb la resta de la població.

Les persones amb discapacitat o amb dificultats socials poden tendir a l'automarginació

Per a això calia assegurar i garantir estructures que permetessin que aquest sector de la ciutadania es pogués sentir en igualtat de condicions en aquest àmbit concret.

Un tret característic de la mesura és afavorir "l'esport de proximitat", que sota el principi de sectorització consisteix a aplicar la normalització geogràfica: tenir en compte on resideix la persona amb discapacitat, amb l'objectiu de prestar els serveis de la comunitat des d'una perspectiva d'apropament a l'ambient social, físic i familiar, sempre des d'una vessant inclusiva.

Per afavorir la consecució de l'objectiu principal del programa, fomentar la pràctica d'activitat física de les persones amb discapacitat de la ciutat de Barcelona en igualtat de condicions amb la resta de població, s'han planificat i es desenvolupen accions i elements d'intervenció adreçats a:

- Afavorir la inclusió de les persones amb discapacitat en la pràctica esportiva en els centres esportius municipals pròxims al seu entorn social i familiar, en grups convencionals.
- Incloure els nens i joves amb discapacitat en les activitats esportives que s'ofereixen en el Pla de promoció de l'activitat física i de l'esport en horari lectiu i en el Pla de l'esport en edat escolar i de l'esport organitzat, així com en les diverses ofertes de promoció esportiva que s'organitzen des del CEEB (Consell de l'esport escolar de Barcelona) i que compten amb el suport de l'Institut Barcelona Esports.
- Propiciar la inclusió de les persones amb discapacitat en els esdeveniments esportius de la ciutat, especialment els promoguts per l'Ajuntament de Barcelona.
- Ampliar els canals d'informació i animació per donar a conèixer a la població en general el programa "L'esport inclou" i aconseguir incrementar el nombre de participants amb discapacitat en aquest àmbit.
- Facilitar que les persones amb discapacitat tinguin accés als centres esportius de la xarxa d'equipaments de la ciutat així com en els espais urbans i naturals que estiguin habilitats per a la pràctica esportiva.
- Formar en activitat física adaptada i en accessibilitat i disseny per a tothom, als professionals implicats en el desenvolupament del programa.
- Assessorar en l'àmbit de l'esport com a recurs inclusiu als equips responsables de les entitats, els centres educatius i els centres esportius, tant públics com privats.

Calia assegurar i garantir estructures que permetessin que aquest sector de la ciutadania es pogués sentir en igualtat de condicions en aquest àmbit concret

- Sensibilitzar les ciutadanes i els ciutadans de Barcelona sobre el dret a la pràctica esportiva de les persones amb discapacitat en entorn inclusiu, aprofitant tot tipus d'actes i esdeveniments ciutadans.

Aquesta mesura de Govern s'aplica de forma transversal en els programes que desenvolupa l'Institut Barcelona Esports, i aquesta és part de la seva força, la implicació de tothom, sense obviar cap dels agents que intervenen en el procés.

Programa “Juguem!”

L'Institut Barcelona Esports de l'Ajuntament de Barcelona va iniciar el programa “Juguem!” el curs 2015-2016, en el marc de l'anteriorment citat “L'esport inclou”, en col·laboració amb diverses entitats locals (Escola i AMPA Els Llorers, Associació Esportiva Eixample, Associació i Fundació de la Paràlisi Cerebral - ASPACE, Grup d'estudi d'Educació Física i la inclusió de l'alumnat amb discapacitat de l'Institut de Ciències de l'Educació - ICE de la Universitat de Barcelona i Associació esportiva JOCVIU).

Es tracta d'un programa pioner que té com a prioritat promoure la participació de nens i de joves que presenten pluridiscapacitat en la pràctica esportiva fora de l'horari escolar, en igualtat de condicions a la resta d'escolars de la seva franja d'edat. S'hi imparteixen activitats d'iniciació esportiva i d'estimulació sensorial mitjançant l'aprenentatge cooperatiu, facilitant la participació activa de dos alumnes amb pluridiscapacitat, per aconseguir un objectiu comú amb la resta de companys sense discapacitat.

Els objectius plantejats se sintetitzen en:

- Donar a conèixer el model i les estratègies educatives que afavoreixen el procés d'inclusió de l'alumnat que presenta pluridiscapacitat en les activitats esportives fora de l'horari escolar.
- Constatar els beneficis que comporta la inclusió, tant a l'alumne o alumna que presenta pluridiscapacitat com a la resta de companys sense discapacitat.

En plantejar l'experiència es van considerar diversos factors:

- La presència de dos alumnes amb pluridiscapacitat i d'un grup de companys sense discapacitat de 4t i 5è de Primària.
- La implicació de les famílies de tots els participants, que havien d'estar disposades a compartir l'ideari i els objectius del projecte.

- La col·laboració de l'escola Els Llorers i de la seva AMPA.
- La implicació en el projecte del mestre d'educació física del centre escolar.
- La col·laboració de l'Associació Esportiva Eixample, que havia de contribuir a la coordinació i el desenvolupament del projecte.
- La participació d'un monitor de suport docent que tenia com a missió col·laborar pedagògicament amb l'educador en el disseny d'estratègies inclusives, en l'adaptació de tasques motrius i en l'organització i desenvolupament de les sessions.
- La col·laboració del Centre d'Educació Especial ASPACE, gestionant la participació en el projecte dels dos alumnes que presentaven pluridiscapacitat i del monitor de suport docent.
- La participació dels alumnes que presentaven pluridiscapacitat a les sessions d'educació física del centre d'educació especial en horari escolar.
- L'educador físic havia d'entendre que la inclusió és una oportunitat per millorar la seva pràctica docent, amb l'objectiu de promoure millores educatives i socials. Les seves sessions haurien d'estar impregnades de metodologia cooperativa i treballar en col·laboració amb un assessor o assessora en activitat física esportiva i pluridiscapacitat.
- L'estreta col·laboració entre l'educador físic fora de l'horari escolar, l'assessora i el mestre d'educació física dels dos alumnes que presentaven pluridiscapacitat i de l'alumnat que no presentava discapacitat.
- La col·laboració del Grup d'estudi d'Educació Física i la inclusió del alumnat amb discapacitat de l'Institut de Ciències de l'Educació (ICE) de la Universitat de Barcelona que havia de fer el seguiment de la proposta i aprofitar-la per fer un estudi de les estratègies inclusives i dels beneficis que comporta la inclusió.

Arran d'aquesta experiència vam poder comprovar que tots els alumnes sense distinció poden gaudir, aprendre i conviure en un entorn amable i de respecte cap a la infància en tota la seva essència. Comentaris com “Desitjo que arribin els dimecres per participar i que arribi el dia JUGUEM!” o “Jo de gran vull ser arquitecta i tindrè en compte com dissenyar els edificis perquè siguin accessibles per a les persones amb discapacitat” són algunes de les emocions i aprenentatges viscuts pels alumnes. Pel que fa als participants amb pluridiscapacitat, cal dir que, tant per als seus familiars com per a ells mateixos, esdevé una oportunitat real i efectiva no només d'inclusió educativa, sinó també d'inclusió social.

Aquesta visió és el mitjà idoni per a educar en la solidaritat i en el respecte en societat

L'Educació Física plantejada d'aquesta manera no té una finalitat en si mateixa. Fugint dels objectius tradicionals basats en el rendiment físic, en la competició o en la selecció, aquesta visió de la nostra àrea és el mitjà idoni per a educar en la solidaritat i en el respecte en societat. Defensem que és el context necessari per acollir tot tipus d'alumnat, fins i tot el que presenta pluridiscapacitat.

Programa “Trobadetes socioesportives” de la Universitat de Barcelona

Des de fa vint-i-quatre anys, la Universitat de Barcelona ha facilitat que els alumnes entrin en contacte amb dues realitats socials específiques i de difícil accés gràcies a l'organització de les Trobadetes socioesportives que es realitzen amb persones internes en centres penitenciaris i persones que presenten problemes de salut mental, tractades en un centre de salut mental o en un mòdul psiquiàtric d'un centre penitenciari.

Aquest programa es vincula a l'assignatura “Esport i Joc” –optativa dels estudis de Grau d'Educació Social de la UB–, a diverses assignatures troncales vinculades amb la formació de Mestres d'Educació Física i d'Educació Especial de la UB, als crèdits de lliure elecció en Educació Física –actualment reconeguts sota la denominació de crèdits d'Aprenentatge Servei– i des del programa de cooperació internacional “Educar i socialitzar col·lectius en situació de risc d'exclusió social a Nicaragua”¹.

La primera precisió que hem de fer és terminològica. Si bé el nom de “Trobadetes socioesportives” ha fet fortuna i ja forma part de la cultura de la Facultat d'Educació de la UB, considerem més adequat, en funció del tipus d'activitats que s'organitzen, el de “Trobadetes lúdico-motors”, ja que la intervenció realitzada es basa en el joc motor. El component socialitzador del joc facilita molt més que la pràctica esportiva convencional les interrelacions entre els alumnes i les persones amb problemes de salut mental i interns, atès el component competitiu d'aquesta última.

En aquest programa es contemplen dues fases: en la primera, els interns i les persones amb problemes de salut mental visiten el campus de Mundet de la UB; la segona correspon a les Trobadetes socioesportives, que realitzen els alumnes en els mateixos centres d'intervenció socioeducativa.

El propòsit principal consisteix a facilitar la comunicació d'un grup d'interns de centres penitenciaris i de persones amb problemes de salut mental amb alumnes de la UB, organitzant grups paritaris i compartint, ambdós col·lectius, la pràctica de jocs motors des d'una situació d'igualtat. En acabar els jocs motors, quan les relacions entre els dos grups són més fluides,

un nou espai de relació de tots dos grups, el de l'aperitiu, intensifica les interaccions. El procés acaba amb una visita al centre de referència. Amb posterioritat es fan reunions de valoració i d'avaluació amb els alumnes, els professionals del centre i el professorat de la UB (Ríos, 2008).

La celebració d'aquestes Trobadetes pretén trencar amb la idea preconcebuda i estigmatitzadora que acompanya els centres de salut mental i els establiments penitenciaris. El gran objectiu a aconseguir és veure i viure la realitat de dos col·lectius humans que també requereixen intervenció socioeducativa, i obrir les expectatives de l'alumnat cap a una nova via d'intervenció professional. Aquesta mena d'activitats suposen un camí directe al treball de camp i la interdisciplinarietat entre les diverses àrees que interactuen en el tractament del sector social de persones amb problemes de salut mental i el dels interns privats de llibertat.

El procés implica que els professionals dels centres (educadors) es desplacin per impartir una conferència introductòria a l'alumnat (on es contextualitza i es descriu tant la població com el medi), la presentació de la proposta dels alumnes en el propi centre (amb el que suposa per a un estudiant participar en el disseny d'una activitat des del seu inici fins a la seva materialització) i la preparació de les sessions en l'espai en què es desenvoluparan, amb la interrelació que implica entre tot l'equip de tractament.

Cal subratllar que en els últims cinc anys, tant en el mòdul psiquiàtric del centre preventiu d'homes de La Model com al centre penitenciari d'homes Quatre Camins, són els interns els responsables de dissenyar, impartir i organitzar les activitats lúdico-motrius per al nostre alumnat.

Creiem que aquest procés és una experiència única i de gran valor en la formació dels estudiants. Que ells facin la proposta de les dues accions, que els interns de dos dels centres penitenciaris siguin els responsables de la jornada a compartir amb l'alumnat universitari i que, paral·lelament, sigui el propi Campus universitari de la UB el que acull un grup d'interns i de persones amb problemes de salut mental, consolida un procés que té una segona conseqüència inherent: el benefici per a aquests dos sectors en situació o risc d'exclusió social, que tenen com a principal font de satisfacció sentir-se respectats i no utilitzats en un context com l'universitari, *a priori* tan diametralment oposat al seu *modus vivendi* habitual, ja sigui un centre de salut mental o un centre penitenciari.

L'experiència es va anar consolidant i, després de deu anys de pràctica, des del curs 2003-2004, es va creure oportú avançar qualitativament en el projecte, augmentant la freqüència de la intervenció mitjançant la presència regular de diversos grups d'alumnes que es desplacen als centres d'intervenció, concretament al mòdul psiquiàtric del Centre Penitenciari d'Homes de Barcelo-

na La Model de Barcelona, al Centre Penitenciari d'Homes Quatre Camins (La Roca del Vallès) i al centre de dia de l'Associació AREP (centrada en la rehabilitació de persones amb problemes de salut mental), un cop a la setmana durant tot l'any.

Aquests projectes requereixen un treball col·laboratiu i col·legiat

Aquests projectes es duen a terme en estreta col·laboració amb la Direcció General de Serveis Penitenciaris de la Generalitat de Catalunya, la Federació Salut Mental de Catalunya i, en el cas de Nicaragua, amb la Universitat Nacional Autònoma de Nicaragua-León (UNAN-León). Requereixen un treball col·laboratiu i col·legiat entre el professorat universitari, els educadors i professors d'Educació Física dels centres d'intervenció, l'alumnat de la Universitat de Barcelona i, també, de l'alumnat de la UNAN-León en el context de Nicaragua.

Els objectius que ens plantegem per als interns i persones amb problemes de salut mental participants són:

- Millorar la seva qualitat de vida, afavorint el seu procés de rehabilitació i reinserció social, despertant i fomentant les seves capacitats cognitives, motrius, emocionals i socials i incentivant la comunicació i l'expressió.
- Reduir i compensar els efectes discapacitants que comporten tant el trastorn mental com la privació de llibertat.
- Fomentar la presa de decisions i l'assumpció de responsabilitats, mitjançant l'empoderament, desenvolupant el potencial de les seves capacitats.
- Mantenir la vinculació dels interns i persones amb problemes de salut mental amb la comunitat, obrint vasos comunicants amb l'exterior.
- Facilitar l'adaptació a l'entorn, desenvolupant l'autonomia perquè tant els interns com les persones amb problemes de salut mental siguin capaços de viure en comunitat.

En síntesi, es combinen processos d'aprenentatge per part de l'alumnat universitari i s'ofereix, paral·lelament, un servei a la comunitat, així els participants es formen i alhora participen com a agents socialitzadors, seguint la metodologia d'Aprenentatge Servei.

Conclusions: per una oferta esportiva inclusiva sense límits, que sumi capacitats en l'ambient natural del grup de participants

Si eliminem les principals barreres per a la participació, es demostra que la inclusió no ha de discriminar segons el context dels participants o el nivell de discapacitat. Com a experiències suposen una aposta pel compromís social en un marc de servei a la comunitat.

Considerem que poder gaudir de l'oferta d'activitats esportives en un entorn inclusiu, indistintament de les característiques individuals, vol dir moltes coses més. Sense anar més lluny, que compartir la pràctica física i esportiva en un ambient natural ordinari afavoreix, clarament, el procés de socialització de les persones que hi participen.

Però, perquè això sigui possible, s'ha d'assegurar i garantir l'existència d'estructures permanents, perquè les persones en situació o risc d'exclusió social es beneficiïn dels recursos existents a la comunitat en igualtat de condicions amb la resta de població, facilitant així la seva inclusió i normalització social amb l'ús de l'esport com a mitjà vehicular.

Merche Ríos
Professora de la Facultat d'Educació
Universitat de Barcelona
mercherios@ub.edu

Compartir la pràctica física i esportiva en un ambient natural ordinari afavoreix el procés de socialització de les persones que hi participen

Bibliografia

- Ainscow, M.** (2001). *Desarrollo de escuelas inclusivas. Ideas, propuestas y experiencias para mejorar las instituciones escolares*. Madrid: Narcea.
- Díez, R.** (2012). *Gobernanza de las economías europeas: crisis financiera y sus retos*. Hèlsinki.
- Institut Barcelona Esports** (2012). *Mesura de Govern l'Esport Inclou*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- Panchón, C.; Ríos, M.** (2003-2013). Memòries del programa "Educar y socializar a colectivos en riesgo de exclusión social en Nicaragua: centros penitenciarios, centros de salud mental y personas con discapacidad". Barcelona (documents inèdits).
- Ríos, M. (2005). *La Educación Física como componente socializador en la inclusión del alumnado con discapacidad motriz. Estudio de casos en la etapa de educación primaria*. Tesis Doctoral. Barcelona: Universitat de Barcelona. <http://www.tesisenxarxa.net/TDX-0104106-085807/>.

Ríos, M. (2008). L'educació física en l'educació social: una experiència d'aprenentatge servei. En Martínez, M. (ed). *Aprenentatge servei i responsabilitat social de les universitats* (pp. 113-128). Barcelona: Octaedro.

Ríos, M. (2009) La inclusión en el área de educación física en España. Análisis de las barreras para la participación y aprendizaje, *Ágora* 9, 83-114.

Sapon-Shevin, M. (2013). La inclusión real: una perspectiva de justicia social. *Revista de Investigación en Educación*, 11(3), 71-85.

Slee, R. (2013). *La escuela extraordinaria. Exclusión, escolarización y educación inclusiva*. Madrid: Morata

UNESCO (2009). *Defining an Inclusive Education Agenda: Reflections around the 48th. session of the International Conference on Education*. Geneva: International

- 1 Programa desenvolupat en col·laboració amb la Universitat Nacional Autònoma de Nicaragua-León i coordinat per les professores de la UB Dra. Carme Panchón i l'autora d'aquest article, des de l'any 2003 fins a l'actualitat. Aquesta activitat formativa ha estat sent reconeguda amb 6 crèdits de lliure elecció per la UB durant aquests anys. Per a més informació, consulteu les memòries realitzades per Panchón i Ríos des del 2003 fins al 2013.

Les polítiques de la Unió Europea en l'àmbit de l'esport

Itziar Fernández

Recepció: 15/03/17 / Acceptació: 07/04/17

Resum

En aquest article fem un recorregut per les polítiques, accions i estratègies de la Unió Europea en l'àmbit de l'esport. Començant per les primeres consideracions de l'esport com un valor rellevant per a Europa i per a la construcció social i col·lectiva, subratllem la fita que va suposar la incorporació del mateix com un àmbit i competència europea als Tractats Constitucionals i, específicament, al Tractat de Lisboa. A continuació, reflectim la normativa comunitària i els plans d'acció més rellevants generats per les institucions europees en aquest àmbit, així com les iniciatives més emblemàtiques, de les quals el programa Erasmus + 2014-2020 constitueix l'element recent més significatiu.

Paraules clau

Unió Europea, Esport, Tractats, Iniciatives, Erasmus +

Las políticas de la Unión Europea en el ámbito del deporte

En este artículo hacemos un recorrido por las políticas, acciones y estrategias de la Unión Europea en el ámbito del deporte. Comenzando por las primeras consideraciones del deporte como un valor relevante para Europa y para la construcción social y colectiva, subrayamos el hito que supuso la incorporación del mismo como un ámbito y competencia europea a los Tratados Constitucionales y, específicamente, al Tratado de Lisboa. A continuación, reflejamos la normativa comunitaria y los planes de acción más relevantes generados por las instituciones europeas en este ámbito, así como las iniciativas más emblemáticas, de las que el programa Erasmus + 2014-2020 constituye el elemento reciente más significativo.

Palabras clave

Unión Europea, Deporte, Tratados, Iniciativas, Erasmus +

The European Union's Policies in Relation to Sport

In this article we set out to review the policies, actions and strategies of the European Union with regard to sport, starting with the first considerations of sport as a core value for Europe and for the process of social and collective construction, and attaching due emphasis to the historic importance of its incorporation as an area of European competence in the basic Constitutional Treaties and specifically in the Treaty of Lisbon. In conclusion we consider European Union law and the most relevant action plans generated by the European institutions in this field, as well as the most emblematic initiatives, of which the Erasmus+ 2014-2020 programme is the most significant recent development.

Keywords

European Union, Sport, Treaties, Initiatives, Erasmus+

Com citar aquest article:

Fernández Marrón, Itziar (2017).

"Les polítiques de la Unió Europea en l'àmbit de l'esport".

Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa, 65, 57-74

“L’esport és part de l’herència de cada home i cada dona, i res no pot compensar-ne l’absència”.

Pierre de Coubertin¹

Amb aquesta frase, que obre el Llibre Blanc sobre l’Esport de la Unió Europea, es posa en relleu el paper clau que la Unió Europea concedeix a l’esport, especialment a partir de la seva incorporació als Tractats de Lisboa, des d’un enfocament integral i com un element crític de desenvolupament socioper-sonal.

Per a la Unió Europea, l’esport –entès com *qualsevol forma d’activitat física que, a través de participació organitzada o no, té per objecte l’expressió o millora de la condició física i psíquica, el desenvolupament de les relacions socials o l’obtenció de resultats en competició a tots els nivells*– és un fenomen social i econòmic que contribueix significativament a l’assoliment dels objectius estratègics de solidaritat i prosperitat de la Unió Europea. Aquesta valoració de l’esport es posa de manifest molt clarament a partir del nou marc plurianual 2014-2020 i del desplegament d’accions i convocatòries en matèria d’esport en el marc del Programa Erasmus+, tal com veurem més endavant.

De fet, l’impuls de l’esport per promoure la pau i l’entesa entre nacions i cultures i per a l’educació de la joventut és part del mateix ideal olímpic, d’aquell primer Comitè Olímpic Europeu i, més endavant, del Consell d’Europa.

En efecte, per a Europa, parlar d’esport és sinònim de generació de valors de treball en equip, solidaritat, tolerància, lleialtat i desenvolupament i realització personal. Donar suport a l’esport significa, per tant, fomentar la contribució activa de la ciutadania de la UE a la societat.

L’esport és un bé social que s’ha de tenir en compte en molts àmbits de l’activitat de la UE, des de la lliure circulació de persones i capitals fins a l’audiovisual i cultural, passant, per descomptat i d’una manera nuclear, per tot el que té a veure amb la promoció de la ciutadania i amb la participació social, la inclusió i l’educació.

A més, els nivells d’associacionisme i participació juvenil en aquest sector representen un valor afegit a la política europea de joventut: els valors educatius, socials i culturals que fonamenten l’esport en la seva essència poden convertir-se en una de les “claus mestres” per a una Europa d’una major participació ciutadana, cooperació i coneixement mutu.

L’esport és un bé social que s’ha de tenir en compte en molts àmbits de l’activitat de la UE

Marc jurídic

En un ràpid repàs històric, en el marc normatiu de la dècada dels vuitanta podem trobar ja mencions significatives a l’esport en el context de la iniciativa *A People’s Europe*, avantsala de l’*Europa dels Ciutadans* del segle XXI. Així, les Recomanacions del Consell de Milà (1985) inclouen l’esport com un dret que forma part dels drets especials de ciutadania.

Aquest interès per part de les institucions comunitàries per promoure l’esport com a part de l’agenda europea es reflecteix en posteriors comunicacions i recomanacions, així com en l’organització d’esdeveniments esportius a nivell comunitari en la dècada següent (Programa EURATHLON) que van culminar en la primera Comunicació de la Comissió³ per a fixar les directrius de les polítiques comunitàries en la matèria i que van desembocar en la celebració el 1991 del Primer Fòrum Europeu d’Esport.

No obstant això, l’esport no tenia encara una base legal incorporada als tractats fundacionals i, per tant, la Unió no tenia cap competència en matèria d’esport.

Amb l’aprovació el 1992 de la Carta Europea de l’Esport –en un any significatiu per a Europa, amb la celebració a Barcelona dels reconeguts com a primers Jocs Olímpics “del segle XXI”–, es defineix l’esport en clau social i educativa⁴ i en el Tractat d’Amsterdam (1997) s’inclou una Declaració Annexada sobre Esport. La Declaració d’Amsterdam posa de relleu *la importància social de l’esport*, en concret de cara a *forjar una identitat i reunir els pobles* –cal assenyalar que aquest període coincideix amb la sentència sobre el cas Bosman.

Atenent-nos a la dimensió també social, però més pròpiament educativa de l’esport, hem de subratllar el paper de l’Informe Hèlsinki (1999), derivat del Consell Europeu celebrat en aquesta ciutat.⁵ Aquest informe responia a la necessitat de definir les funcions educatives i socials de l’esport, tant en clau de construcció com en clau de reptes, barreres i obstacles als quals calia fer front: dopatge, comercialització, protecció de joves esportistes, dobles carreres, etc.

En ple procés de construcció jurídica, normativa i d’elaboració dels Tractats Fundacionals, el Consell Europeu de Niça (2000) defineix un model europeu d’esport basat en el respecte a la diversitat cultural i de marcada dimensió social.⁶ Pel que fa a aspectes estrictament competencials, el document de Niça subratlla que la Comunitat Europea només té competències indirectes i recorda a cada Estat la necessitat de tenir en compte l’esport en les respectives polítiques nacionals.

La Carta Europea de l’Esport defineix l’esport en clau social i educativa

Si Hèlsinki i Niça donen forma a una definició i posició consensuada i coherent a nivell comunitari en l'àmbit de l'esport, els diversos Tractats Constitucionals i, de forma definitiva, el Tractat de Lisboa doten l'esport d'un status comunitari i d'una competència comunitària completa i total.

Així, el Tractat Constitucional signat a Roma l'octubre del 2004 inclou l'esport en l'Article III-28212 *–Educació, joventut, esports i formació professional–*, donant-li cos de competència comunitària, tot i que sempre dins el respecte al principi de subsidiarietat i a la definició de les competències de suport. D'aquesta manera, la llavors Comunitat Europea es dotava d'eines per implementar accions a nivell europeu per tal de promoure els valors associats a l'esport, a través d'iniciatives socials, educatives, culturals i/o destinades a la joventut i a altres col·lectius.

Amb l'entrada en vigor del Tractat de Lisboa el desembre del 2009, la Unió Europea adquireix per primera vegada una competència específica en matèria d'esport, convertint-se en responsable de desenvolupar polítiques basades en diagnòstics precisos, així com de fomentar la cooperació, i gestionar iniciatives a favor de l'activitat física i l'esport a tot Europa.

Així, l'article 6, lletra e), del Tractat de Funcionament de la Unió Europea (TFUE) estipula que *la Unió disposarà de competència per a dur a terme accions per tal de donar suport, coordinar o complementar l'acció dels Estats membre en l'àmbit de l'esport*. Per la seva banda, l'article 165 descriu detalladament la política d'esport.

D'acord amb aquest article, *la Unió contribuirà a fomentar els aspectes europeus de l'esport, tenint en compte les seves característiques específiques, les seves estructures basades en el voluntariat i la seva funció social i educativa*. L'apartat segon concreta que l'acció de la Unió *s'encaminarà a desenvolupar la dimensió europea de l'esport, promovent l'equitat i l'obertura en les competicions esportives i la cooperació entre els organismes responsables de l'esport, i protegint la integritat física i moral dels esportistes, especialment la dels més joves*.

Des d'aquest moment, l'esport per a la UE deixa de transversalitzar-se en altres polítiques comunitàries i es dota d'un marc propi d'acció i finançament que permetrà posar en marxa accions, projectes i iniciatives en tres grans àmbits: la llibertat de circulació, la competència i la política audiovisual i altres polítiques comunes, especialment l'educació i formació i la joventut.

L'existència d'una nova competència oferia noves oportunitats d'intervenció a la Unió en l'àmbit de l'esport, ja que es comptava des d'aquell moment amb un fonament jurídic per donar suport estructuralment a aquest sector mitjançant un programa de despesa finançada amb càrrec al pressupost de la Unió que culmina amb l'articulació del Programa Erasmus+ per al període 2014-2020.

Aquesta competència també permetrà una millor promoció de l'esport en altres polítiques i programes de la Unió. Les disposicions del Tractat brinden així mateix a la UE l'oportunitat de parlar amb una sola veu en fòrums internacionals i en el marc de les relacions amb tercers països.

Encara que el present article se centra en l'acció de la Unió Europea en relació amb l'àmbit esportiu i els seus encreuaments amb allò social i educatiu, no podem deixar d'esmentar la influència que la UE exerceix a través de les seves competències en el mercat únic.

Així, el Tribunal de Justícia de la Unió Europea (TJUE) ha anat consolidant una jurisprudència àmplia i significativa, l'exemple més representatiu del qual pot ser l'assumpte Bosman. Paral·lelament, la Unió ha exercit les seves competències en l'àmbit del dret indicatiu (*soft law*), a través de diversos programes de finançament en diferents camps i a través de diferents regulacions en el sector audiovisual i cultural.

La Unió abasta, en particular, tres aspectes de l'àmbit de l'esport:

- La seva dimensió econòmica, que abasta qüestions que afecten l'economia de l'esport.
- La seva organització, que aborda el marc polític i jurídic del sector de l'esport.
- La seva funció social i educativa, que abasta qüestions que afecten directament la ciutadania.

Tornant a la seva funció social i educativa, i pel que fa a la joventut i l'educació, és obvi que l'esport juga un paper fonamental en la formació de la joventut europea. En la mesura que reforça la seva salut i benestar, pot ser generadora d'ocupació i, essencialment, ajuda que els i les joves interioritzin valors com la participació ciutadana, la democràcia, la inclusió, el respecte, la tolerància, la solidaritat i, en fi, el desenvolupament ple.

En connexió amb aquest enfocament, el 2004 va ser nomenat Any Europeu de l'Educació a través de l'Esport.⁷ Cal assenyalar que aquesta decisió coincideix amb dos esdeveniments esportius de dimensió mundial celebrats a Europa: l'Eurocopa de Futbol a Portugal i els Jocs Olímpics d'Atenes.

La celebració de l'Any Europeu, amb un pressupost d'11,5 milions d'euros, va servir per promoure, en aquest context d'alt impacte i cobertura mediàtica, els valors educatius i socials vinculats a l'esport i per donar suport a l'organització d'esdeveniments esportius, des del propi territori i mitjançant accions concretes d'escoles, federacions i clubs esportius.⁸

Convé subratllar aquesta iniciativa per un doble motiu: perquè es va adreçar molt específicament al paper de l'esport com a agent educatiu i promotor de valors i perquè el seu impacte va contribuir innegablement a accelerar

És obvi que l'esport juga un paper fonamental en la formació de la joventut europea

el procés d'integració de les competències esportives de la UE en el marc dels Tractats, tal com s'ha descrit anteriorment. En aquest sentit, els propis objectius de l'any 2004 han servit per inspirar les polítiques posteriors i, específicament, el mateix Programa Erasmus+ com a iniciativa emblemàtica que recull les estratègies i accions de la Unió Europea en matèria d'esport.

Així, l'Any Europeu establí entre els seus objectius:

- Sensibilitzar en el món de l'esport sobre la necessitat de cooperar per a desenvolupar una educació a través de l'esport de dimensió europea.
- Implementar els valors associats a l'esport per permetre el desenvolupament de coneixements i competències educatives a la joventut, de cara a millorar les seves capacitats físiques i les seves aptituds socials (treball en equip, joc net, solidaritat en el context multicultural).
- Fomentar les activitats de voluntariat sensibilitzant sobre la seva aportació a l'educació no formal de la joventut.
- Fomentar la integració social dels grups desfavorits a través de la dimensió educativa de l'esport.
- Atendre els problemes de les i els joves esportistes de competició en relació amb la seva educació i formació.

És en aquest període que es comencen a llançar les primeres convocatòries per a projectes i accions preparatòries en l'àmbit de l'esport, reforçant així l'aposta comunitària no només per la inclusió de l'esport en les polítiques, sinó també per la posada en marxa de projectes i activitats concretes en els diferents Estats membre: competicions escolars internacionals, activitats sobre els èxits de l'esport, accions de voluntariat europeu i grans esdeveniments europeus.

Podem afirmar, per tant, que la importància de l'esport, tant de la seva pràctica com de la seva contribució com a agent educatiu i social, ha anat creixent en les últimes dècades de construcció europea.

Tot i això, les dades recollides en l'Eurobaròmetre sobre esport i activitat física⁹ fan palès que el 59% de les i els ciutadans de la Unió Europea no fan exercici ni practiquen cap esport mai o gairebé mai, davant d'un 41% que declara una freqüència mínima d'una vegada per setmana.

Els resultats de l'Eurobaròmetre confirmen que cal seguir aplicant mesures que animin a més persones a fer de l'esport i l'activitat física una part integrant de la seva vida quotidiana. Això no només és essencial en relació amb la salut, el benestar i la integració de la persona, sinó també pels importants costos econòmics que comporta la manca d'activitat física [...] El nou programa Erasmus+ també va proporcionar finançament, per primera vegada, per a les iniciatives transnacionals encaminades a promoure l'esport i l'activitat física.¹⁰

Les dades recollides en l'Eurobaròmetre sobre esport i activitat fan palès que el 59% de les i els ciutadans de la Unió Europea no fan exercici ni practiquen cap esport mai

Per la seva banda, l'Eurobaròmetre sobre Joventut Europea del 2015 recull que l'associacionisme juvenil en l'àmbit esportiu és l'únic tipus d'associacionisme juvenil que creix, i al qual es vincula el 40% dels i de les joves que desenvolupen activitats voluntàries.¹¹ Aquest fet reforça la idoneïtat d'integrar l'esport de forma plena en tota política adreçada a promoure l'educació i la participació dels i les joves a la Unió Europea.

Un cop considerat el marc normatiu que afecta les polítiques de la Unió Europea en l'àmbit de l'esport convé considerar quina és l'acció de la Unió Europea en aquest àmbit i quines iniciatives, programes i accions concretes s'han posat en marxa.

Accions, programes i iniciatives

El *Llibre Blanc sobre l'Esport*, presentat per la Comissió el juliol del 2007, constitueix la primera "iniciativa global" en matèria d'esport de la Unió. El Llibre Blanc assenyala diversos objectius, com la millora de la funció social de l'esport, el foment de la salut pública a través de l'activitat física, l'impuls de les activitats de voluntariat, la millora de la dimensió econòmica de l'esport i la lliure circulació de les i els jugadors, la lluita contra el dopatge, la corrupció i el blanqueig de capitals, així com el control dels drets de difusió, entre molts altres.

El Llibre Blanc se centra en la dimensió econòmica de l'esport i en la seva organització a Europa, així com en el paper que exerceix l'esport a la societat, destacant la seva dimensió educativa i la seva funció social, cultural i recreativa, que es desglossa després en les dimensions clau que defineixen l'esport a nivell europeu:

- Millora de la salut pública a través de l'activitat física.
- Unió de forces en la lluita contra el dopatge.
- Reforç de la prevenció i la lluita contra el racisme i la violència.
- Intercanvi de valors amb altres parts del món.
- Suport al desenvolupament sostenible.
- Optimització del paper de l'esport en l'educació i la formació.
- Foment del voluntariat i la ciutadania activa a través de l'esport.
- Aprofitament del potencial de l'esport per a la inclusió social, la integració i la igualtat d'oportunitats.

Aturem-nos un moment en les tres últimes, més específicament relacionades amb esport, educació i societat.

El Llibre Blanc destaca la importància d'optimitzar el paper de l'esport en l'educació i la formació, considerant que:

- L'esport, a través del paper que exerceix tant en l'educació formal com en la no formal, reforça el capital humà d'Europa.
- Els valors transmesos a través de l'esport contribueixen a desenvolupar el coneixement, la motivació, les capacitats i la disposició per a l'esforç personal.
- El temps invertit en activitats esportives tant a l'escola com a la universitat aporta uns beneficis en matèria de salut i educació que han de ser optimitzats.

La Comissió Europea convida a impulsar l'esport i l'activitat física a través de diverses iniciatives polítiques en l'àmbit de l'educació i la formació

A partir d'aquest diagnòstic recollit en el mateix Llibre Blanc, la Comissió Europea convida a impulsar l'esport i l'activitat física a través de diverses iniciatives polítiques en l'àmbit de l'educació i la formació, com el desenvolupament de competències socials i cíviques. I, en paral·lel al diagnòstic i a aquestes recomanacions, proposa accions en diferents terrenys, com ara: a) ajudes a través de programes amb finançament europeu (cas Erasmus+), impulsant la participació en oportunitats educatives en el marc d'aquests programes; b) finançament de convocatòries de propostes per a la implementació del Marc Europeu de Qualificacions; c) concessió del distintiu europeu als centres escolars que participin activament en l'impuls i foment de l'activitat física en l'entorn escolar.

El Llibre Blanc incideix en un altre aspecte clau de les polítiques europees en matèria d'esport, educació i formació, com és el de les dobles carreres.

Per tal de garantir la reintegració de les i els esportistes professionals en el mercat laboral en finalitzar les seves carreres esportives, es fa èmfasi en la importància de tenir en compte en una fase primerenca la necessitat d'impartir formació per a una "doble carrera" i crear centres locals de formació de qualitat per protegir els seus interessos ètics, educatius i professionals. També es proposa invertir en la formació de joves esportistes amb talent en condicions adequades, i s'assenyala que promoure aquesta formació és fonamental per al desenvolupament sostenible de l'esport a tots els nivells, subratllant que els sistemes de formació per a joves esportistes amb talent haurien d'estar oberts i no donar lloc a discriminació per motius de nacionalitat.

El foment del voluntariat i la ciutadania activa a través de l'esport és una altra qüestió essencial en el Llibre Blanc, entenent que la participació en un equip, els principis com el joc net, el compliment de les regles del joc, el respecte per les altres persones, la solidaritat i la disciplina, així com l'organització d'esports no professionals per part de clubs sense ànim de lucre i sobre una base de voluntariat reforcen la ciutadania activa.

El voluntariat en organitzacions esportives ofereix nombroses oportunitats d'educació no formal i interessants possibilitats per al compromís dels i les

joves. Per a això, la Comissió assenyala els reptes clau per a les organitzacions esportives sense ànim de lucre. Així mateix, a través de programes com Erasmus+ i Europa amb els Ciutadans, proposa projectes especialment orientats al voluntariat en l'esport i els intercanvis esportius entre clubs sense ànim de lucre. També impulsa l'intercanvi d'informació i millors pràctiques sobre voluntariat en l'esport.

Pel que fa a l'aprofitament del potencial de l'esport per a la inclusió social, la integració i la igualtat d'oportunitats, el Llibre Blanc posa de manifest que l'esport contribueix en gran mesura a aconseguir societats integrades, per a això és necessari abordar les necessitats específiques i la situació dels grups minoritaris, a més de tenir en compte l'especial paper que pot exercir l'esport en el cas dels i les joves, les persones amb discapacitat i aquelles procedents d'entorns més desfavorits.

L'esport també pot facilitar la integració de les persones migrants (també en el cas de migracions internes i de "tercers països") i de les persones d'origen estranger en la societat, i servir de suport al diàleg intercultural. En aquest context, és important posar espais a disposició de l'esport i donar suport a les activitats que hi estan relacionades per permetre a les i els immigrants i a la societat d'acollida interactuar de manera positiva.

La Comissió considera que el potencial de l'esport com a instrument per a la inclusió social a les polítiques, accions i programes de la Unió Europea i els Estats membre es pot aprofitar millor i que les activitats esportives sense ànim de lucre que contribueixen a la cohesió social i a la inclusió social dels grups vulnerables es poden considerar serveis socials d'interès general. Per a això: a) suggereix donar suport en les polítiques socials i en els programes de finançament social al foment de la inclusió i a la igualtat d'oportunitats a través de l'esport, b) anima que els Estats adaptin els seus equipaments esportius de manera que les necessitats de les persones amb discapacitat siguin tingudes en compte, c) es proposa impulsar la perspectiva de gènere en totes les activitats, prestant especial atenció a l'accés a l'esport de les dones immigrants i d'ètnies minoritàries, així com a l'accés de les dones als llocs de presa de decisions i a la cobertura de l'esport femení en els mitjans.

En resum, el Llibre Blanc de l'Esport a la UE ha servit per generar un context i un entorn propici per al desplegament d'accions, programes i iniciatives de dimensió europea, de les quals tot seguit esmentarem les principals.

El 2011, la Comissió Europea va publicar la Comunicació Desenvolupament de la dimensió europea en l'esport¹¹, que constitueix el primer document pròpiament polític adoptat per la Comissió en l'àmbit de l'esport des del Tractat de Lisboa.

L'esport contribueix en gran mesura a aconseguir societats integrades

La Comunicació reforça el potencial d'esport a l'hora de contribuir significativament a assolir els objectius generals de l'Estratègia Europa 2020. L'esport contribueix a millorar l'ocupabilitat i fomenta la inclusió social.

A més suggereix que la Unió hauria de subscriure el Conveni contra el Dopatge del Consell d'Europa, elaborar i aplicar dispositius de vigilància i requisits de seguretat per a esdeveniments esportius internacionals, seguir avançant en l'establiment d'objectius nacionals sobre la base de les directrius d'activitat física de la Unió i establir normes perquè les persones amb discapacitat puguin accedir a les instal·lacions i els esdeveniments esportius.

En el pla econòmic, la Comissió demana a les associacions esportives que estableixin mecanismes per a la venda col·lectiva dels drets de retransmissió amb vista a garantir una redistribució adequada dels ingressos. Altres qüestions abordades en la Comunicació estan relacionades amb els drets de propietat intel·lectual en l'àmbit de l'esport, la promoció de l'intercanvi de millors pràctiques per a un finançament transparent i sostenible de l'esport, i el seguiment de l'aplicació de la legislació sobre ajuts estatals en aquest àmbit.

Pel que fa als aspectes educatius de l'esport, la Comunicació subratlla que:

- La qualitat dels programes d'educació física i les qualificacions de les i els professors que els imparteixen segueixen essent motiu de preocupació en diversos Estats membre.
- La cooperació entre les organitzacions esportives i els centres educatius, a la qual poden contribuir també les universitats, redunda en benefici de tots dos sectors.

La Comissió incideix en la importància que, paral·lelament a la seva formació esportiva, les i els joves esportistes d'alt nivell rebin una educació de qualitat i que es potenciïn les dobles carreres. Considera que la vulnerabilitat de les i els joves esportistes, en particular dels que vénen de tercers països per a entrenar-se i competir a Europa, els exposa a múltiples riscos. I assenyala que els centres de formació esportiva i el seu personal han de tenir prou qualitat per vetllar pel desenvolupament moral i educatiu de les i els esportistes i protegir els seus interessos professionals.

També reconeix que l'elevat nivell de professionalisme i la diversitat de professions en el món de l'esport, juntament amb l'augment de la mobilitat a la UE, indiquen fins a quin punt resulta pertinent incloure les qualificacions relacionades amb l'esport en els sistemes de qualificació nacionals perquè puguin beneficiar-se de les referències al Marc Europeu de Qualificacions.

Per respondre a aquesta realitat, es plantegen tres tipus d'accions: a) donar suport a iniciatives innovadores en el marc del programa d'Aprenentatge Permanent (actual Erasmus+) relacionades amb l'activitat física en els cen-

tres escolars; b) elaborar directrius europees sobre la combinació de la formació esportiva amb l'ensenyament general ("doble formació"); c) donar suport a la inclusió de qualificacions relacionades amb l'esport en aplicar el Marc Europeu de Qualificacions, promovent la validació de l'aprenentatge no formal i informal adquirit en activitats com el voluntariat en l'esport.

En paral·lel a aquesta Comunicació, el Consell va aprovar el 2011 un primer Pla de Treball 2011-2014¹², centrat en qüestions bàsiques relacionades amb la política d'esport i promovent la creació de grups d'experts/es per a les diferents mesures del pla que giraven al voltant de dos eixos: els valors socials de l'esport (salut, integració social, educació i voluntariat) i els aspectes econòmics (en particular, el finançament sostenible de l'esport popular i l'actuació basada en dades provades).

Més recentment, i pràcticament en paral·lel a la posada en marxa del programa Erasmus+, el Consell proposa un nou marc per a l'elaboració de polítiques d'esport recollit en la *Resolució del Consell i dels Representants dels Governos dels Estats membre, reunits en el si del Consell, de 21 de maig de 2014, relativa al Pla de Treball de la Unió Europea per a l'Esport (2014-2017)*.

Donant continuïtat al pla anterior, la Resolució proposa tres principals preocupacions per a la Unió: la integritat de l'esport, la seva dimensió econòmica i la relació entre l'esport i la societat.

Després del Consell, es creen cinc grups d'experts encarregats, respectivament, de l'arranjament dels partits, la bona governança, la dimensió econòmica de l'esport, l'activitat física beneficiosa per a la salut (AFBS) i el desenvolupament de recursos humans en el món de l'esport, que també analitzen la situació de la protecció de les i els menors i la igualtat de gènere en l'esport.¹³

Per bé que són la Comissió i el Consell qui estableixen el marc d'acció i les polítiques en matèria d'esport, hem d'esmentar també el paper del Parlament Europeu com a institució responsable d'establir el marc normatiu i vetllar pel seu desenvolupament efectiu.

Per a això, el Parlament disposa d'una Comissió Específica sobre Cultura i Educació que integra les polítiques d'esport, l'activitat de la qual se centra especialment en la compra de partits, la corrupció en l'esport i, més recentment, en l'enfocament integrat de la política de l'esport: bona governança, accessibilitat i integritat.

El Parlament també treballa per reafirmar la importància social de l'esport, la igualtat de gènere en l'esport i l'envelliment actiu i la solidaritat intergeneracional. I, més recentment, el paper fonamental de l'esport també s'esmenta

Tres principals preocupacions per a la Unió: la integritat de l'esport, la seva dimensió econòmica i la relació entre l'esport i la societat

Els centres de formació esportiva i el seu personal han de tenir prou qualitat per vetllar pel desenvolupament moral i educatiu de les i els esportistes

en la resolució per a la integració en el mercat laboral i la inclusió social de les i els refugiats, subratllant l'important paper de l'esport com a instrument per a fomentar el diàleg social i intercultural, ja que afavoreix la creació de relacions positives entre la població local i les i els refugiats i sol·licitants d'asil.

Iniciatives recents

Cal esmentar tres iniciatives significatives que ajuden a visibilitzar l'envergadura que la Unió Europea dona a la pràctica esportiva, especialment en la seva vessant més educativa i social, i específicament connectada a la joventut.

La inclusió social a través de l'esport com una de les prioritats de la Unió

D'una banda, la inclusió social a través de l'esport com una de les prioritats de la Unió. L'esport té el potencial necessari per contribuir de manera considerable a la integració de les i els migrants en la Unió, ja que acosta a les persones, forma comunitats i lluita contra actituds com la xenofòbia i el racisme.

La Comissió Europea facilita l'intercanvi de bones pràctiques sobre la integració de les i els migrants i fomenta xarxes a favor de la inclusió a través de l'esport com l'European Sport Inclusion Network - Promoting Equal Opportunities of Migrants and Minorities through Volunteering in Sport¹⁴ o el projecte *Social Inclusion and Volunteering in Sports Clubs in Europe*¹⁵, sense oblidar les campanyes de sensibilització realitzades aprofitant l'alt impacte del futbol.¹⁶

En segon lloc, la Setmana Europea de l'Esport consisteix en un conjunt d'iniciatives destinades a mobilitzar la ciutadania europea per iniciar una activitat física. En el marc d'aquesta setmana es posen en marxa a tot Europa diferents accions que reben suport de la Unió integrada a la finançament del programa Erasmus+.

Celebrada per primer cop el 2015 i mantinguda el 2016 i 2017, la Setmana Europea de l'Esport vol oferir una etiqueta a nivell europeu que albergui esdeveniments, campanyes i activitats a nivell local, regional i nacional. S'han celebrat ja més de 10.000 esdeveniments que han aconseguit reunir més de 8.000.000 de participants.¹⁷

Està organitzada d'acord amb el següent concepte: una inauguració oficial, un esdeveniment emblemàtic i quatre dies dedicats a quatre àmbits diferents (educació, activitats en llocs de treball, activitats a l'aire lliure, clubs esportius i gimnasos). I fomenta també l'organització d'actes per augmentar la sensibilització transfronterera.

Finalment, ens sembla necessari assenyalar, per la seva intenció marcadament educativa i formativa, les accions al voltant de les *dobles carreres dels esportistes*.¹⁸ Com ja hem assenyalat anteriorment, la Unió advoca perquè les i els joves talents de l'esport rebin una formació acadèmica o professional paral·lela al seu entrenament intensiu, amb la finalitat que puguin desenvolupar una doble carrera. També pretén ajudar que els i les joves esportistes europees arribin a una capacitat alta a nivell internacional, reduint el percentatge d'abandonament dels estudis dins d'aquest col·lectiu.

Per a això, cal assegurar que existeixen mecanismes perquè les i els atletes d'alta competició a Europa tinguin les competències i coneixements necessaris per continuar amb la seva vida professional, social i personal una vegada finalitzada la seva etapa esportiva.

Amb aquest objectiu es van dur a terme diferents investigacions sobre esport i educació entre esportistes joves, es van finançar quatre projectes de carreres duals en el marc de les accions preparatòries en l'àmbit de l'esport (2009) i es van elaborar unes directrius sobre les Carreres Duals dels Atletes (2012).¹⁹

El programa Erasmus+

En aquest nou període 2014-2020 el Programa Erasmus+ per a l'Educació, Formació, Joventut i Esport es converteix en la base de totes les accions de la UE en matèria d'esport, aglutina les prioritats i dona suport i finançament per al desenvolupament i implementació en el territori de les polítiques europees en aquest àmbit.²⁰

El programa Erasmus+ s'articula al voltant de cinc eixos: Accions Clau 1 (mobilitat per a l'educació i formació de la joventut), Accions Clau 2 (aliances estratègiques i intercanvi de bones pràctiques en l'àmbit de la joventut, educació i formació), Accions Clau 3 (suport a la reforma de polítiques), Activitats Jean Monnet i Accions per a l'Esport.²¹

Amb un pressupost global de 14.700 milions d'euros per al 2014-2020, gairebé 266 milions estan assignats a accions en l'àmbit de l'esport.²²

El programa té els següents objectius:

- Afrontar les amenaces transfrontereres a la integritat de l'esport, com el dopatge, la compra de partits i la violència, així com qualsevol tipus d'intolerància i discriminació.
- Promoure i donar suport a la bona governança en l'esport i les curses duals dels i les esportistes.

La Unió advoca perquè les i els joves talents de l'esport rebin una formació acadèmica o professional paral·lela al seu entrenament intensiu

- Promoure les activitats voluntàries en l'esport, juntament amb la inclusió social, la igualtat d'oportunitats i la conscienciació de la importància de l'activitat física beneficiosa per a la salut, mitjançant una major participació en l'esport per a tothom i l'accés igualitari.

El Reglament del programa Erasmus+ posa l'accent en l'esport de base i s'espera

Tal com recull el Reglament del programa Erasmus+, es posa l'accent en l'esport de base i s'espera que les accions engegades contribueixin al desenvolupament de la dimensió europea en l'esport generant, compartint i difonent experiències i coneixements sobre els diferents aspectes de l'esport a Europa.

En última instància, els projectes esportius que reben suport d'Erasmus+ hauran de conduir a: a) majors nivells de participació en l'esport, l'activitat física i el voluntariat, proporcionant major coneixement i sensibilització sobre l'activitat esportiva i física en els països del programa, b) major sensibilització sobre la funció de l'esport en el foment de la inclusió social, la igualtat d'oportunitats i l'activitat física beneficiosa per a la salut, c) reforç de la cooperació entre institucions i organitzacions actives en l'àmbit de l'esport i l'activitat física, d) enfortiment del treball en xarxa i intercanvi de bones pràctiques.

D'acord amb la Guia del Programa Erasmus+²³ i el mateix portal del Programa,²⁴ es proposa el finançament de projectes al voltant de les següents accions:²⁵

- Associacions en col·laboració. La seva finalitat és desenvolupar i executar activitats conjuntes per fomentar l'esport i l'activitat física i afrontar les amenaces a la integritat de l'esport (com el dopatge o la compra de partits), promoure les carreres duals de les i els esportistes, millorar la governança i donar suport a la tolerància i la inclusió social.
- Associacions en col·laboració a petita escala. Es tracta de fomentar l'esport i l'activitat física a través de pràctiques innovadores i de la creació i desenvolupament de xarxes transnacionals en l'àmbit de l'esport.
- Esdeveniments esportius europeus sense ànim de lucre. Pensats per fomentar les activitats esportives, aplicar les estratègies d'inclusió social i igualtat d'oportunitats de la UE i contribuir a la Setmana Europea de l'Esport.

A més, Erasmus+ dona suport també a accions que reforcen la base informativa per a la formulació de polítiques (estudis, recopilació de dades, enquestes, etc.) i accions que promouen el diàleg amb els agents rellevants (Fòrum Europeu de l'Esport, actes de la Presidència de la UE, conferències, reunions, seminaris, etc.). L'execució d'aquestes accions serà a càrrec de la Comissió Europea, directament o a través de l'Agència Executiva per a l'Educació i la Cultura encarregada de gestionar les convocatòries.

Els quatre tipus d'accions que s'acaben d'esmentar estan obertes a associacions i organitzacions sense ànim de lucre. Les propostes poden presentar-se en el marc de les convocatòries que s'obren anualment i permeten posar en marxa projectes en col·laboració amb altres socis europeus en l'àmbit local. En aquest sentit, les línies de finançament i suport a projectes que ofereix el programa Erasmus+ en l'àmbit de l'esport suposen una oportunitat per desenvolupar iniciatives que reforcin el paper de l'esport des d'aquest enfocament educatiu i social.

Des de la seva posada en marxa el 2014 s'han finançat 2.267 projectes, dels quals 161 s'han considerat bones pràctiques i 7 han estat reconeguts com a casos d'èxit.

El projecte *Inclusive* adreçat a persones amb discapacitat²⁶, el projecte *SETS*²⁷ sobre esports tradicionals europeus, el projecte *RECALL*²⁸ de motivació per a la pràctica esportiva a nivell transnacional o el projecte *PROSAFE*²⁹ són bons exemples del fet que en paral·lel als tractats jurídics, a les agendes i estratègies, la Unió Europea dona suport a iniciatives i accions concretes que repercuteixen en la vida de les i els europeus i que, a través de l'esport, contribueixen a l'educació i la formació, a la construcció d'una societat més inclusiva i a la consolidació dels valors europeus.

Itziar Fernández Marrón
Responsable Europe Direct Bizkaia
europedirect@fundacionede.org

Bibliografia

Comissió Europea. *Mapping of good practices relating to social inclusion of migrants through sport. Final report to the DG Education and Culture of the European Commission.* Brussel·les: Comissió Europea, 2016.

European Council. Presidency Conclusions. Nice European Council Meeting (7, 8 and 9 December 2000). Annex IV – Declaration on the specific characteristics of sport and its social function in Europe, of which account should be taken in implementing common policies.

Unió Europea. La Comunitat Europea i l'Esport. SEC (91) 1438, de 31 de juliol de 1991.

Unió Europea. Informe de la Comissió al Consell Europeu amb la perspectiva de la salvaguarda de les estructures esportives actuals i del manteniment de la funció social de l'esport en el marc comunitari - Informe d'Hèlsinki sobre l'esport. COM (1999) 644 final, 10 de desembre de 1999.

Unió Europea. Llibre Blanc. Llibre Blanc sobre l'Esport. COM (2007) 391 final, 11 de juliol de 2007.

Unió Europea. Comunicació de la Comissió. Desenvolupament de la dimensió europea de l'esport. COM (2011) 12 final. *Diari Oficial de la Unió Europea*, 18 de gener de 2011.

Unió Europea. Resolució del Consell i dels Representants dels Governats dels Estats membre, reunits en el si del Consell, relativa a un Pla de Treball Europeu per a l'Esport per al 2011-2014. *Diari Oficial de la Unió Europea C162/1*, 1 de juny de 2011.

Unió Europea. Versió consolidada del Tractat de la Unió Europea. *Diari Oficial de la Unió Europea C326*, 26 d'octubre de 2012.

Unió Europea. Grup d'experts "Education & training in sport" [en línia] *EU Guidelines on Dual Careers of Athletes Recommended Policy Actions in Support of Dual Careers in High-Performance Sport*. Brussel·les: Unió Europea, 2012 [consulta 22 de febrer de 2017]. Disponible en: http://ec.europa.eu/assets/eac/sport/library/documents/dual-career-guidelines-final_en.pdf

Unió Europea. Reglament (UE) núm. 1288/2013 del Parlament Europeu i del Consell d'11 de desembre de 2013 pel qual es crea el programa "Erasmus+", d'educació, formació, joventut y esport de la Unió y pel qual es deroguen les Decisions núm. 1719/2006/CE, 1720/2006/CE i 1298/2008/CE. *Diari Oficial de la Unió Europea L 347/50*, 20 de desembre de 2013.

Unió Europea. Eurobarometer on sport and physical activity [en línia]. Brussel·les: Comissió Europea, 2014 [consulta 22 de febrer de 2017]. Disponible en: <https://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/search/sport/surveyKy/1116>

Unió Europea. Resolució del Consell i dels Representants dels Governats dels Estats membre, reunits en el si del Consell, de 21 de maig de 2014, relativa al Pla de Treball de la Unió Europea per a l'Esport (2014-2017). *Diari Oficial de la Unió Europea C183/12*, 14 de juny de 2014.

Unió Europea. Eurobarometer on European Youth [en línia]. Brussel·les: Comissió Europea, 2015 [consulta 22 de febrer de 2017]. Disponible en: <https://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/search/sport/surveyKy/1116>

Unió Europea. ERASMUS+. *Guia del programa* [en línia]. Brussel·les: Comissió Europea, 2016. [consulta 22 de febrer de 2017]. Disponible en: http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/sites/erasmusplus/files/files/resources/erasmus-plus-programme-guide_es.pdf

- 1 Pierre de Coubertin (1863-1937), pedagog i historiador francès, fundador dels Jocs Olímpics moderns.
- 2 Unió Europea. La Comunitat Europea i l'Esport. SEC (91) 1438, 31 de juliol de 1991.
- 3 Tot tipus d'activitats físiques que, mitjançant una participació organitzada o d'un altre tipus, tinguin per finalitat l'expressió o la millora de la condició física i psíquica, el desenvolupament de les relacions socials o l'assoliment de resultats en competicions de tots els nivells. Article 2 de la Carta Europea de l'Esport.
- 4 Unió Europea. Informe de la Comissió al Consell Europeu amb la perspectiva de la salvaguarda de les estructures esportives actuals i del manteniment de la funció social de l'esport en el marc comunitari - Informe d'Hèlsinki sobre l'esport. COMM (1999) 644 final, 10 de desembre del 1999.
- 5 European Council. Presidency Conclusions. Nice European Council Meeting (7, 8 and 9 December 2000). Annex IV – Declaration on the specific characteristics of sport and its social function in Europe, of which account should be taken in implementing common policies. European Council: Nice, 2000.
- 6 Unió Europea. Decisió núm. 291/2003 / CE del Parlament Europeu i del Consell, de 6 de febrer de 2003, per la qual s'estableix l'Any Europeu de l'Educació a través de l'Esport. *Diari Oficial de la Unió Europea L 43/1*, 18 de febrer del 2003.
- 7 Es van finançar, i això va constituir una fita en la implementació de polítiques UE en l'àmbit de l'esport, més de 200 projectes d'esport per a l'educació, la ciutadania i la cohesió i integració social.
- 8 Unió Europea. Eurobarometer on sport and physical activity [en línia]. Brussel·les: Comissió Europea, 2014 [consulta 22 de febrer de 2017]. Disponible en: <https://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/search/sport/surveyKy/1116>
- 9 En paraules de la comissària europea responsable de l'esport, Androulla Vassiliou, en la presentació del resultat de l'Eurobaròmetre 2014.
- 10 Unió Europea. Eurobarometer on European Youth [en línia]. Brussel·les: Comissió Europea, 2015 [consulta 22 de febrer de 2017]. Disponible en: <https://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/search/sport/surveyKy/1116>
- 11 Unió Europea. Comunicació de la Comissió. Desenvolupament de la dimensió europea de l'esport. COM (2011) 12 final. *Diari Oficial de la Unió Europea* 18 de gener del 2011.
- 12 Unió Europea. Resolució del Consell i dels Representants dels Governats dels Estats membre, reunits en el si del Consell, relativa a un Pla de Treball Europeu per a l'Esport per al 2011-2014. *Diari Oficial de la Unió Europea C162/1*, 1 de juny del 2011.
- 13 En línia amb aquesta estratègia de grups d'experts al voltant dels diferents temes de preocupació en l'àmbit de l'esport, al maig del 2016 el Consell va emetre les seves conclusions sobre el foment de la integritat, la transparència i la bona governança en els grans esdeveniments esportius, convidant els Estats membre a incorporar la integritat i la transparència en els futurs treballs relacionats amb l'esport a escala de la Unió.
- 14 <http://www.sportinclusion.net/>
- 15 http://www.sdu.dk/en/Om_SDU/Institutter_centre/C_Isc/Forskningsprojekter/SIVSCE
- 16 Com, per exemple, la campanya *Show racism the Red Card*: <http://www.theredcard.org/>
- 17 <http://ec.europa.eu/sport/week/>
- 18 https://ec.europa.eu/sport/policy/societal-role/dual-careers_en
- 19 Unió Europea. Grupo d'experts "Education & training in sport" [en línia] *EU Guidelines on Dual Careers of Athletes Recommended Policy Actions in Support of Dual Careers in High-Performance Sport*. Brussel·les: Unió Europea, 2012 [consulta 22 de febrer de 2017]. Disponible en: http://ec.europa.eu/assets/eac/sport/library/documents/dual-career-guidelines-final_en.pdf
- 20 Unió Europea. Reglament (UE) núm. 1288/2013 del Parlament Europeu i del Consell d'11 de desembre de 2013 pel qual es crea el programa "Erasmus+", d'educació, formació, joventut i esport de la Unió i pel qual es deroguen les Decisions núm. 1719/2006/CE, 1720/2006/CE i 1298/2008/CE. *Diari Oficial de la Unió Europea L 347/50*, 20 de desembre de 2013.

- 21 https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/node_es
- 22 L'1,8% del pressupost anual d'Erasmus+ es destina a activitats relacionades amb l'esport.
- 23 http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/sites/erasmusplus/files/files/resources/erasmus-plus-programme-guide_es.pdf
- 24 https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/node_es
- 25 https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/organisations_es#tab-1-5
- 26 <http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/projects/eplus-project-details-page/?nodeRef=workspace://SpacesStore/4547552e-8cbb-433f-9541-72f9849d1bc7>
- 27 <http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/projects/eplus-project-details-page/?nodeRef=workspace://SpacesStore/11fb328f-0bdf-45d4-b02f-41206bb20b1d>
- 28 <http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/projects/eplus-project-details-page/?nodeRef=workspace://SpacesStore/897b85f3-450d-4a2b-8981-8ea6d084e90a>
- 29 <http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/projects/eplus-project-details-page/?nodeRef=workspace://SpacesStore/fa05c6b4-6ba4-4460-8bda-a536b3b2faab>

El repte de la qualificació i professionalització dels recursos humans de l'esport del País Basc

Joseba Bujanda

Recepció: 06/04/17 / Acceptació: 08/05/17

Resum

Esdevé fonamental que perquè l'activitat esportiva produeixi beneficis de salut, educatius o socials, aquesta s'ha de desenvolupar en unes condicions de pràctica adequades. Els recursos humans que dirigeixen les activitats juguen un paper determinant en l'oferta d'uns serveis òptims i, no obstant això, un estudi desenvolupat recentment estableix que el 61% de les persones que actua en l'esport basc no està prou qualificada. Per tal de revertir aquesta situació, el Govern Basc presenta el "Projecte per a la Qualificació i Professionalització dels Recursos Humans de l'Esport del País Basc".

Paraules clau

Professionalització, Qualificació, Recursos humans de l'esport, Llei professions esport, Capacitació

El reto de la cualificación y profesionalización de los recursos humanos del deporte del País Vasco

Resulta fundamental que para que la actividad deportiva produzca beneficios de salud, educativos o sociales, ésta se desarrolle en unas condiciones de práctica adecuadas. Los recursos humanos que dirigen las actividades juegan un papel determinante en la oferta de unos óptimos servicios y, sin embargo, un estudio desarrollado recientemente establece que el 61% de las personas que actúa en el deporte vasco no está suficientemente cualificada. En aras de revertir esta situación, el Gobierno Vasco presenta el "Proyecto para la Cualificación y Profesionalización de los Recursos Humanos del Deporte del País Vasco".

Palabras clave:
Profesionalización, Cualificación, Recursos humanos del deporte, Ley profesiones deporte, Capacitación

The Challenge of the Professionalization and Professional Qualification of Human Resources in Sport in the Basque Country

In order for the practice of sport to produce benefits, be they social, educational or in health, it is essential that it be carried out in appropriate conditions. Human resources – the women and men engaged in directing sports activities – evidently have a decisive role in the provision of quality services, yet a recent study found that 61% of people working in sport in the Basque Country are not sufficiently qualified. In order to rectify this situation, the Basque Government has presented its 'Project for the Qualification and Professionalization of the Human Resources of Sport of the Basque Country'.

Keywords
Professionalism, Qualification, Human resources in sport, Law of sports professions, Training

Com citar aquest article:

Bujanda, Joseba (2017).
"El repte de la qualificació i professionalització dels recursos humans de l'esport del País Basc".
Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa, 65, 75-93

▲ Diagnòstic

Importància de l'esport a la societat actual

Les retransmissions de les trobades de futbol i d'altres espectacles esportius copen tots els anys els primers llocs en els rànquings anuals d'audiència televisiva; el diari més llegit en aquest país és un diari esportiu; els partits dels clubs esportius són els esdeveniments que habitualment aconsegueixen reunir o atreure a un major nombre de ciutadans/es en un municipi cap de setmana rere cap de setmana; els i les esportistes són unes de les persones que més seguidors tenen a les xarxes socials i molts anuncis comercials estan protagonitzats per esportistes famosos/es.

D'altra banda, les activitats de lleure no passiu més practicades per la ciutadania són, habitualment, de caràcter esportiu; poques activitats aconsegueixen reunir tantes persones com les proves o curses populars tan de moda avui en dia i l'activitat més demanada i practicada entre els nens i nenes és l'esport escolar.

Doble vessant de l'àmbit de l'esport: esport-espectacle d'alt rendiment i esport-pràctica per part de la pròpia ciutadania

Com es pot comprovar, l'esport ha assolit una enorme importància i rellevància en la societat actual. I aquesta importància es dona en la doble vessant que posseeix l'àmbit de l'esport: tant en l'esport-espectacle, entès com una activitat de consum passiu de l'esport professional o d'alt rendiment; com en l'esport-pràctica, entès com la realització d'activitat físico-esportiva per part de la pròpia ciutadania.

Tant és així, que esdevé significativa la inclusió de l'esport a l'agenda europea. El Tractat de Lisboa (2007) atorga a la UE la competència de donar suport, coordinar i complementar les accions en l'àmbit de l'esport i demana que s'actui per desenvolupar la dimensió europea de l'esport.

La dimensió europea de l'esport estableix tres grans capítols que han de ser abordats en el si de UE (Comissió Europea, 2011):

- La funció social de l'esport
- La dimensió econòmica de l'esport
- L'organització de l'esport

Sense desmerèixer la gran rellevància que pot tenir l'esport en els altres dos àmbits, aquest treball se centrarà exclusivament en la funció social de l'esport.

La funció social de l'esport

Fins fa no gaires anys s'entenia l'esport, exclusivament, com una activitat de lleure. No obstant això, avui dia, se sap que és molt més; se li atribueixen altres qualitats (salut, educació, cohesió social, etc.) i, per tant, la seva repercussió en la societat actual va molt més enllà dels ja clàssics beneficis lúdics i agonístics. En la línia del que estableix la Comissió Europea en el desenvolupament de la *Dimensió Europea de l'Esport* (2011) cal vincular amb la funció social de l'esport els següents aspectes.

Millora de la salut a través de l'esport: L'activitat física té efectes evidents en la salut tant des d'un punt de vista preventiu com terapèutic. Així, resulta beneficiosa en la reducció de l'obesitat i el sobrepès i en la prevenció i cura d'una gran quantitat de malalties cròniques. L'activitat física, com un dels principals determinants de la salut a la societat moderna, constitueix un element fonamental de tot plantejament de política pública destinat a millorar la salut i el benestar físic i mental.

Educació a través de l'esport: pot desenvolupar en les persones, especialment en les joves, valors socials positius mitjançant el desenvolupament d'aptituds transversals com ara la capacitat de pensament crític, la iniciativa, la capacitat de resoldre problemes, el treball en un marc col·laboratiu, el respecte a la diferència o l'assumpció de responsabilitats.

Integració social en l'esport i a través de l'esport: l'esport pot ser també una via per promoure la integració social de les minories i altres grups vulnerables o desfavorits. L'esport permet a les persones immigrants i a la societat d'acollida establir una relació positiva i, per tant, fomenta la integració i el diàleg intercultural.

D'altres funcions socials: la repercussió de l'esport, tant en la població adulta com en la jove, és tan gran que pot ser utilitzat com a eina per assolir altres objectius com ara la promoció de la identitat i la cultura pròpia, pot evitar que les i els joves adquireixin hàbits o addiccions no saludables i pot fomentar actituds d'una major participació cívica com és el voluntariat, especialment entre les i els joves.

Importància dels recursos humans de l'esport

Per tant, l'esport pot ser un mitjà perquè les persones millorin la seva salut i el seu benestar, adquireixin una sèrie de valors positius, s'aconsegueixi una societat més cohesionada, etc., però, evidentment, tot dependrà de les circumstàncies en què es desenvolupin les activitats. L'esport, per si sol, no ofereix automàticament aquests beneficis a les persones i, per tant, s'han d'assegurar unes condicions de pràctica esportiva adequades. En aquest sen-

A l'esport se li atribueix: salut, educació i cohesió social

tit, cobren especial rellevància els recursos humans de l'esport, les persones que dirigeixen les activitats esportives.

De manera recurrent s'escolta a diferents experts/es o responsables de diferents àmbits o empreses dir que el gran valor o actiu de les organitzacions són les persones. Resulten fonamentals per al bon desenvolupament d'una entitat o un sector.

En aquest bon fer, les persones han d'estar qualificades per a la consecució dels objectius proposats i el desenvolupament de les tasques plantejades, han de tenir unes condicions de treball dignes, hauran d'estar motivades, reconegudes per l'organització i l'entorn, etc.

Desafortunadament, i en línies generals, l'esport no pot presumir de la situació dels seus recursos humans, pel que fa a la seva qualificació i a la seva situació laboral. L'esport, històricament, ha estat dirigit, tant pel que fa a la gestió de l'entitat com a la conducció de les pròpies activitats, majoritàriament, per persones voluntàries, amb un alt grau d'implicació personal i una contribució rellevant, però, en moltes ocasions, amb escassa formació o preparació.

Així, la mateixa Comissió Europea reconeix la necessitat de disposar de personal més qualificat en el sector de l'esport (Comissió Europea, 2011).

Els recursos humans de l'esport al País Basc

L'escenari de l'esport descrit fins al moment és el següent:

1. Gran rellevància de l'esport en la societat actual. I en progressió.
2. Importància dels recursos humans perquè les condicions de pràctica esportiva siguin saludables, educatives, etc.
3. Mancances en la qualificació i en la situació laboral dels recursos humans de l'esport.

Davant d'aquest escenari, el Govern Basc ha volgut conèixer amb exactitud la realitat dels recursos humans de l'esport de la Comunitat Autònoma del País Basc. Així, al novembre del 2016 l'Escola Basca de l'Esport (Direcció d'Activitat Física i Esports) va publicar l'*Estudio de la situación laboral y de cualificación de los recursos humanos del deporte de la CAPV*".

Aquest estudi certifica que hi ha gairebé unes 20.000 persones que desenvolupen tasques de professor/a d'educació física, monitor/a esportiu/va, entrenador/a o director/a esportiu/va a la Comunitat Autònoma del País Basc (CAPV). Les dades que s'han obtingut sobre la situació laboral i de qualificació d'aquestes persones vénen a corroborar les mancances detectades

en investigacions anteriors referides a altres comunitats autònomes (Martínez Serrano, G. i col·laboradors, 2008). Així, les principals conclusions que s'han obtingut de l'estudi han estat les següents:

- *Hi ha un alt nivell de infraqualificació* (entenent infraqualificació des del punt de vista de manca de la corresponent formació/titulació formal).
  - El 61,2% de les persones que exerceix alguna activitat esportiva al País Basc no compta amb una formació/titulació que l'hagi preparat prou per a les tasques que desenvolupa. D'aquest percentatge, un 24,4% de les persones no té cap formació esportiva i un 36,8% posseeix una determinada formació, però que no el qualifica prou per a les activitats que exerceix.
- *No obstant això s'aprecien alts nivells d'experiència.*
  - Més de la meitat de les persones que no tenen una formació o titulació adient (un 56,4%) tenen una experiència superior a les 750 hores i, per tant, tenen adquirides certes competències per aquesta via.
- *Es produeix una forta presència del voluntariat i una escassa professionalització.*
  - Només un 12,1% de les persones cobra un salari mensual superior als 1.000€.
  - Escassa dedicació horària: únicament un 14,2% de les persones exerceix durant un espai de temps superior a les 25 hores setmanals. I prop de 6 de cada 10 persones exerceix menys de 10 hores setmanals.
  - Més de la meitat de les activitats són desenvolupades per persones voluntàries (55,4%).
- *Es produeixen certes deficiències en les relacions laborals o de voluntariat de les persones que actuen en l'esport.*
  - Un 15,4% de les persones rep una quantitat econòmica superior a les despeses que li ocasiona l'activitat (única compensació econòmica que preveu la llei 17/1998, de 25 de juny, del voluntariat) i, en canvi, no té contracte laboral.

No obstant això, les dades d'infraqualificació i escassa professionalització obtingudes en l'estudi xoquen amb la realitat de les persones formades en els diferents estudis oficials de l'esport al País Basc, pel que fa a la seva taxa d'ocupació i atur, així com al fet que tinguin una ocupació relacionada amb els estudis realitzats.

Els Informes d'Inserció Laboral que desenvolupa el Servei Basc d'Ocupació Lanbide (2016 i 2017) de les persones que realitzen estudis universitaris i de Formació Professional vénen a concloure que: 1), cada vegada hi ha un percentatge més alt de persones que ha realitzat estudis de la família de les activitats físiques i l'esport que es troba en situació d'atur; i, 2), que de les persones que estan treballant s'està incrementant progressivament el número que han d'exercir en altres sectors diferents al de l'esport.

A més, els estudis universitaris i de Formació Professional de l'esport compten cada vegada amb un major nombre d'alumnes, amb la qual cosa aquest problema podria aguditzar-se en un futur.

A continuació, es mostra una sèrie de dades dels informes del Servei Basc d'Ocupació Lanbide que exemplifica la situació descrita anteriorment.

- *Taxes d'ocupació i/o atur:*
  - Mentre que en el cas dels Graduats/des en Ciències de l'Activitat Física i l'Esport les xifres de persones aturades es mantenen en els últims anys al voltant del 15%, en el cas de les persones que han estudiat el Grau en Educació Primària/Magisteri d'Educació Física, el percentatge de persones aturades ha passat del 6% al voltant del 2008 al 28% l'any 2015.
  - Les taxes d'ocupació de les persones que han cursat algun dels dos cicles de Formació Professional de la família de les activitats físiques i l'esport han baixat al voltant del 85% l'any 2009 i per sota del 53% l'any 2012.
- *Ocupació relacionada amb els estudis desenvolupats (dades sol·licitades a l'alumnat tres anys després de graduar-se):*
  - En els anys 2009 i 2010 el 88% i el 92%, respectivament, de les persones graduades en Ciències de l'Activitat Física i l'Esport que tenia una ocupació tenia una feina relacionada amb els seus estudis. L'any 2015 la xifra ha baixat fins al 73%.
  - La xifra és fins i tot més negativa en el cas de les persones que han estudiat el Grau en Educació Primària/Magisteri d'Educació Física. Del 80% i 73% dels anys 2009 i 2010 s'ha passat a l'escàs 52% de l'any 2015.

Com a conclusió de totes les dades presentades, es pot afirmar que en el sector de l'esport al País Basc es dona la següent gran paradoxa: d'una banda, és un sector que està infraqualificat però, d'una altra, una gran quantitat de persones formades en els diferents estudis de l'esport no troba sortida professional.

Per tot això, i per tal de revertir aquesta situació, l'estudi desenvolupat el 2016 pel Govern Basc proposa el següent en les seves conclusions: "Desenvolupar un treball en pro de la qualificació i de la professionalització dels recursos humans de l'esport a País Basc, des d'una doble vessant:

- D'una banda, qualificant les persones a través de dues vies:
  - formant-les per a l'exercici adequat de les seves activitats esportives.
  - Reconeixent la seva experiència i la formació no formal de les persones que en l'actualitat exerceixen en l'esport i que, sense això, no tenen un certificat oficial que els habiliti per a això.

Es dona la següent gran paradoxa: d'una banda, és un sector que està infraqualificat però, d'una altra, una gran quantitat de persones formades en els diferents estudis de l'esport no troba sortida professional

- D'altra banda, creant les condicions adequades per a una major professionalització en l'àmbit de l'esport:
  - Adaptant i complint la legislació vigent en matèria laboral i de voluntariat.
  - Generant oportunitats, accions i polítiques que permetin una major ocupabilitat en l'àmbit de l'esport."

Projecte per a la qualificació i professionalització dels recursos humans de l'esport del País Basc

Les dades presentades a l'estudi van posar xifres a una situació deficient que els diferents agents de l'esport del País Basc, en general, ja intuïen.

De fet, i en aquesta línia, el Govern Basc va aprovar en la legislatura passada, el febrer de l'any 2016, el "Projecte de Llei sobre Accés i Exercici de Professions de l'Esport al País Basc", llei que, però, no es va poder aprovar atesa la finalització de la legislatura en el moment en què es trobava en la fase de tramitació parlamentària.

Aquesta llei pretén exigir una determinada qualificació mínima a les persones que actuen en l'àmbit de l'esport bé professionalment, bé a través del voluntariat de cara a garantir a la ciutadania una pràctica esportiva segura i saludable.

Però l'aprovació de la llei per si sola no solucionarà les problemàtiques que exposa l'estudi. Nombroses són les lleis o disposicions normatives de diferents àmbits que posteriorment no es compleixen o, si més no, no en la seva totalitat, pel fet que no s'ajusten a la realitat existent, perquè no estableixen unes mesures transitòries adequades que enllacin aquesta realitat amb els desitjos o objectius de la normativa en qüestió, perquè no desenvolupen els corresponents reglaments, perquè no els doten de prou recursos econòmics o perquè no vénen acompanyades d'altres sèries d'accions o plans complementaris que facilitin la seva consecució. Per tant, al costat de l'esmentada llei caldrà adoptar una altra sèrie de mesures.

En aquesta línia més global, el Govern Basc, per tal d'assegurar una òptima qualificació dels recursos humans de l'esport i una major professionalització del sector i, en conseqüència, aconseguir un sistema esportiu basc de més

Aquesta llei pretén exigir una determinada qualificació mínima a les persones que actuen en l'àmbit de l'esport de cara a garantir a la ciutadania una pràctica esportiva segura i saludable

qualitat, desenvoluparà al llarg de la present legislatura el projecte per a la qualificació i professionalització dels recursos humans de l'esport del País Basc. Aquest projecte està conformat per tres accions estratègiques:

- A. Llei de professions de l'esport
- B. Pla de capacitat dels recursos humans de l'esport
- C. Pla de professionalització en l'esport

Seria irreal i poc assenyat exigir a les persones que avui en dia no tenen la qualificació que es formessin en titulacions/formacions oficials si, posteriorment, no tinguessin la possibilitat de treballar professionalment

En realitat, són tres accions o projectes en un. La manca d'un pla de capacitat i d'un pla de professionalització dificultaria o, fins i tot, impossibilitaria enormement la posterior implementació i aplicació de la llei de professions de l'esport. Així, no tindria excessiu sentit aprovar una llei que exigeixi posseir unes determinades qualificacions per a exercir en l'esport, sense que s'habilités un pla especial de capacitat que fes front a aquest 61,2% (12.058 persones) que es troba en una situació d'infraqualificació i, per a la capacitat de les quals, l'actual sistema de formació esportiva basc no està preparat. Així mateix, seria irreal i poc assenyat exigir a les persones que avui en dia no tenen la qualificació prevista que es formessin en titulacions/formacions oficials d'una alta exigència/durada (des de les 275 hores fins als quatre anys), si, posteriorment, no tinguessin la possibilitat de treballar professionalment en aquest àmbit i, per tant, no traguessin profit de la inversió particular en temps i diners que comporta qualsevol procés formatiu.

De tota manera, cal indicar que la Llei sobre Accés i Exercici de les Professions de l'Esport al País Basc esdevé la peça angular sobre la qual pivoten les altres dues accions marc. Sense l'existència d'una normativa que exigís la possessió d'una determinada qualificació es tindria una demanda formativa semblant a la d'avui en dia i, per tant, el sistema de formació present podria abastir les necessitats actuals. D'altra banda, sense l'existència d'una regulació de les professions de l'esport i, com a conseqüència, sense un volum alt de persones formades, possiblement no seria tan imprescindible un pla de professionalització en l'esport que oferís a totes aquestes persones una major sortida professional.

Amb tot, i com a aclariment, cal indicar que l'execució d'un pla de capacitat i un pla de professionalització sempre resultarien beneficiosos per al sector, independentment que no s'aprovés la corresponent llei de professions.

A continuació s'exposen les línies mestres d'aquestes tres accions estratègiques¹.

Llei de professions de l'esport

Marc

Diverses són les comunitats autònomes que han aprovat una normativa que reguli les professions. Catalunya fou, en aquest sentit, pionera a través de la Llei 3/2008, de 28 d'abril, de l'Exercici de les Professions de l'Esport, posteriorment modificada. Es mostren a continuació les comunitats i les corresponents lleis en vigor:

- Catalunya: Llei 7/2015, de 14 de maig, de modificació de la Llei 3/2008, de l'exercici de les professions de l'esport.
- Extremadura: Llei 15/2015, de 16 d'abril, per la qual s'ordena l'exercici de les professions de l'esport a Extremadura.
- La Rioja: inclosa a la Llei 1/2015 de l'exercici físic i de l'esport de La Rioja.
- Andalusia: inclosa a la Llei 5/2016, de 19 de juliol, de l'Esport d'Andalusia.
- Madrid: Llei 6/2016, de 24 de novembre, per la qual s'ordena l'exercici de les professions de l'esport a la Comunitat de Madrid.

Objectiu i beneficis

L'objectiu de totes aquestes regulacions autonòmiques de les professions de l'esport és el mateix: garantir la salut i la seguretat de les persones que practiquen activitats físico-esportives.

És innegable, i així ho demostra una infinitat d'investigacions, que l'esport, en línies generals, resulta beneficiós per a la salut de les persones, però també és conegut que l'activitat físico-esportiva, en funció de les condicions en què es practiqui, pot arribar a ser perillosa i, fins i tot, perjudicial. L'exercici, com el medicament, no és universal. No tenen els mateixos efectes o resultats per a totes les persones i en totes les circumstàncies. És per això que resulta necessari en tot tipus d'activitat organitzada que hi hagi una persona qualificada que conegui i estableixi el tipus d'exercici, la "dosi" (quantitat/intensitat) i les condicions de l'entorn adequades per a la pràctica esportiva.

I així ho constata el Tribunal Constitucional en la sentència 194/1998, d'1 d'octubre: "la pròpia Constitució conté un mandat als poders públics perquè fomentin l'educació física i l'esport (article 43.3 de la CE) i que aquestes activitats apareixen, d'altra banda, estretament vinculades amb la salut a la qual es refereix l'apartat 1 del mateix article 43.3 CE, de manera que no només són un mitjà per al seu manteniment, sinó que permeten evitar les reper-

Resulta necessari en tot tipus d'activitat organitzada que hi hagi una persona qualificada que conegui i estableixi el tipus d'exercici i les condicions de l'entorn adequades per a la pràctica esportiva

cussions negatives que sobre la mateixa pot tenir un exercici no adequat de les diverses activitats físiques i esportives, especialment en aquells esports l'exercici dels quals comporta un risc moltes vegades no menor. Sense que es pugui, d'altra banda, desconeixer la importància i valoració cada vegada més gran d'aquestes activitats, a les quals els poders públics estan responant amb l'establiment de noves exigències de qualificació per als professionals dedicats a les mateixes”.

En aquesta línia, es mostren una sèrie d'exemples amb els quals es poden comprovar els beneficis en matèria de salut i seguretat que s'obtidran amb l'existència d'una llei que reguli les professions de l'esport:

- Les activitats esportives a la natura, com el cas del parapent, el piragüisme, el busseig, l'hípica o el surf, per exemple, que segons com es realitzin poden resultar perilloses, sempre estaran sota la direcció d'un monitor o monitora qualificats que garantirà que les activitats es realitzen sense riscos o amb els mínims riscos possible. Un monitor o monitora d'un gimnàs o una sala fitness haurà d'acreditar la qualificació professional necessària per no proposar exercicis a les persones usuàries que poden resultar perjudicials per a la seva salut.
- La o el professional que orienti exercici físic a una persona amb una patologia determinada, per exemple, una artrosi, un hipertensió, un problema cardiovascular o una obesitat aguda, haurà de tenir la qualificació professional necessària perquè l'activitat física sigui realment beneficiosa i no, per contra, contraproductent per a la seva salut.
- Totes les i els professionals de l'esport tindran coneixements en matèria de primers auxilis i, per tant, davant d'un accident, lesió o infortuni, que, per la seva naturalesa, resulten freqüents en la pràctica esportiva, tindran les competències oportunes per poder oferir aquesta primera resposta, per exemple en un partit esportiu o en una activitat a la natura.
- Aquelles i aquells entrenadors que dirigeixin esportistes amb una orientació al rendiment tindran coneixements en matèria de lluita contra el dopatge, de tal manera que puguin ajudar en la prevenció del consum de substàncies o l'ús de pràctiques que puguin resultar perjudicials per a la salut de les i els esportistes.

Així mateix, l'aprovació d'una llei que assegurí l'existència de persones qualificades en el sector de l'esport comporta, consegüentment, una altra sèrie de beneficis més enllà dels ja esmentats en l'àmbit de la salut i la seguretat:

- Les i els entrenadors dels diferents esports, per exemple, el futbol, el bàsquet, l'atletisme, el surf, etc., que exerceixin professionalment al País Basc tindran, en general, majors coneixements tècnics de les disciplines esportives que dirigeixin. Aquesta circumstància hauria de redundar en un major aprenentatge per part de les i els esportistes i, en conseqüència, en el seu rendiment esportiu.

- Es tindrà, molt possiblement, un esport més educatiu o social ja que les diferents formacions que donen accés a les professions de l'esport permeten obtenir competències professionals en matèries de caràcter més humanista: educació en valors, esport i gènere, esport inclusiu o adaptat, prevenció de la violència, psicologia i didàctica esportiva, etc.
- L'exigència de persones qualificades en formacions oficials d'una alta exigència horària comportarà, sens dubte, una major professionalització dels recursos humans del sector de l'esport. Posteriorment, en l'apartat corresponent, s'exposaran els beneficis d'aquesta major professionalització.

Característiques de la Llei

Les característiques generals de la futura Llei sobre Accés i Exercici de les Professions de l'Esport al País Basc, a l'espera del seu tràmit parlamentari, no es preveu que difereixin en excés de les de la resta de regulacions autonòmiques, i prenent com a referència el Projecte de Llei sobre Accés i Exercici de Professions de l'Esport al País Basc, aprovat en la legislatura precedent, el febrer de l'any 2016, serien les següents:

- Regula exclusivament quatre professions; aquelles que hagin d'aplicar directament els coneixements i tècniques pròpies de les ciències de l'esport: professor/a d'educació física, monitor/a, entrenador/a i director/a esportiu/va.
- No es regulen altres professions com ara el jutge esportiu/la jutgessa esportiva o l'agent esportiu/va, atès que no tenen incidència en la salut i seguretat de les persones practicants.
- Es defineix l'àmbit funcional general de cadascuna de les quatre professions.
- Es defineixen les qualificacions necessàries per poder exercir en les diferents professions i en les corresponents activitats professionals que s'enquadren en cada professió.
- Les qualificacions es poden acreditar no només a través de titulacions acadèmiques d'educació superior sinó també a través d'altres tipus de titulacions o certificats oficials obtinguts després de processos formatius o després de l'acreditació de competències adquirides per la via de l'experiència.

Les diferents formacions que donen accés a les professions de l'esport permeten obtenir competències professionals en matèries de caràcter més humanista

- S'exigeix la possessió de competències en matèria de primers auxilis.
- Es recull un catàleg de principis i deures de les persones que exerceixin en l'àmbit de l'esport.
- Es regula l'activitat que pugui realitzar una persona professional tant de forma presencial com a distància a través de les tecnologies de la informació i la comunicació.
- Es presta especial atenció al Dret Transitori de tal manera que hi hagi una transició adequada i no traumàtica entre la realitat existent i el que estableix la llei:
  - S'habiliten provisionalment les persones que exerceixin en el moment de l'entrada en vigor de la llei, amb una determinada experiència però sense la corresponent qualificació.
  - Es preveu la disposició de procediments de reconeixement de les competències per reconèixer l'experiència i la formació no formal de les persones que ja exerceixin.
  - Es planteja una aplicació progressiva de la llei, establint que, entre altres aspectes, es puguin sol·licitar qualificacions de rang inferior en el cas que es verifiqui la manca de professionals amb les qualificacions previstes a la llei.
- Es deixa un període proper als tres anys des de l'aprovació de la llei fins a l'efectiva exigència de les corresponents qualificacions perquè les persones tinguin temps suficient per poder adaptar-se al que estableix la llei.
- Les i els professionals de l'esport, que no siguin empleats per compte d'altri, queden obligats a subscriure una assegurança de responsabilitat civil que cobreixi la indemnització pels possibles danys que puguin causar a tercers en la prestació dels corresponents serveis professionals.
- Les i els professionals han d'estar inscrits en un registre administratiu de professionals de l'esport, de caràcter públic i accessible, en nom d'una millor defensa dels drets de les i els consumidors i usuaris.
- S'estableix que les persones voluntàries també hagin d'acreditar la possessió de les corresponents qualificacions, però, en aquest cas, es preveu un règim més flexible en els terminis.
- Es modifica la Llei 14/1998, d'11 de juny, de l'Esport del País Basc de cara a establir un règim sancionador en cas d'incompliments.

El Projecte de Llei resulta coherent i realista; posseeix una flexibilitat i una transitorietat que permet un encaix adequat entre la situació actual i el futur

desitjat, aspectes clau perquè una llei pugui posteriorment arribar a materialitzar-se i, per tant, assolir els seus objectius.

De tota manera, hi ha tres elements propis de la llei que resulten imprescindibles per a una correcta implementació i compliment posterior de la mateixa, i que depenen gairebé íntegrament de l'administració que l'aprova, en aquest cas, de la Direcció d'Activitat Física i Esports del Govern Basc:

- Un desenvolupament i una aprovació a temps dels corresponents reglaments sense els quals esdevé impossible l'aplicació de la llei.
- Una posterior gestió adequada de la transitorietat: avaluacions de l'evolució del sector i propostes de finalització dels terminis de les habilitacions provisionals per la possessió d'una determinada experiència o de titulacions de rang inferior a les establertes a la llei, dispositius de reconeixement de les competències, etc.
- Un servei d'inspecció que vetlli pel compliment del que estableix la llei.

Pla de capacitació dels recursos humans de l'esport

El *Pla de capacitació dels recursos humans de l'esport* intentarà cobrir les necessitats formatives detectades a l'*Estudio de la situación laboral y de cualificación de los recursos humanos del deporte de la CAPV*. Concretament, facilitarà un sistema pel qual totes les persones que no tinguin la qualificació establerta a la llei puguin obtenir-la de la forma més accessible possible.

Aquest pla haurà d'abordar un sistema de formació esportiva especialment complex. En l'actualitat, hi ha una gran varietat de formacions de caràcter oficial en l'àmbit de l'esport:

- *Ensenyaments universitaris*: Grau en Ciències de l'Activitat Física i l'Esport, Grau en Educació Primària amb Especialitat en Educació Física.
- *Ensenyaments de Formació Professional i del sistema de qualificacions*: Grau Superior en Activitats Físico-esportives, Grau Mitjà en Conducció d'Activitats en el Medi Natural i certificats de professionalitat.
- *Ensenyaments esportius*: ensenyaments esportius de règim especial i activitats formatives de període transitori.

Esdevé fonamental la creació d'una Taula de Coordinació de la Formació en l'Esport

Les entitats competents són també variades, hi entren en joc tant l'administració educativa (diverses direccions diferents) com la laboral i l'esportiva. Així, esdevé fonamental la creació d'una Taula de Coordinació de la Formació en l'Esport en la qual estiguin representats tots els agents competents. Aquesta Taula tindrà la missió d'establir les actuacions a desenvolupar dins del *Pla de capacització dels recursos humans de l'esport*. Les accions aniran encaminades a tres àmbits:

- Formació inicial.
- Formació contínua.
- Reconeixement de l'experiència i de la formació no formal

Formació inicial

- S'haurà de reajustar l'oferta de places actual de les diferents formacions oficials de l'esport a les noves necessitats. En certes titulacions, augmentant l'oferta i, en d'altres, reduint-la.
- També s'hauran de reajustar els continguts de les diferents titulacions esportives en funció dels requeriments de la Llei de professions de l'esport i, també, de les noves necessitats formatives del sector de l'esport.
- Cal un *Pla del sistema d'ensenyaments esportius del País Basc* que desenvolupi el model basc d'ensenyaments esportius. El sistema de formació de les diferents modalitats esportives és especialment complex i, per tant, es precisa d'una organització més senzilla, i millor gestionada i coordinada. En l'actualitat, es barregen formacions que pertanyen al sistema educatiu (règim especial) i d'altres al sistema esportiu (període transitori). D'altra banda, algunes federacions esportives continuen amb l'organització de formacions federatives no oficials. Així mateix, i atesa l'escassetat actual, caldrà promoure l'oferta de formació en euskera.
- Així mateix, cal una millor definició de les necessitats i, en conseqüència, de l'oferta de formació per a l'ocupació que ofereix l'administració laboral.
- Esdevindrà imprescindible establir un sistema de centres i formacions, públic i accessible tant des del punt de vista econòmic com de proximitat, que permeti respondre a les exigències establertes a la llei de professions.

Formació contínua

En la formació contínua existeix encara una major descoordinació atès que, majoritàriament, és una formació no oficial i hi entren en joc nous agents

formadors, i cada entitat, pública i/o privada, en general, estableix les seves activitats formatives sense cap coordinació amb la resta d'agents. Així, hi ha mancances formatives en certs àmbits, en certs territoris o en l'oferta en euskera; altres vegades se solapen dates i continguts; i també es produeixen certes disputes entre l'oferta realitzada i les suposades competències de cada institució. Per tant:

- Caldrà un projecte de coordinació de la formació contínua en l'esport que defineixi les necessitats del sector en aquest camp i l'àmbit que és competència o que correspon a cada agent/institució.

Reconeixement de l'experiència i de la formació no formal

Com s'ha apreciat en les dades inicials de l'estudi, hi ha un ampli percentatge de persones que no ha adquirit la corresponent titulació però que, tanmateix, possiblement, tingui unes determinades competències adquirides a través de l'experiència i de la formació no formal. En aquest sentit:

- Serà imprescindible establir o activar els diferents mecanismes de reconeixement de les competències per al sector de l'esport, tant per part de l'administració laboral/educativa com de l'esportiva

Caldrà un projecte de coordinació de la formació contínua en l'esport

Pla de professionalització en l'esport

Justificació

Tal com s'ha comentat prèviament, el creixement i la millora d'un sector passa inexcusablement per les persones que el conformen i, en aquest cas, les dades de l'estudi reflecteixen que l'esport està escassament professionalitzat. Díficilment un sector podrà progressar si la majoria de les persones que el conformen són persones voluntàries que, malgrat el seu destacable altruisme, bona intenció i il·lusió, sovint no tenen el temps i la preparació que uns serveis esportius de qualitat demanen.

Luis V. Solar (2015), en el document resum de la jornada "La professionalització en l'esport. Sí, però com?", recollia clarament la necessitat de la professionalització en l'esport: "La voluntat d'institucions i entitats d'oferir un esport de més qualitat, unida a l'existència d'un major nombre de persones amb formació universitària i professional en aquest camp, a la tendència de la societat actual a una menor implicació en activitats voluntàries i a la pròpia exigència de les i els usuaris d'uns serveis i activitats més satisfac-

Un dels reptes més importants de l'esport, si no el que més, és el de la seva professionalització

tòries, fa que experts/es del nostre sector indiquin des de fa temps que un dels reptes més importants de l'esport, si no el que més, és el de la seva professionalització”.

Luis V. Solar (2015) planteja una sèrie de beneficis de la professionalització del sector que, tots ells de forma agrupada, podrien classificar-se en dos àmbits.

- *La millora de la qualitat del servei.* La major qualificació del sector portaria associada una major garantia de qualitat dels serveis oferts i, en conseqüència, una creació d'uns hàbits de salut més perdurables, un major desenvolupament del talent esportiu, etc.
- *La promoció d'un segment laboral i econòmic.* Es crearia un major nombre de llocs de treball i beneficiaria les persones que es formen en l'àmbit de l'esport. Hi ha una sèrie d'estudis acadèmics oficials amb vocació de crear professionals de l'esport, que reben finançament públic. A més, aquesta professionalització aniria en línia amb la Llei 17/1998, de 25 de juny, del voluntariat, que estableix que les persones “voluntàries” no podran “substituir, en cap cas, serveis professionals remunerats”. Així mateix, es constituïria un segment de promoció econòmica amb tots els aspectes laborals, fiscals i econòmics que qualsevol sector comporta: retencions d'IRPF, generació d'IVA, contractacions i aflorament d'ocupació oculta, etc.

Problemàtiques

Per tant, si s'entén que la professionalització és beneficiosa per al sector, com és possible que, com indica l'estudi, per exemple, avui dia únicament un 14% de les persones que actua en el sistema esportiu basc treballi durant un espai superior a les 25 hores? Quines són les problemàtiques que impedeixen una major professionalització? A continuació, s'exposen alguns dels que es podrien considerar motius principals:

1. *Escàs finançament de l'esport.* Cal una major sensibilització i conscienciació de la importància de l'esport en la societat actual. Històricament, l'esport no ha tingut en la societat un valor o un reconeixement notori, i això s'ha vist reflectit en els diners que tant la ciutadania individualment com les institucions públiques han destinat a l'esport.
2. *Concentració horària de l'oferta.* La majoria de les activitats esportives es concentren a la tarda-vespre, tant en l'àmbit de l'esport escolar, com en l'esport federat o l'esport per a tothom. Són activitats que es realitzen en el temps lliure de les persones, en general, un cop han finalitzat les

obligacions diàries. Aquesta situació dificulta la possibilitat de disposar de jornades laborals completes.

3. *Inexistència fins al moment d'una regulació que exigeixi que les persones tinguin una qualificació mínima.* En la mesura en què no hi ha hagut una exigència, ni les entitats esportives han vist la necessitat de comptar amb persones qualificades, ni les mateixes persones han vist la necessitat d'haver d'invertir el seu temps i diners a formar-se. Aquesta situació ha provocat la tradicional existència d'un gran nombre de persones voluntàries que, habitualment per hobby o afició, han ocupat llocs en activitats que, en unes altres circumstàncies, podrien haver estat coberts per professionals.

Per tal de fer front a aquestes problemàtiques i de cercar una major professionalització del sector esportiu de la CAPV, el Govern Basc desenvoluparà un *Pla de professionalització en l'esport*.

Característiques

El pla serà desenvolupat per la Direcció d'Activitat Física i Esports conjuntament amb el Departament d'Ocupació i Polítiques Socials i amb Lanbide/Servei Basc d'Ocupació. Així mateix, pretén comptar amb l'estretíssima col·laboració de les diputacions forals.

El pla pretén fixar les diferents accions que poden desenvolupar cadascuna de les institucions i agents que conformen el sistema esportiu basc en nom del foment de la professionalització del sector. Així, serà inestimable la col·laboració dels següents agents tant en l'elaboració del pla com en la seva execució: ajuntaments, federacions esportives i les seves associacions, empreses del sector i les seves associacions, clubs i centres escolars, universitats i centres de formació, col·legis professionals, sindicats, etc.

Hi ha una sèrie de claus que el pla haurà de tenir en compte de cara a la consecució dels objectius proposats:

- Serà imprescindible la implicació en el pla de l'administració laboral, en aquest cas el Departament d'Ocupació i Polítiques Socials, i Lanbide/Servei Basc d'Ocupació. Resulta oportú que, possiblement en col·laboració amb altres institucions públiques, estableixi una sèrie de polítiques/accions específiques encaminades al foment de l'ocupació en l'àmbit de l'esport.
- Així mateix, caldrà establir polítiques encaminades a regularitzar la situació laboral de les persones que, en molts casos, exerceixen de forma irregular, sense el contracte laboral corresponent.

- En aquest sentit, i ateses les característiques no professionals de moltes de les entitats esportives (directives basades en el voluntariat, recursos limitats, etc.), cal que l'administració estableixi les mesures i aportï els recursos necessaris que facilitin a les entitats esportives un trànsit no traumàtic cap a una major professionalització de les seves estructures.

A tall d'exemple, alguns dels objectius específics o accions del pla és possible que s'orientin en línia següent: fomentar l'emprenedoria i autoocupació esportiva; facilitar la complementarietat d'ocupacions, bé sigui del propi àmbit esportiu o algun de vinculat; fomentar la unió d'entitats esportives petites en estructures més grans o la mancomunació de serveis; incorporar en les línies de subvenció de les institucions esportives criteris orientats al foment de l'ocupació, etc.

Persones professionals i voluntàries

Finalment, el *Pla de professionalització en l'esport* també hauria de definir les activitats i ocupacions de l'esport que haguessin de ser cobertes per persones professionals i aquelles que podrien ser desenvolupades per persones voluntàries, tenint en compte que aquestes, segons la legislació vigent, no podrien substituir serveis professionals remunerats.

Sembla sensat intuir que les activitats professionals que recull la Llei de professions de l'esport, aquelles en què s'han d'aplicar coneixements i tècniques pròpies de les ciències de l'esport, seran desenvolupades en un futur, majoritàriament, per persones professionals.

No obstant això, la professionalització en l'esport no arribarà de la nit al dia i, a més, l'esport, les entitats esportives, seguiran precisant de persones que col·laborin desinteressadament en les seves activitats de maneres molt diverses: senyalització, acompanyament i altres tasques en carreres populars o en grans esdeveniments esportius, tasques d'encarregat de material o delegat d'equip, tasques directives en clubs, col·laboració en els desplaçaments a competicions, etc.

En aquesta línia, sembla oportú que, de la mà del *Pla de professionalització en l'esport* s'activin també certes polítiques o accions encaminades a definir, fomentar, facilitar, assessorar i formar el voluntariat esportiu que tant li ha donat a l'esport i que, sens dubte, tant li continuarà donant en el futur.

Joseba Bujanda Bujanda
Llicenciat en Educació Física
Tècnic de la Direcció d'Activitat Física i Esports
Govern Basc
j-bujandabujanda@euskadi.eus

Bibliografia

Martínez Serrano, G.; Campos Izquierdo, A.; Pablos Abella, C.; Mestre Sancho, J. A. (2008). *Los recursos humanos de la actividad física y del deporte. Funciones y características socio-demográficas, laborales y formativas.* València: Tirant Lo Blanch.

Comissió Europea (2011). *Comunicació de la Comissió al Parlament Europeu, al Consell, al Comitè Econòmic i Social Europeu i al Comitè de les Regions. Desenvolupament de la dimensió europea en l'esport.*

Escola Basca de l'Esport. Govern Basc (2016). *Estudio de la situación laboral y de cualificación de los recursos humanos del deporte de la CAPV.*

Govern Basc (2016). "Proyecto de Ley sobre Acceso y Ejercicio de Profesiones del Deporte en el País Vasco".

Lanbide/Servei Basc d'Ocupació (2016). *Inserción laboral de los titulados en Formación Profesional en 2013.*

Lanbide/Servei Basc d'Ocupació (2017). *Inserción laboral universitaria durante 2015. Promoción 2012.*

Solar, L. V. (2015), Document resum de la jornada "La professionalització en l'esport. Sí, però com?". Escola Basca de l'Esport i Col·legi Oficial de Llicenciats en Ciències de l'Activitat Física i l'Esport.

Tribunal Constitucional (1998). Sentència 194/1998, d'1 d'octubre de 1998.

Unió Europea (2007). *Tractat de Lisboa pel qual es modifiquen el Tractat de la Unió Europea i el Tractat constitutiu de la Comunitat Europea.*

¹ Les tres accions estratègiques que conformen el projecte es circumscriuen al País Basc, si bé la realitat en altres llocs de l'entorn possiblement no difereixi en excés i, per tant, molts dels aspectes que a continuació es ressenyen puguin ser extrapolables.

Foto: Martine et Stéphane - Fotolia.com

Intercanvi

Judit Borrull
Lluís Riera
Jordi Martí

Esport i educació a la Penya, un model de planter per a la formació integral de persones i jugadors/es

Recepció: 06/04/17 / Acceptació: 07/04/17

Resum Aquest article exposa la història i alguns aspectes fonamentals de la filosofia model de treball amb el planter de la Penya. Repassa la història de la Penya i ofereix algunes claus necessàries per entendre la filosofia del club i el model de treball de planter que després es presenta, començant per subratllar la importància del bàsquet base i exposant, després, el treball referent a l'àmbit acadèmic amb el conjunt de jugadors i jugadores del club, el treball de la Fundació, particularment en relació amb la promoció del bàsquet de formació i, finalment, els processos educatius amb els jugadors becats.

Paraules clau

Bàsquet base, Formació, Educació, Valors, Planter, Penya

Deporte y educación en la Penya, un modelo de cantera para la formación integral de personas y jugadores/as

Sport and Education in the Penya, a Model of Farm System for the Integral Preparation and Training of Persons and Sports Players

Este artículo expone la historia y algunos aspectos fundamentales de la filosofía modelo de trabajo con la cantera de la Penya. Repasa la historia de la Penya y ofrece algunas claves necesarias para entender la filosofía del club y el modelo de trabajo de cantera que luego se presenta, empezando por subrayar la importancia del baloncesto base y exponiendo, después, el trabajo referente al ámbito académico con el conjunto de jugadores y jugadoras del club, el trabajo de la Fundación, particularmente en relación con la promoción del baloncesto de formación y, finalmente, los procesos educativos con los jugadores becados.

This article sets out the history and a number of fundamental aspects of the model philosophy of working with youth sections of the Penya (Jovenut de Badalona) farm system. It outlines the history of the Penya and offers essential keys to understanding the philosophy of the club and the model of work with youth sections which it goes on to present, first of all emphasising the importance of junior basketball and going on to detail the work in the academic syllabus with the girls and boys in the club's junior teams, the work done by the Foundation, particularly in connection with the promotion of basketball training, and, finally, the educational processes with scholarship players.

Palabras clave

Baloncesto base, Formación, Educación, Valores, Cantera, Penya

Keywords

Junior basketball, Training, Education, Values, Farm system, Penya

Com citar aquest article:

Borrull, Judit; Riera, Lluís; Martí, Jordi (2017). "Esport i educació a la Penya, un model de planter per a la formació integral de persones i jugadors/es". *Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 65, 97-115

ISSN 2339-6954

- ▲ Acostumem a parlar de la “pedrera” d’un Club per referir-nos a les i els jugadors formats a la casa i, en particular, als que formen part de les categories inferiors.

Acostumem a parlar de la “pedrera” d’un Club per referir-nos a les i els jugadors formats a la casa i, en particular, als que formen part de les categories inferiors

La Peña és un Club de planter si tenim en compte el número d’equips de bàsquet de formació amb què compta i, també, el número de jugadors del primer equip que s’han format a la Peña o el número de jugadors de primer nivell que han sorgit de la “factoria” de Badalona.

Però també cal entendre que el Club és un planter (*pedrera*, en castellà)¹ en el qual les persones, amb ajuda d’altres, tracten d’extreure el millor de si mateixes (la pedra) i esculpeixen el seu caràcter. En aquest sentit, si bé no totes les persones som jugadors del planter, la Peña i Badalona sencera és un planter o factoria de jugadors.

I això és el passa, des del 1930, en un Club i en una ciutat que aviat es va convertir en “el bressol del bàsquetbol”. I, en el cas de la Peña, gràcies a un model de Club i a un model de treball amb el planter tan íntimament lligats, que no s’entén un sense l’altre.

El planter és el motor del Club Joventut Badalona, i la seva raó de ser, i per això abasteix el primer equip. No és el motor del Club perquè proveeixi el primer equip, si fos així deixaria de ser-ho si no el proveís. En aquest sentit, el resultat seria un club de bàsquet però ja no seria la Peña.

Però si el planter deixés de proveir el primer equip, el model tampoc se sostindria i, per això, la importància clau que tenen, en la tasca del planter, el bàsquet base o bàsquet de formació i, dins d’aquest, la detecció i el treball amb jugadors amb projecció de futur.

Aquest és el nostre model i la història que celebrem, defensem i construïm, generació rere generació. Aquest és el nostre ADN i el nostre esperit, l’esperit d’un grup d’amics que van somiar un dia amb construir un projecte des de la base, la Peña, l’esperit de Badalona.

Història i filosofia del Club

El Club Joventut Badalona (CJB), la Peña, es va fundar el 1930 per un grup d’amics de Badalona amb l’excusa de practicar diferents esports com ciclisme, ping-pong, futbol, entre d’altres, però la novetat d’un esport que arribava a la península els va fer anar practicant el bàsquet amb més força cada dia.

El nom que aquell grup d’amics va escollir per al Club, avui reconegut com un dels clubs i planters de bàsquet més prestigiosos d’Europa, va ser “Peña

Spirit of Badalona” en homenatge a l’aviador Charles Lindbergh que, aquell mateix any, havia realitzat el vol Nova York - París sense escales.

Amb la guerra recentment acabada, alguns equips van desaparèixer i un primer problema va ser trobar equips amb els quals disputar partits, tenint en compte també la distància dels diferents contrincants. A més calia un nou camp, però els directius i jugadors d’aquest jove Club, amb la seva empena, van poder arregar un camp perquè fos inaugurat el 1939.

Així, durant la postguerra van començar les competicions, tant catalanes com nacionals, i en unes i altres el Club va aconseguir-hi magnífics resultats, estant sempre a la part alta de la taula. D’aquesta manera, a mitjans de la dècada dels 40, arriba la primer gran fita de l’entitat. El Club aposta per fitxatges de renom que li permeten donar un salt qualitatiu, aconseguint la segona posició a Catalunya i el títol nacional a costa del totpoderós Reial Madrid.

En aquests anys, tan difícils econòmicament, el Club es va plantejar integrar-se sota la tutela del FC Barcelona com una secció més, però gràcies a l’ímpetu dels seus directius encara podem dir que som dels pocs clubs de bàsquet per excel·lència i l’únic, al costat de l’Estudiantes i el Reial Madrid, que ha participat sempre en la màxima categoria del bàsquet espanyol. A més, en aquella època, ja començaven a despuntar jugadors formats en una ciutat que s’anava convertint en “el bressol del bàsquetbol”, del qual sorgirà la futura Escola de Bàsquet de la Peña.

L’inici dels anys 50 va estar marcat per la formació de la selecció nacional de bàsquet, que va disputar un torneig informal a Buenos Aires. Una selecció en la qual sempre han participat molts jugadors del Club, particularment en les seves categories de formació. En aquesta dècada s’aposta clarament pel planter i s’ascendeix al primer equip els joves de les categories inferiors, alhora que el Club fa els primers passos en l’aventura europea i guanya un torneig internacional a Antibes (França).

Els anys 60, finalment, el treball de diferents generacions ens porta a Europa. Per primera vegada, la Peña jugava competició europea, la Recopa, passant les dues primeres eliminatòries. Però el major èxit de la dècada va arribar en la temporada 1966-1967 en la qual s’aconseguia la Lliga Nacional, acabant Nino Buscató i Alfonso Martínez com a màxims anotadors del campionat. Badalona tornava a sortir al carrer.

La dècada dels 70 va començar sent molt competitiva, i van quar grans campionats tot i que el Reial Madrid acabava aconseguint els títols. El Club també era competitiu a Europa, però els èxits no arribaven. En aquesta època va arribar a l’equip el primer entrenador estranger, Clinton Morris, i un canvi d’escenari, amb la inauguració d’un nou pavelló, Ausiàs March, per acollir nous fans. A més, irromp amb força l’anomenada “Quinta del Matraco” formada pels joves Fernández, Delgado, Mulà, Cairó i Bosch als quals s’unirien Josep M. Margall, Filbà i Ametller.

El Club seguia amb la seva filosofia de tenir jugadors de la casa juntament amb jugadors experimentats. Amb l'arribada del primer jugador estranger a l'equip, Frank Costello, van arribar èxits esportius, tant a Espanya com a Europa. El Club seguia apostant pels jugadors formats a Badalona mentre començaven a arribar jugadors estrangers tan mítics com Zoran Slavnic.

Així, precisament, a la temporada 1976-1977, el Club crea l'Escola de Bàsquet. Un referent per a moltes generacions de Badalona i un punt d'inflexió perquè el Club Joventut Badalona sigui reconegut com una de les factories generadores de jugadors més importants d'Europa.

Amb la dècada dels 80 va arribar el primer títol europeu guanyant la Copa Korac. però a mesura que van avançar les temporades, el Club es va sumir en una crisi, tant esportiva com econòmica i social (tres pilars bàsics de qualsevol club, però en un model com el de la Penya la interconnexió entre ells es reforça).

Amb l'entrada d'una nova directiva, i amb l'arribada d'una nova generació de jugadors de la casa, com Jordi Villacampa, Anton Soler, José Montero o Èric Bartomeu, es va intentar reconduir la situació. Així, es van aconseguir bons resultats tant a Espanya com a Europa i s'hi van incorporar entrenadors de renom com Aíto García Reneses, alhora que se seguia apostant pel planter, que tants bons resultats havia donat i continuava donant a l'entitat. Al final de la dècada, es va tornar a guanyar la Copa Korac, ja amb jugadors consagrats però que s'havien format a Badalona.

A la dècada dels 90 el Club Joventut Badalona es va coronar com el Club més important d'Europa, guanyant la Copa d'Europa el 1994. Tot el treball que es va començar a finals dels 80 es va traduir en grans títols a principis dels 90 amb la consecució de dos títols ACB consecutius entre 1990 i 1992. Entre tots dos es va estrenar el nou pavelló, més gran, amb capacitat per a 12.000 aficionats i aficionades que volien veure com el seu equip es convertia en el més important d'Espanya i d'Europa.

Després d'aquests èxits va arribar un temps de crisi econòmica amb rumors de desaparició. Però l'entrada d'una nova directiva i l'aposta, una altra vegada, per gent formada a Badalona, al costat de tres bons americans, va propiciar que el 1997 es guanyés la setena Copa del Rei. I en els anys posteriors es va apostar per una important reestructuració, tant interna com externa.

El nou segle es veu marcat per l'arribada d'un nou president, l'exjugador Jordi Villacampa, i per la tornada d'Aíto García Reneses com a entrenador. Es tornava a apostar per un gran nucli de jugadors del planter que, al costat de bons estrangers, va aconseguir obtenir de nou èxits esportius. D'aquesta manera, s'aconsegueix la FIBA Cup el 2006 i dos anys més tard la ULEB Cup i la Copa del Rei, amb jugadors del planter, com Rudy Fernández i Ricky Rubio, com a grans destacats del campionat.

Els últims anys de la història del Club no es poden explicar sense tenir en compte el context de crisi econòmica del país. Després d'una època daurada de títols, les restriccions en la tresoreria van conduir a l'entitat a un concurs de creditors l'octubre de 2010. Sense possibilitats de competir a nivell econòmic amb els equips més potents de la Lliga ACB, la Penya es va establir a la meitat de la taula, sense patir, per conservar la categoria però sense cap possibilitat de lluitar pel Play-Off ni d'entrar a Europa com en anys anteriors.

Tot i els mals moments, l'arribada de Salva Maldonado el 2011 va portar estabilitat esportiva al Club, que continuava apostant pel segell d'identitat verd i negre amb joves de la casa com Pere Tomàs, Guillem Vives, Nacho Llovet o Albert Ventura. La 2014-2015 va ser la millor temporada en l'última dècada del Club. L'equip va aconseguir classificar-se per a la Copa del Rei, celebrada a Las Palmas de Gran Canaria, en tercera posició. A més, va aconseguir arribar a semifinals després de derrotar l'amfitrió, el Herbalife Gran Canaria. Seguint en aquesta línia, el FIATC Joventut també va aconseguir entrar al Play-Off en una destacada setena posició i amb un balanç de 19 victòries i 17 derrotes.

En definitiva, quan el Club ha travessat mals moments econòmics, ha mantingut la seva aposta pel planter i amb el suport i compromís de la seva base social ha aconseguit resistir. I quan els moments econòmics han estat bons i ha estat capaç de mantenir el bloc de jugadors de la casa (combinant-los sempre amb altres jugadors i, a partir d'un moment, amb jugadors estrangers), això li ha fet competir al màxim nivell i obtenir un major retorn econòmic, esportiu i social.

Però, sigui com sigui, hem mantingut el nostre model i estem molt orgullosos i orgullosos d'això. Competim amb d'altres, sense renunciar a ser qui som i en desigualtat de condicions perquè les diferències en el finançament dels clubs de bàsquet han provocat un tall molt important entre: clubs com la Penya que se suporten en el "treball de planter" i els clubs que tenen ingressos procedents del seu equip de futbol, d'espònsors potents, com entitats bancàries, o de subvencions d'institucions públiques, quan no de les tres fonts al mateix temps.

Model de treball amb el planter

La importància del basquet base o basquet de formació

Parlar del Club Joventut Badalona és parlar de planter, sens dubte. Tota la institució gira al seu voltant, generació rere generació. Com deïem a la presentació:

Les diferències en el finançament dels clubs de bàsquet han provocat un tall molt important entre clubs que se suporten en el "treball de planter" i clubs que tenen ingressos procedents del seu equip de futbol, d'espònsors potents o de subvencions d'institucions públiques

- El planter és el motor del Club, i la seva raó de ser, i per això abasteix el primer equip. No és el motor del Club perquè proveeixi el primer equip, atès que deixaria de ser-ho si no ho fes. Si això succeís, el resultat seria un Club de bàsquet, però deixaria de ser la Penya.
- Però si el planter deixés de proveir el primer equip, el model tampoc se sostindria i, d'aquí, la importància clau que tenen, en el treball de planter, el bàsquet base o bàsquet de formació i, dins d'aquest, la detecció i el treball amb jugadors de projecció, del qual parlarem després.

Com s'ha pogut observar també en la lectura que hem fet de la nostra història, aquest model que constitueix la filosofia sobre la qual se sustenta el Club no és fruit d'un dia. I tampoc ho és el model de treball de planter amb el qual es troba íntimament connectat.

Rere el model de treball amb el planter hi ha un treball molt extens, llarg en anys, i per sobre de tot una metodologia de treball barrejada amb una cultura i uns valors formatius.

Especialment importants són els valors de respecte, honestat i tants d'altres que dona per si sol l'esport, quan es practica com cal. O els d'orgull i sentiment de pertinença a un equip i a una institució, sobretot quan aquesta institució no para de ser un degoteig constant de jugadors que, gaudint d'un esport, es fan homes en ella i, en alguns casos, amb la immensa sort de poder convertir la seva passió en la seva professió.

I aquest és, a més, un èxit col·lectiu i un motiu d'alegria per a totes i tots. A banda de contribuir a formar persones, i bones persones, sens dubte el major èxit de la institució és que de cada generació en surti algun jugador per debutar amb el primer equip, i no només això, sinó que es vol tingui continuïtat.

Sens dubte la principal il·lusió per a tots (Club, entrenadors, delegats, tutors, jugadors, familiars...) és que un d'aquests nens que inicia la seva trajectòria, a l'edat que sigui, en l'estructura verd-negra, pugui algun dia vestir la samarreta del primer equip del Joventut amb orgull, defensar-la durant el major temps possible i, quan ja no ho sigui, formar part d'aquesta xarxa tan extensa de jugadors de bàsquet que el Club ha anat teixint arreu del món i que, alhora, segueixen essent de la casa.

El Joventut destina més d'un 20% del seu pressupost total al seu planter. Comparativament el Club podria destinar aquesta quantitat al fitxatge de dos jugadors de primeríssim nivell per temporada per a competir a l'ACB. Segur que si l'entitat optés per aquest model, el perfil dels seus seguidors i aficionats/des canviaria i ens atreviríem a dir que fins i tot el seu interès, pel Club, podria disminuir o arribar a desaparèixer.

Especialment importants són els valors de respecte, honestat i tants d'altres que dona per si sol l'esport

Des del seu inici, el Club sempre ha funcionat com una petita família. Una "Penya", un grup, un gran grup que es mou per un fi comú, però no a qual-sevol preu.

La formació a la factoria de Badalona transmet un gran respecte, als d'aquí i als de fora, per la política i la pràctica esportiva de la ciutat, especialment per la vinculada al bàsquet però no només. Ni la política és patrimoni exclusiu de les administracions públiques ni el bàsquet de la Penya.

Parlem d'un ADN representatiu de 230.000 habitants, d'una cultura, d'una manera d'entendre aquest esport del bàsquet, i l'esport en general, i d'una eina, els clubs de formació, amb una capacitat enorme de transmetre una infinitat de valors que van lligats al bàsquet de formació.

No podem oblidar que en una mateixa temporada en la màxima competició nacional, van arribar a participar alhora tres clubs de la mateixa ciutat, Cercle Catòlic (conegut com Cotonificio), Sant Josep de Badalona i el mateix Joventut. Fins i tot el poble confrontant a la ciutat, Montgat, també va tenir un equip participant en la mateixa competició. La comarca del Barcelonès Nord és molt rica, en quantitat i qualitat, en el coneixement i la pràctica de l'esport de la cistella.

La passió per aquest esport a la nostra ciutat és com aquelles tradicions que vénen de lluny als pobles, i aquests sentiments que formen part de l'herència familiar, que es traspassen de pares i mares a filles i fills, generació rere generació.

Aquest és el bressol del basquetbol, les arrels de les quals també sorgeix la mateixa Penya.

L'estructura del Bàsquet Base a la Penya, actualment, és molt gran.

Per començar hem de subratllar que el Club té la secció de bàsquet femení, potser no tan coneguda ja que no té representació a l'elit, però sí que té com a referent un equip sènior que competeix en la lliga autonòmica. La secció femenina està representada per 11 equips amb unes 140 jugadores des de les categories de pre-mini fins a júnior (dels 8 als 18 anys). Dels 4 als 8 anys formen part dels grups d'iniciació en què es treballa amb alguns grups mixtos.

La secció masculina té dos blocs importants:

- L'Escola de Bàsquet amb uns 260 alumnes dividits en 23 equips de treball.
- Els Equips d'Elit, amb 60 jugadors pertanyents a 5 equips.

A més, cal tenir en compte els jugadors que formen part dels nostres equips vinculats, que acostumen a seguir la seva formació amb la dificultat afegida del que anomenem les dobles carreres.

L'Escola de Bàsquet és la base de dos objectius prioritaris per al Club: la formació i la selecció, progressiva, de jugadors. Cada generació acostuma a tenir tres línies, tres nivells. El màxim nivell serà el bloc que, quan vagi creixent, serà l'arrel dels equips d'elit que a poc a poc seran més selectius.

D'altra banda, fins als deu anys, el departament de "scouting" fa petits seguiments de jugadors i, a partir d'aquesta edat, la direcció esportiva farà incorporacions puntuals, primer a distàncies curtes i, posteriorment, en edats d'infants i cadets (13-16 anys) s'arriba a portar nois de fins a uns cinquanta quilòmetres de distància de Badalona.

El primer que el Joventut vol oferir a qualsevol nen o nena és la possibilitat de poder jugar amb la samarreta de la "Penya".

Per això va tenir sempre els equips inferiors, anomenats ara equips Cadets, Juniors, o sub-20 i anteriorment Juvenils i Juniors. I, per això, en la temporada 1976-1977 va crear l'Escola de Bàsquet.

I, per això, des de sempre s'ha treballat amb "totes les edats". Potser a l'inici no hi havia nens i nenes tan petites com ara (4 anys), però sí des dels 8 anys, per transmetre des de bon principi una cosa molt important per a poder practicar aviat un esport: els fonaments, una paraula que en l'actualitat s'està perdent, o com a mínim no se li dona el mateix valor.

La Penya vol transmetre valors, com la importància d'adquirir fonaments i el respecte per la feina ben feta, pel bon fer a nivell individual i grupal, entre molts d'altres, i interpretar aquest esport d'una manera integral i intel·ligent, associant-ho també a la formació de la persona.

D'altra banda, sempre insistirem en la formació acadèmica dels nostres jugadors i jugadores.

L'atenció en els aspectes acadèmics

Aquest és un esport que requereix molta agilitat mental, molta velocitat en la presa de decisions i, sens dubte, volem transmetre al "jugador/a - alumne/a" que cada dia a les aules fa un treball d'entrenament si conrea el seu principal múscul: el cervell. Ho exemplifiquem com si estigués al gimnàs, però en lloc de fer multi-salts, per millorar la seva coordinació i la seva musculació, busquem, en aquest cas, potenciar el seu múscul més important. El que treballa i potencia és la seva capacitat de concentració, de retenció i d'interpretació. Una cosa de gran valor a la pista.

La Penya vol interpretar aquest esport d'una manera integral i intel·ligent, associant-ho també a la formació de la persona

Som conscients de la important influència que té l'esport per aquestes noies i nois. Cal aprofitar la seva il·lusió i el seu ímpetu per canalitzar-lo positivament, en el dia a dia, també cap als estudis, perquè és bo per a ells com a persones i ho és, i ho serà també en el futur, com a jugadors.

Així, als nois i noies de totes les edats que formen part del Club, amb previ consentiment dels pares i mares, se'ls fa un seguiment acadèmic trimestral, sempre amb la idea de poder reforçar i posar en valor les seves qualificacions escolars.

Hi ha diverses lectures per part de les i els jugadors. Per a uns, és un compromís amb què responen a l'esforç dels seus pares i mares pel fet desplaçar-se uns quants quilòmetres cada dia i d'esperar-los mentre duren les seves sessions d'entrenament i preparació física. Per a altres, és una obligació a assumir ja que saben que si les qualificacions no són les adequades les seves sessions d'entrenament es veuran reduïdes.

Aquesta solució, sempre consensuada amb mares i pares, fa fàcil que cada jugador intenti no perdre's cap entrenament, perquè la pèrdua d'entrenaments, llevat de lesió, malaltia o casos de força major, repercuteix en els minuts de joc, cosa que en cap cas agrada al nen/a.

L'experiència ens diu que el reforç que donem als pares i mares, i als jugadors, en aquest aspecte sempre és positiu. És veritat que no hem fet cap miracle ni creiem que ho puguem fer. En casos de qualificacions molt negatives no tenim exemples de girs de 360 graus, però sí de millores considerables respecte a l'historial acadèmic fins al moment d'entrar en aquesta dinàmica de control.

I no només perquè cada jugador o jugadora se sent controlat individualment sinó perquè se genera dins del grup, i dins del Club, un intangible que és allà i que fa que el col·lectiu de jugadors i jugadores del Club donin a l'àmbit acadèmic la importància que mereix.

En aquesta mateixa línia, a les instal·lacions del Club s'ha habilitat una sala d'estudi. Està just al costat de la sala d'entrenadors, en la qual els entrenadors de bàsquet base preparen les seves sessions o treballen amb la tecnologia, de manera que és una zona del pavelló que ja es reconeix com a zona de silenci.

Està equipada amb wifi i habitualment la fan servir els nois i noies que, per guanyar temps, vénen directament de l'escola. És possible també l'ús per part de germans/es que no coincideixen en horaris d'entrenament i fins i tot la utilitzen alguns pares i mares treballar durant els entrenaments dels seus fills o filles.

Tot aquest seguiment respon a un procés, que és controlat pels professionals esportius.

Als nois i noies de totes les edats que formen part del Club se'ls fa un seguiment acadèmic trimestral, sempre amb la idea de poder reforçar i posar en valor les seves qualificacions escolars

En el cas dels jugadors de planter en general, ja que més endavant parlarem dels jugadors becats que entren en un programa de tutoria, el procediment o protocol a seguir és el següent.

El delegat de cada equip és l'encarregat de recollir les qualificacions de cada jugador cada trimestre, sempre que estiguem autoritzats pels pares i mares, si bé és veritat que fins al moment no hem trobat cap cas en què s'hi hagin negat.

Prèviament a aquesta recollida de qualificacions, hem tingut la reunió de pre-temporada amb tots els pares i mares. Equip per equip, han estat informats d'aquest fet encara que la majoria ja en són coneixedors.

Com que tenim un històric de temporades anteriors i coneixem, cas per cas, el nivell acadèmic i els alts i baixos que pot tenir cada individu en els diferents moments de la temporada intentem anticipar-nos-hi. L'històric ens serveix per tenir un barem per mesurar la seva trajectòria i exigir a cada persona el que pot donar, al màxim però sense excedir-nos. En el cas d'un noi o noia que s'incorpori al Club, fem una reunió individualitzada amb el pare, la mare i el jugador, per fer més extensa la nostra informació i alhora sol·licitar-los l'estat o nivell acadèmic. Amb això volem tenir un referent i oferir-los la nostra ajuda i exposar-los les nostres experiències sobre el tema.

Seguint el protocol cada trimestre, una vegada que el delegat o delegada de cada equip ha rebut les notes, les contrasta amb l'entrenador de l'equip i fan l'informe corresponent perquè així li consti al coordinador, el qual, si cal, es posarà en contacte amb la família per activar els suports necessaris. No cal dir que els pares i mares, en el moment del curs o la temporada que considerin i creguin convenient, poden traslladar a la direcció esportiva les seves inquietuds respecte a l'evolució acadèmica del seu fill o filla. Tenen les portes totalment obertes.

Certament, a hores d'ara, hem afrontat un gran nombre de situacions, algunes més fàcils i d'altres més complexes, però en la immensa majoria el jugador o jugadora les ha superat i les ha reorientat favorablement.

El treball de la Fundació: Basquet Base i jugadors amb projecció

La Fundació Privada Joventut és una entitat jurídica sense ànim de lucre el treball de la qual entronca directament amb la Missió de la Peña de manera que la seva vocació és vetllar per la formació i el suport dels nens/es i joves que, a través de la pràctica del bàsquet, volen completar el seu desenvolupament.

Un dels seus pilars principals és l'equip de bàsquet en cadira de rodes. La Fundació realitza, també, diverses activitats (xerrades, visites...) per promoure l'esport en general i el bàsquet en particular, particularment entre les i els nens, adolescents i joves.

Però en el marc d'aquest article cal subratllar que un dels seus objectius és aconseguir fons per destinar-los a fomentar el Bàsquet de Base i, també, donar suport als jugadors de projecció "becats", tot facilitant-los tant els seus estudis com la seva formació esportiva. Per a això, la Fundació disposa d'una estructura petita però efectiva que vetlla pel benestar d'aquests nois.

La Fundació és la responsable màxima d'aquests nois que el Club té en tutela durant la temporada, en les edats compreses entre els 13 i els 22 anys. Aquests nois han estat escollits pel departament tècnic després d'una profunda anàlisi i en competència amb clubs i planters nacionals i fins i tot internacionals.

Podem dir que aquests nois, al costat d'altres que viuen amb les seves famílies i formen part dels equips d'elit o vinculats, són els escollits perquè el Club treballi a llarg termini. Són les apostes perquè el Club en un futur pugui seguir la tradició de proveir el primer equip amb jugadors de màxim nivell per competir a la lliga ACB. Aquest, com hem assenyalat, és un fet diferencial que distingeix el #Joventutmodel.

Els clubs més poderosos econòmicament i socialment poden apostar fort per jugadors que en cadascuna de les seves generacions sobresurten i donen el màxim rendiment.

Hi ha molta competència perquè aquests nois que poden sortir de qualsevol població o Club més petit puguin formar part dels planters de l'ACB.

Però el Bàsquet és un esport de vegades enganyós. Hi ha molts jugadors que en categories infantils i cadets sobresurten per diferents motius, sigui per la seva maduresa mental o per la seva maduresa física i que al final per diferents motius no acaben de consolidar-se en l'elit.

L'excel·lència del Joventut ha estat el descobriment del talent a llarg termini, el que es coneix com "el jugador tapat". És el jugador que entre els 13 i els 16 o fins i tot els 18 anys no sobresurt. És un tipus de jugador que no dona rendiment segurament a les categories infantils ni cadets ni, fins i tot, en el primer any de Júnior (16-17 anys) però té el talent intrínsec. Molts nois d'aquest perfil són de creixement tardà, però el talent hi és, preparat per explotar en qualsevol moment quan el seu cos li ho permeti. Moltes vegades això coincideix al final de la seva etapa de formació en els primers anys de jugador sènior. Aquesta paciència i visió són les virtuts d'una part de l'èxit d'aquest Club. I gràcies a la Fundació, que acompanya aquesta paciència amb el suport econòmic necessari, som capaços de generar una infinitat de jugadors.

L'excel·lència del Joventut ha estat el descobriment del talent a llarg termini

Aquesta paciència i visió són les virtuts d'una part de l'èxit d'aquest Club

L'estructura de beques que la Fundació facilita anualment és:

- 7 o 8 beques a jugadors d'entre 13 i 18 anys
- 3 o 4 beques a jugadors d'entre 18 i 22 anys

El primer grup conviu en un pis (residència) per a 6 becats amb un tutor que conviu 24 hores amb els nois i una persona de suport que els prepara els àpats i realitza les tasques domèstiques. Les altres dues beques poden tenir dos perfils diferents depenent de la temporada:

- Un jugador que faci una fórmula mixta perquè la distància en quilòmetres de la seva ciutat d'origen és notable però pactada amb la seva família perquè no sigui necessari el desarrelament familiar. Això ens fa trobar fórmules imaginatives per compaginar la seva formació acadèmica amb la logística i els entrenaments diaris. Això vol dir, facilitar a les famílies fórmules de transport i altres despeses que puguin generar aquesta opció atorgant-los una d'una beca.
- Una altra opció que ens podem trobar és la d'un noi/a estranger que en el seu primer any a Badalona no domini la llengua. En aquests casos l'opció és trobar una família d'acollida, de confiança del Club, que a més tingui un perfil d'adults que professionalment es dediquen a la docència, per ajudar amb un seguiment més proper en el dia a dia del noi/a en aquest primer any d'adaptació, especialment els primers tres mesos.

Als nois que surten del pis de becats i estan a cavall del primer equip i de l'equip vinculat, la Fundació els atorga una beca que cobreix un habitatge compartit amb altres nois (màxim 3), manutenció, alguna ajuda perquè la seva família pugui visitar-los i matrícules universitàries.

Els processos educatius amb els jugadors becats

Quan tenim els primers contactes amb els jugadors que poden arribar a ser escollits pel Club per atorgar-los una beca de la Fundació i les seves famílies, el nostre compromís té tres punts molt importants que són els següents i per aquest ordre.

1. Continuar amb la formació integral de la persona, en valors i el més cenyida als costums adquirits del seu entorn.
2. Exigència i rigor acadèmic amb un objectiu màxim: obtenir la selectivitat (menors de 18) i continuar, en la mesura de les possibilitats per l'exigència d'entrenaments, amb una carrera universitària.

3. Posar tots els mitjans possibles per intentar obtenir els èxits esportius esperats per les tres parts (jugador, família i Club).

Hi ha diverses etapes que el jugador supera en aquest procés. Sens dubte, el més complicat és l'adaptació a una nova vida, lluny de casa, en un procés d'autonomia i responsabilitat que segurament no havia experimentat abans a aquests nivells.

Així mateix, és fonamental la convivència amb un col·lectiu de 6 persones més que, en alguns casos, poden no parlar el mateix idioma. A això, només des del punt de vista de l'idioma, se li suma l'adaptació a una part dels estudis en català per als jugadors que vénen d'altres autonomies.

En aquest context, l'acollida i l'acompanyament és una part central del nostre treball i una branca molt important d'aquest arbre (projecte) que ha de ser molt sòlid.

Quan un nen arriba al Club arrenca un nou períple en el seu projecte vital, una experiència lligada a un context (el Club, el pis, l'escola...) que requereix fer reajustaments, personalitzats, en la persona i l'entorn. I és que després de l'experiència d'haver educat molts jugadors que ja han passat per les nostres mans, podem afirmar que "l'experiència és un grau" però per aplicar-la a una gran varietat de situacions que es crearan en la trajectòria d'una persona becada en particular.

Tot el suport serà poc per a "escoltar" el jugador en el procés i les figures d'entrenadors, delegats/des, preparadors físics, metges, fisioterapeutes, tutor i personal de suport del pis, responsable esportiu del Bàsquet Base, director esportiu del Club, directius, personal de manteniment, professors, directors dels centres acadèmics, i d'altres que segur que ens deixem, són fonamentals per fer que aquest trencaclosques sigui un èxit, al costat del jugador i la seva família.

Totes aquestes figures professionals realitzen un treball educatiu, també des de l'àmbit esportiu, però les que més directament intervenen en el procés educatiu i acadèmic dels joves són el tutor del pis de becats, el responsable esportiu del Bàsquet Base, el director esportiu del Club i, en el marc escolar, les i els professors i caps d'estudis.

Pel que fa a la coordinació d'aquestes figures amb les que treballen en l'àmbit esportiu, la nostra estructura no és gaire àmplia i la implicació de les persones és màxima, motiu pel qual hi ha una comunicació constant i una connexió instantània entre la part esportiva i la que es responsabilitza del seguiment del jugador en altres aspectes de la seva vida.

Els circuits interns i els diferents canals de comunicació fan que en tot moment estiguem sincronitzats i quan hem de resoldre algun problema sempre

L'acollida i l'acompanyament és una part central del nostre treball i una branca molt important d'aquest arbre (projecte) que ha de ser molt sòlid

el consensuem entre les persones responsables, essent el màxim responsable el director esportiu del Club.

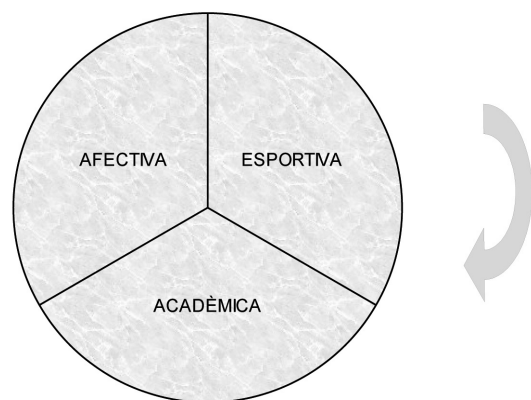
Una clau important de l'acompanyament són les tutories

Una clau important de l'acompanyament són les tutories, molt especialment al principi de cada temporada, quan el jugador té en el seu poder els dos calendaris (l'escolar i l'esportiu).

És el moment en què el responsable de la tutela d'aquest jugador li fa veure els avantatges i inconvenients del planning, en què es reflecteixen els espais que pot tenir per a l'estudi, l'esport i el descans, així com la importància que té també disposar de temps per al lleure i per a les seves coses personals.

El canvi d'exigència en els entrenaments i el gran volum que hi ha d'aquests produeixen també un desgast diari important per al becat, la qual cosa reclama una molt bona planificació de les tasques setmanals i distribuir molt bé el temps per fer possible el somni i que no es torni en contra en cap moment.

Referent a això, fem servir la roda fraccionada en tres porcions (l'acadèmica, l'esportiva i l'afectiva) per visualitzar que quan una de les tres porcions se'n desequilibra, la roda no pot girar en bones condicions.

Hi ha un compromís, mutu, en aquests tres aspectes: formació integral, en valors, formació acadèmica i desenvolupament esportiu

D'altra banda, com hem assenyalat, el contacte amb la família és fonamental des del principi, i hi ha un compromís, mutu, en aquests tres aspectes: formació integral, en valors, formació acadèmica i desenvolupament esportiu. Això es tradueix en una relació permanent, al llarg de l'any i del procés, així com en entrevistes, formals i informals, amb diferents figures (tutor del pis, responsable esportiu del Bàsquet Base, director esportiu, tutors o tutores del centre escolar...), a petició de qualsevol de les parts i de manera espontània en molts moments.

A més, les famílies de jugadors que formen part dels equips d'elit també són una gran ajuda perquè aquests nois, i les seves famílies, se sentin ben

acollits al Club. El que podria semblar una amenaça per als seus propis fills esdevé una oportunitat de millora del grup i d'intercanvi cultural. I se senten participants del procés de veure créixer i acompanyar els futurs jugadors del primer equip, entre els quals hi pot haver el seu fill o algun d'aquests xavals que acompanyen amb afecte.

Respecte a la formació acadèmica, ja hem assenyalat com la pròpia activitat esportiva constitueix una escola de valors i, també, un espai d'aprenentatge i desenvolupament de capacitats, competències o destreses. Valors i capacitats que seran útils, sens dubte, per a la vida i, també per a la vida professional.

Hem assenyalat també com des de l'àmbit esportiu s'incideix amb els jugadors, també amb els becats, en la importància dels resultats acadèmics, des de la consciència de la connexió que existeix entre l'aprenentatge a l'aula i algunes destreses que són fonamentals també en la pista. I, també, com, a partir dels 18 anys, els joves becats segueixen comptant amb suports per a continuar amb la seva formació acadèmica i no són precisament pocs els jugadors del Club que ho han fet.

Quan parlem d'esport, parlem de resistència, companyerisme, respecte, concentració, exigència, puntualitat, esforç... i d'una infinitat de valors que van molt lligats també amb les dobles carreres.

El perfil acadèmic del jugador no és, certament, l'aspecte principal a l'hora de seleccionar jugadors, però les qualificacions que pugui tenir són un apartat que tractem en les entrevistes amb la família i que tindrem molt en compte.

Estem convençuts que un noi amb un bon currículum acadèmic té més facilitat perquè el procés sigui un èxit. D'altra banda, si veiem una oportunitat esportiva clara, encara que sigui amb una trajectòria escolar mediocre, es fa igualment l'aposta esportiva però, al mateix temps, s'intenta reflotar acadèmicament l'alumne i exigir-li uns mínims.

No s'entendria l'esforç que aquests nois, i les seves famílies, realitzen pel fet de viure en la distància si no hi hagués un motiu encoratjador. Està clar que el primer objectiu per a aquests nois és aconseguir el seu somni d'esdevenir un professional del bàsquet i poder jugar al màxim nivell amb els millors. Però aquesta motivació els dona força per adoptar compromisos acadèmics.

En definitiva, la cura de la formació acadèmica des de la base desborda l'àmbit escolar, forma part també de la nostra responsabilitat com a educadors i tindrà molta importància quan els jugadors, amb alguns anys més i més autonomia, continuïn en la mesura del possible, amb la seva formació acadèmica.

És per això que, des del principi, vam adquirir un compromís amb les famílies, a les quals hem d'agrair la confiança que han dipositat en el Club, sent

Estem convençuts que un noi amb un bon currículum acadèmic té més facilitat perquè el procés sigui un èxit

fidels al pacte fet: seguir formant els seus fills, als quals ja els han inculcat el valor de la formació i uns hàbits educatius.

Per això, a més de tot el que s'ha dit anteriorment i cenyint-nos ara als jugadors becats en etapa escolar (en el nostre cas ESO i Batxillerat), el Club treballa habitualment amb dos escoles de Badalona amb una exigència i un rigor acadèmic alt i s'involucra, juntament amb el centre i la família, en el seguiment acadèmic del seu fill.

Així, respecte al seguiment acadèmic, l'esquema bàsic de repartiment de funcions i rols entre les figures més directament vinculades amb el procés educatiu i acadèmic és el següent:

- Tutor del pis de becats: Seguiment diari. Motivació. Suport. Enllaç diari amb la família.
- Responsable esportiu/logístic del Bàsquet Base: Motivació. Resoldre algun conflicte acadèmic. Referent i enllaç familiar amb l'escola.
- Director esportiu del Club: Causes de força major.
- Professorat (en particular les i els tutors): Enllaç directe amb els pares i les mares i el tutor del pis. Visites periòdiques en les visites dels pares/mares a Badalona per seguiment.
- Caps d'estudis: Primers contactes i visites de presentació del centre. Causes de força major.

El Club oferirà el seu suport per intentar esmenar situacions acadèmiques crítiques procurant l'ajuda de professors/es de suport o seguint altres indicacions pautades pel centre

D'altra banda, en els casos en què sigui necessari, seguint les indicacions del centre educatiu, el Club oferirà el seu suport per intentar esmenar situacions acadèmiques crítiques procurant l'ajuda de professors/es de suport o seguint altres indicacions pautades pel centre. Hi ha casos, per exemple, en els quals no són l'actitud o els coneixements de l'alumne el problema per seguir el nivell acadèmic del centre al qual s'incorpora. Els programes educatius de diferents regions o països no coincideixen i fins i tot, en algun cas, el jugador venia d'un centre en el qual no es realitzaven tasques fora de l'horari escolar. I quan es plantegen aquest tipus de situacions és necessari realitzar processos d'adaptació.

El paper de la família és clau també en aquest aspecte. Les famílies sempre estaran al corrent de tot el que succeeix a nivell escolar. Seran els primers que aprovaran el centre on estudiarà el jugador i, en el cas que calgui intervenir-hi per qualsevol qüestió relacionada amb l'escola, tindran en tot moment opinió.

Estaran en contacte directe amb el tutor del jugador i, en el moment en què ho vulguin, amb el tutor/a o cap d'estudis del centre escolar. Així mateix, tindran en tot moment accés a la plataforma digital del centre educatiu per poder seguir la formació del seu fill.

El responsable del Bàsquet Base i el tutor del pis estan en contacte permanent amb els centres educatius però és fonamental que els pares i mares s'entrevistin amb els tutors/es dels seus fills, aprofitant les seves visites a Badalona, tal com ho farien si el seu fill seguís vivint amb ells. De vegades, aquestes entrevistes es realitzen a tres bandes (família, Club, centre) la qual cosa, ja d'entrada, suposa que el jugador vegi que anem de la mà, en la mateixa direcció i amb els mateixos objectius.

Per concloure, volem reflectir alguns esforços i dificultats en relació a l'adaptació o conciliació d'horaris esportius i escolars.

El fet que l'ESO i el batxillerat tinguin horaris de tarda, es complica la logística necessària per a realitzar els entrenaments de tecnificació d'aquests nois, però des del Club sempre prioritzem la formació acadèmica sobre l'esportiva.

Això suposa fer un pla a la carta amb el jugador per compaginar ambdós aspectes sobre la base d'una programació esportiva que, igual que l'acadèmica, es fa més exigent amb l'edat, com es pot observar a la taula següent.

CATEGORIA	EDAT	SESSIONS SETMANALS		
		TECNIFICACIÓ 60-75'	FÍSIC 60'	ENTRENAMENT DE PISTA 90'
INFANTIL	13-14	1	2	3
CADET	14-16	Entre 1-3	Entre 3-4	4
JUNIOR	16-18	Entre 2-3	4	Entre 4-5
VINCULATS	18-22	3	4	Entre 5-6

Amb aquesta exigència i respectant els descansos de regeneració que hi ha d'haver entre sessions, el pla esportiu es traçarà individualment arran de les necessitats del jugador i les possibilitats de pistes de la instal·lació.

També caldria plantejar-se el treball esportiu des de l'àmbit acadèmic (justament al revés del que es fa), però compaginar esport i estudis actualment és molt complicat, fins i tot per als esportistes reconeguts com a esportistes d'alt rendiment o esportistes d'elit i ho és més com més s'avança en tots dos terrenys, atès que les exigències es multipliquen.

Hi ha una clara dificultat acadèmica en aquest país per poder compaginar l'esport d'elit amb els estudis. Això, en part, provoca la gran quantitat de fuga de talent que està marxant als EUA per seguir la formació universitària.

Aquest és un tema a tenir molt en compte per part de tots (legisladors, administracions públiques, clubs, centres educatius i universitats...) per millorar i ajudar a aquests esportistes de manera que puguin compatibilitzar, de veritat, ambdues carreres.

Hi ha una clara dificultat acadèmica en aquest país per poder compaginar l'esport d'elit amb els estudis

A mode de síntesi, podem dir que estem davant d'una experiència il·lusionant en cada un dels casos. Una experiència que ens uneix a una gran diversitat de famílies, amb hàbits i cultures diferents, però amb les quals fem front comú per compartir i gaudir les diferents etapes que el seu fill viurà en el camí cap al seu somni, al Club, amb els seus companys i les persones de suport.

Sempre amb l'esperança i l'objectiu que totes les parts puguem celebrar algun dia tant les graduacions acadèmiques com els debuts a la lliga ACB, sense que el jugador oblidí mai que, a la vida i al bàsquet, "per saber on vol anar, ha de saber d'on ve".

I llavors és quan podem cridar ben fort... FORÇA PENYA!!! HA VALGUT LA PENA!!!

Palmarès

Competicions internacionals

1	COPA D'EUROPA	1994
2	COPES KORAC	1981, 1990
1	COPA ULEB	2008
1	COPA FIBA EURO CUP	2006

Competicions nacionals

2	LLIGUES NACIONALS	1967, 1978
2	LLIGUES ACB	1991, 1992
8	COPES DEL REI	1948, 1953, 1955, 1958, 1969, 1976, 1997 2008
5	COPES DE CATALUNYA	1949, 1952, 1953, 1954, 1957
11	LIGUES CATALANES	1986, 1987, 1988, 1990, 1991, 1992, 1994 1998, 2005, 2007, 2008

Judit Borrull Ambrós
Responsable de comunicació
judit@joventutbadalona.com

Lluís Riera Martí
Entrenador ajudant primer equip
joventutmodel@gmail.com

Jordi Martí Casals
Director esportiu
jmarti@joventutbadalona.com

---

1 Nota de la traductora: en l'article original, escrit en castellà, es fa servir el terme "pedrera" en el seu doble sentit, tot expressant una metàfora que en català no és possible de mantenir.

Iñaki Azkarraga

Athletic Club: estudiant per a futbolista

Recepció: 27/03/17 / Acceptació: 29/03/17

Resum

Aquest article presenta la filosofia de l'Athletic Club i els valors, els criteris, les activitats, el procés i els recursos que posa a disposició de les i els futbolistes de planter per afavorir la seva formació integral, com a persones i esportistes. A més, es plantegen algunes dades, una reflexió sobre aquestes i una sèrie de consideracions finals al voltant de les dobles carreres d'aquest col·lectiu i la necessitat de promoure un context adequat per a impulsar-les com un objectiu en el qual s'ha avançat però en el qual encara queda molt per fer.

Paraules clau

Esport base, Planter, Dobles carreres, Formació, Athletic Club, Futbol

Athletic Club: estudiando para futbolista

Este artículo presenta la filosofía del Athletic Club y los valores, los criterios, las actividades, el proceso y los recursos que pone a disposición de las y los futbolistas de cantera para favorecer su formación integral, como personas y deportistas. Además, se plantean algunos datos, una reflexión sobre los mismos y una serie de consideraciones finales en torno a las dobles carreras de este colectivo y la necesidad de promover un contexto adecuado para impulsarlas como un objetivo en el que se ha avanzado pero en el que aún queda mucho por hacer.

Palabras clave

Deporte base, Cantera, Dobles carreras, Formación, Athletic Club, Fútbol

Athletic Club de Bilbao: studying to be a footballer

This article presents the philosophy of Athletic Club and the values, criteria, activities, process and resources that the club makes available to the girls and boys in its junior sections with a view to furthering their integral preparation as persons and as athletes. It also presents a selection of relevant data, a reflection on these and a series of final considerations on the dual careers of these young people and the need to create an appropriate context to foster these dual careers as an area in which progress has been made, but also one in which much still remains to be done.

Keywords

Junior sport, Farm system, Dual careers, Preparation, Athletic Club, Football

Com citar aquest article:

Azkarraga Ripoll, Iñaki (2017).

"Athletic Club: estudiant per a futbolista".

Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa, 65, 116-124

ISSN 2339-6954

▲ Un fet noticable, i un missatge

Un 28 de juny del 2015, després de finalitzar l'últim partit d'una llarga temporada de competició, el Bilbao Athletic, el segon equip del Club, torna a segona divisió, categoria professional del futbol espanyol que havia abandonat feia dinou anys.

L'alegria és molt gran en l'afició però, sobretot, entre el personal que treballa al futbol base de l'Athletic Club.

D'una banda, aquesta fita suposa un premi a la tasca que es fa al planter, aquest discret treball de formació de futbolistes per a l'elit i, de l'altra, augmenta el prestigi del Club, ja que col·loca en la categoria l'únic filial de clubs de primera divisió.

A més, aquesta fita té almenys una altra lectura addicional: es dona la circumstància que més de la meitat d'aquesta plantilla que aconsegueix l'ascens està composta per alumnes universitaris. Des del Club, encara que no ens fixem com a meta que tot/a esportista passi per una facultat, si perseguim crear contextos en què pugui sorgir aquest perfil d'esportistes, el que s'anomena "carrera dual".¹

Així, el missatge a l'Esport Base és clar: tots dos èxits, l'esportiu i l'acadèmic, poden anar de la mà i són perfectament compatibles. És qüestió de desitjar-ho i perseguir-ho, però també, i és gairebé tan important, possibilitar-ho: institucions polítiques, centres educatius i federacions esportives.

Tots dos èxits, l'esportiu i l'acadèmic, poden anar de la mà i són perfectament compatibles

Una entitat centenària, i singular

L'Athletic Club es va fundar el 1898 a Bilbao, de resultes de la revolució industrial que durant aquestes dècades estava transformant mig món i, evidentment, Bizkaia i altres zones del País Basc. L'existència de mineral de ferro relativament senzill d'extreure, combinada amb una presència no gaire llunyana del carbó, fa que diferents companyies europees, especialment angleses, acudeixin amb els seus enginyers i especialistes a liderar aquesta prometedora indústria naixent. I aquestes persones van portar al territori el nou *football* i, a més, la denominació anglosaxona del futur equip: Athletic Club.

"L'Athletic Club com a institució, així com el conjunt dels seus seguidors, es caracteritzen per la defensa d'uns valors cada vegada menys freqüents en el futbol i en l'esport del segle XXI. L'orgull per les coses pròpies, reflectit en la seva màxima expressió amb la seva política de planter, esdevé un component d'unió per damunt de qualsevol altre aspecte de discrepància en la vida diària i marca la diferència amb qualsevol altra filosofia o manera d'entendre el futbol arreu del món.

L'Athletic Club està assentat a Bilbao, província de Biscaia (País Basc). La nostra filosofia esportiva es regeix pel principi que determina que poden jugar a les seves files els jugadors que han crescut al planter i els que s'han format en clubs d'Euskal Herria, que engloba les següents demarcacions territorials: Biscaia, Guipúscoa, Araba, Nafarroa, Lapurdi, Zuberoa i Nafarroa Behera, així com, per descomptat, els jugadors i jugadores que hagin nascut en alguna d'elles".²

El Club, propietat dels seus socis i sòcies, és membre fundador de la Lliga espanyola i, igual que dos clubs de fama planetària, mai no ha baixat de la màxima categoria esportiva. El 2002 es va crear l'equip femení de l'Athletic Club, regit per la mateixa filosofia esportiva que el masculí.

També aquell mateix any es va constituir la Fundació Athletic Fundazioa, "que té com a missió tornar a la societat part del que la societat dona a l'Athletic Club. [...] Totes les seves activitats fan servir el futbol i/o la dimensió social, històrica i cultural de l'Athletic Club com a eines per intentar ajudar a millorar la qualitat de vida de les persones a les quals s'adrecen".³

Així, des de la perspectiva socioeducativa, es realitzen activitats que van des de la participació en campionats amb equips formats per persones sense llar, amb discapacitat o en risc d'exclusió, fins a l'organització d'esdeveniments culturals de primera magnitud, com el festival de cinema *Thinking Football* o el programa *Letras y Fútbol*, entre d'altres.

Aquests 119 anys d'història han portat nombrosos èxits esportius, però sobretot, han arrelat al Club un profund sentit d'identitat i pertinença a una població que sent els colors vermell i blanc per damunt de qualsevol diferència política, social o econòmica. Si es neix a Bizkaia, s'és de l'Athletic.

Athletic, club de formació

Actualment els grans equips internacionals inverteixen grans quantitats de diners en els seus centres formatius, sota la denominació comuna d'*Acadèmies*. El 1972 l'Athletic ja en va inaugurar la seva, les Instal·lacions Esportives de Lezama, a 13 km de Bilbao. Un Club com el nostre, competint només amb futbolistes locals, necessitava "produir" els seus propis jugadors perquè arribessin a l'equip professional, dotant-los de tots aquells fonaments tècnics, tàctics i físics que han anat caracteritzant l'Athletic durant la seva centenària història d'entrega, sacrifici, sentit d'equip, identitat amb el seu entorn, humilitat, competitivitat, lleialtat, generositat, il·lusió, esforç, tenacitat, etc.

Per treballar en aquesta "factoria" es compta amb personal provinent de diferents àmbits de la cultura esportiva: futbol, preparació física, medicina,

Totes les seves activitats fan servir el futbol per intentar ajudar a millorar la qualitat de vida de les persones a les quals s'adrecen

fisioteràpia, nutrició, etc. Des de mitjans dels anys noranta, aquest ventall s'amplia i es comencen a incorporar professionals de l'educació i la psicologia, àmbits fins ara aliens a l'esport que pretenen completar la preparació necessària dels i les joves futbolistes en una societat cada vegada més complexa.

Anualment, restant els dos primers equips masculí i femení, treballem amb un total aproximat de 240 futbolistes en etapes de formació, nois i noies de més de deu anys.⁴

Durant la present temporada, la procedència d'aquest col·lectiu és:

- Un 85% de Bizkaia: diàriament van i tornen de casa als entrenaments a Lezama.
- Un 15% (38 futbolistes) provinent d'altres territoris d'Euskal Herria.

Com ja hem avançat al començament, a l'Athletic Club volem forjar futbolistes integralment formats/des, com a persones i esportistes, amb el màxim desenvolupament de les seves potencialitats i aspiracions.

Per això treballem des de l'autonomia i l'aprenentatge, lluitant per consolidar una cultura de l'esforç des d'un plantejament educatiu, tant en l'àmbit esportiu com en l'escolar o acadèmic.

- Esportivament
  - Treballem amb una metodologia activa, en la qual el/la futbolista participa efectivament en la presa de decisions, amb responsabilitat plena, aportant el seu punt de vista mitjançant el diàleg i marcant-se objectius de millora des de l'autocrítica.
  - Seguim un sistema de joc arriscat, que obliga el futbolista a pensar i decidir constantment sobre diferents aspectes del partit.
  - Quan les normes ho permeten, juguem per sobre de la categoria corresponent per edat, competint contra futbolistes un any més grans, buscant l'aprenentatge en situacions de clara desigualtat.
- Acadèmicament
  - Fem un seguiment acadèmic a tot/a futbolista a través de les seves qualificacions escolars.
  - Tutoritzem i intervenim, sobretot, quan es donen resultats negatius en les seves notes, fet que de vegades implica absències en els entrenaments per reforçar matèries escolars.
  - Ens coordinem amb centres docents, famílies, entrenadors i la resta del personal tècnic.
  - Impartim classes de suport escolar en una aula de les instal·lacions a qui ho necessiti.
  - Orientem vocacionalment i professionalment a jugadors/es.
  - Realitzem tallers sobre qüestions educatives: joc, xarxes socials, etc.

Treballem des de l'autonomia i l'aprenentatge, lluitant per consolidar una cultura de l'esforç des d'un plantejament educatiu, tant en l'àmbit esportiu com en l'escolar o acadèmic

Un itinerari difícil

Sempre ens agrada dir que qualsevol futbolista que hagi passat per aquí, quan ja no continua amb nosaltres i segueix el seu propi recorregut, ho fa amb un major grau de formació i maduresa, amb més i millor preparació per a la vida que quan hi va arribar.

I és que la selecció és contínua. Aproximadament accedeixen 1,3 futbolistes/temporada al primer equip masculí. Molta gent es quedarà pel camí. És una cosa que subratllem als/les futbolistes i les seves famílies quan arriben a Lezama, que vénen a omplir un buit d'algú que ha estat baixa. La consigna és gaudir i aprendre al màxim.

Aquest procés s'inicia en la captació, quan personal del Club assisteix a nombrosos partits, garbellant i seguint futurs/es integrants de les nostres plantilles. El procediment és complex.

Una vegada arriben a Lezama, el/la futbolista i la seva família passen per una entrevista inicial on se'ls explica la filosofia i les implicacions d'aquest gran pas: alta exigència física i esportiva, gran disponibilitat d'horaris i calendaris, seguiment dels estudis, etc.

Aquest pas és encara més important en aquells/es futbolistes procedents de fora de Bizkaia. Deixen les seves famílies i entorns per venir a dedicar-se al que més els agrada: el futbol. És una gran aposta en la qual el Club desitja que perdin el mínim. Els donarem una bona educació, una excel·lent preparació esportiva i l'atenció de grans professionals, però sobretot, escalfor i afecte. D'això ens en sentim molt orgullosos a Lezama.

Per a allotjar-los, tenim previstos tres tipus d'allotjament, segons l'edat de l'esportista:

- *Baserriak*: tres masos per als menors de 16 anys. En un entorn rural, vivint amb altres companys i una família que els cuida i els educant en els valors de l'Athletic. L'acolliment i la proximitat són fonamentals en aquest punt.
- *Residència*: per a futbolistes d'entre 16 i 20 anys, on poden conviure en grup més gran i amb altres persones alienes al futbol com estudiants universitaris, per exemple. Aquí es busca l'autonomia i la responsabilitat, però des d'un marcatge no tan proper.
- *Pis*: dos, per als jugadors de l'Equip B, en règim d'autogestió compartida. Aspirant al professionalisme.

Els donarem una bona educació, una excel·lent preparació esportiva però sobretot, escalfor i afecte

El seguiment diari que exercim sobre aquests xavals i xavales és constant. La seva vida no és fàcil, sense gaire temps lliure i en règim "monacal". La nostra tasca és ajudar-los que donin el màxim de les seves capacitats, però sempre des de l'afecte i la comprensió, substituint d'alguna forma les seves famílies –almenys entre setmana– portant-los a un dermatòleg, acompanyant-los a renovar-se el DNI, per posar-ne alguns exemples. Són tasques que assumim amb satisfacció. Som un equip de diverses persones els qui ens encarreguem d'aquestes tasques: una psicòloga, un pedagog, un professional d'atenció a la família i un professor.

Per a la seva escolarització comptem amb una sèrie d'escoles que, per la seva qualitat, proximitat i horaris, són idònies per al nostre treball. Per aconseguir l'èxit escolar, la coordinació amb els mateixos és necessàriament contínua i, per descomptat, és essencial la tasca de les famílies: des del treball previ a la seva arribada a l'Athletic però també durant la seva estada aquí, encara que sigui des de la distància. La família és l'agent educador primari.

Un cop són a Lezama, disposem d'una aula de suport on treballem amb ells/es la tasca escolar diària. Aquest temps pot ser anterior o posterior a l'entrenament, segons l'edat, i l'assistència és obligatòria per als nostres residents així com per a aquells casos que considerem adequats.

A la recerca de la carrera dual, malgrat tot

Per al Club és vital que els seus futbolistes progressin amb els seus estudis:

- Perquè l'acompliment acadèmic és revelador del grau de compromís, responsabilitat, treball i fortalesa de l'esportista. És la mateixa persona a l'aula, al camp de futbol o a la vida en general.
- Perquè adquirim una responsabilitat com a Club quan donem l'alta a un/a futbolista, i quan li donem la baixa volem "tornar-lo" millor i més preparat que quan hi va arribar. Mai més, "joguines trencades".

Després de dues dècades lluitant per això, quelcom s'està aconseguint. Per il·lustrar aquest punt, hem utilitzat els resultats estadístics oferts precisament durant el curs escolar 2014/15 en què es va obtenir aquest brillant ascens esportiu, trobant el següent:⁵

La seva vida no és fàcil, sense gaire temps lliure i en règim "monacal"

Col·lectiu d'estudiants	Obtenció del títol d'ESO	Obtenció del títol de batxillerat
Athletic Club	83.3%	70%
Comunitat Autònoma Basca	92%	86%
Espanya	84%	77,3%

Segons s'aprecia en aquestes dades, referents a dos moments crucials en el sistema educatiu, els nostres esportistes prossegueixen adequadament amb els seus estudis, sense allunyar-se gaire dels seus iguals. Això tot i l'important esforç sostingut d'entrenaments i competicions setmanals que gairebé equival a una mitja jornada laboral.

Som en el camí correcte, és indubtable. El marc en el qual vivim, el basc, que valora la formació i l'obtenció de títols per a l'accés a una professió, també ajuda molt.

És que el context és fonamental. Al principi esmentàvem que els èxits esportius i acadèmics són perfectament compatibles. Però si no hi ha suport exterior que faciliti el que pot ser un desig individual de progrés i compromís no podem arribar gaire lluny. Al final, fins i tot la persona més entusiasta desisteix, sobretot en el futbol masculí, on les compensacions econòmiques són més importants i més primerenques que en d'altres esports.

Per pal·liar una mica això, l'Athletic Club ha establert acords de col·laboració amb dos centres formatius d'Ensenyament Superior, facilitant-hi l'accés del nostre col·lectiu i un millor ajustament d'horaris, exàmens, etc.

- La Universitat de Deusto, per a ensenyaments universitaris.
- Kirolene: Centre Oficial de Formació d'Ensenyaments Esportius, Formació Professional.

No obstant això, si s'és esportista i estudiant d'Educació Superior, però no professional de l'Esport o no s'arriba a l'Alt Rendiment es multipliquen les dificultats

Per part seva, la Universitat Pública Basca va establir fa uns anys un Pla de Tutorització per als seus estudiants esportistes amb reconeixement oficial d'Alt Nivell o d'Alt Rendiment, o amb contracte professional en vigor com a esportistes. S'hi recull la figura de la Tutoria a la qual es pot emparar aquest col·lectiu i que li brinda ajuda i cobertura per adaptar-se millor al ritme acadèmic, traslladant classes, pràctiques, exàmens, quan el calendari competitiu així ho requereixi.

No obstant això, si s'és esportista i estudiant d'Educació Superior, però no professional de l'Esport o no s'arriba a l'Alt Rendiment –que és el cas de la immensa majoria en aquest col·lectiu– a aquesta persona se li multiplicaran les dificultats, i amb molta probabilitat, acabarà abandonant la seva faceta esportiva.

A l'escola o l'institut, les dificultats es podien sobrepassar comptant amb l'ajuda de la família i el professorat. A la universitat actual, això es complica. La implantació de l'Espai Europeu d'Educació Superior, l'anomenat Pla Bolonya, entre d'altres coses, exigeix major presència de l'alumne/a a classe, gairebé obviant qualsevol activitat extracurricular de certa exigència.

Les federacions futbolístiques tampoc no ho posen gens fàcil quan estableixen els seus calendaris competitius, nacionals o internacionals, en dates d'exàmens o en ple curs escolar.

Són inadequats per a esportistes aficionats, sobretot en el cas del futbol femení, les jugadores del qual, més allunyades del professionalisme que els nois, precisament estan abocades a les seves carreres acadèmiques. No tenen una altra opció.

Els dirigents federatius no semblen gaire sensibles a aquesta problemàtica. Malgrat la creixent incorporació en els equips tècnics d'aquest esport de professionals amb gran qualificació i alta formació universitària, hi ha encara moltes resistències a vèncer i un gran camí a recórrer en aquesta cultura del "futbol és futbol".

Iñaki Azkarraga Ripoll

Pedagog

Futbolariarentzako Arreta - Atenció al i a la Futbolista

Athletic Club

i.azkarraga@athletic-club.eus

- 1 European Commission y Directorate-General for Educational and Cultural (2013). EU Guidelines on Dual Careers of Athletes. Luxemburgo, Luxemburgo: Publications Office of the European Union. <http://dx.doi.org/10.2766/52683>
- 2 <http://www.athletic-club.eus/cas/datos-del-club.html>
- 3 <http://www.athletic-club.eus/cas/fundacion-mision.html>
- 4 En l'actualitat només comptem amb dos equips femenins, tots dos en categoria sènior; per tant, dels 240 futbolistes, tot just 22 són noies. En els últims anys s'està desenvolupant l'estructura de base del Futbol femení a l'Athletic Club, treballant per ampliar el focus a les categories Cadet, Infantil i Aleví.
- 5 Taula d'elaboració pròpia. Per a això, s'han tingut en compte les dades pròpies i les ofertes pel Departament d'Educació del Govern Basc i del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport d'Espanya: http://www.hezkuntza.ejgv.euskadi.eus/r43-inspcont/eu/contenidos/informacion/resultado_inspeccion_educacion/eu_escolar/eskola_emaizak.html
<http://www.mecd.gob.es/servicios-al-ciudadano-mecd/estadisticas/educacion/no-universitaria/alumnado/resultados/2013-2014.html>

Sempre és complex realitzar comparatives quan les dades no vénen de la mateixa font. Per aquesta raó, volem fer dues apreciacions:

- Lamentablement per als nostres propòsits, en què volíem comptar amb dades referents al curs 14/15, no hem pogut disposar de les estadístiques referents a Espanya en aquest període. Així, per fer la comparativa hem emprat les que feien referència al curs 13/14.
- De la mateixa manera, hi sol haver diferències considerables entre els nois i les noies pel que fa a resultats acadèmics. Segons les xifres espanyoles citades, aquesta diferència és de 6 punts percentuals en el moment de l'obtenció dels títols d'ESO i Batxillerat. Les estadístiques basques no estableixen aquesta distinció de gèneres i les aportades per l'Athletic Club es refereixen només a nois.

Itziar Ceballos
Resu Casanova

La funció i el valor de l'esport a AVIFES

Recepció: 22/03/17 / Acceptació: 29/03/17

Resum

Aquest article recull l'enfocament i l'experiència de l'Associació biscaïna de familiars i persones amb malaltia mental en l'àmbit esportiu. Després d'exposar les característiques de les persones destinatàries de les activitats esportives de l'associació, presentar-la breument i establir algunes connexions fonamentals entre esport i salut mental, l'article se centra a exposar l'aposta, l'enfocament i el treball de l'associació en aquest àmbit. Un àmbit que ha arribat a constituir-se en una de les seves línies estratègiques amb activitats transversals a tota la seva xarxa de recursos i el desplegament d'una àmplia activitat esportiva a través de l'Agrupació esportiva Gorantza, des d'un enfocament de planificació centrada en la persona i amb una dotació de recursos coherent amb el nivell de l'aposta realitzada. Finalment, s'estableixen algunes conclusions i reptes de futur, centrats en l'entitat però d'interès general.

Paraules clau

Esport, Salut mental, Inclusió social, Malaltia mental, Dret al lleure

La función y el valor del deporte en AVIFES

Este artículo recoge el enfoque y la experiencia de la Asociación vizcaína de familiares y personas con enfermedad mental en el ámbito deportivo. Tras exponer las características de las personas destinatarias de las actividades deportivas de la asociación, presentarla brevemente y establecer algunas conexiones fundamentales entre deporte y salud mental, el artículo se centra en exponer la apuesta, el enfoque y el trabajo de la asociación en este ámbito. Un ámbito que ha llegado a constituirse en una de sus líneas estratégicas con actividades transversales a toda su red de recursos y el despliegue de una amplia actividad deportiva a través de la Agrupación deportiva Gorantza, desde un enfoque de planificación centrada en la persona y con una dotación de recursos coherente con el nivel de la apuesta realizada. Finalmente, se establecen algunas conclusiones y retos de futuro, centrados en la entidad pero de interés general.

Palabras clave

Deporte, Salud mental, Inclusión social, Enfermedad mental, Derecho al ocio, Imposible

The Role and Value of Sport in AVIFES

This article considers the approach and the experience of AVIFES, the Biscay association of people with mental disorders and their relatives in the sports context. After outlining the characteristics of the people who take part in the sports activities offered by the association, briefly profiling AVIFES and establishing a set of crucial connections between sport and mental health, the article focuses on the fundamental premise of the association, its focus and its work in this field, which has become one of its core strategy areas, with transversal activities throughout its network of resources and the deployment of a wide range of sports through the Gorantza sports union, from a person-centred approach to planning and with a provision of resources consistent with the level of commitment made. Finally, the article draws some conclusions and identifies challenges for the future, centred on the association but also of general interest.

Keywords

Sport, Mental health, Social inclusion, Mental illness, Right to leisure, Impossible

Com citar aquest article:

Ceballos Villahoz, Itziar; Casanova Martín, Resu (2017).

"La funció i el valor de l'esport a AVIFES".

Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa, 65, 125-141

- ▲ L'esport és salut, l'esport és benestar, l'esport és bellesa. Aquests i molts altres conceptes més s'associen actualment a l'esport i a la pràctica de l'exercici físic. A la nostra societat actual l'esport es converteix en una activitat principal del nostre temps lliure, ocupa una part important del nostre lleure; és també una activitat empresarial que inclou des de roba o material esportiu fins a noves figures professionals com el "personal trainer" o la celebració de grans esdeveniments esportius. No hem d'oblidar-nos de l'esport professional on els i les esportistes d'elit es converteixen en icones i referents per a la societat.

A AVIFES practiquem esport per visibilitzar-nos com a esportistes i aconseguir més reconeixement social

A AVIFES l'esport és esperança. Esperança de trobar un espai on ser una mateixa, on sentir-se millor. És un espai que permet desenvolupar les meves aficions, canalitzar la meva motivació, trobar-me amb altres persones amb les quals puc compartir les meves ganes de superació. A AVIFES practiquem esport per visibilitzar-nos com a esportistes i aconseguir més reconeixement social, guanyant en valors.

Les persones amb malaltia mental

La salut mental, segons l'Organització Mundial de la Salut, es defineix com un estat de benestar en el qual l'individu és conscient de les seves pròpies capacitats, pot afrontar les tensions normals de la vida, pot treballar de manera productiva i fructífera i és capaç de fer una contribució a la seva comunitat.

La malaltia o el trastorn mental, atenent a la definició de la Confederació Salut Mental España, és una alteració de tipus emocional, cognitiu i/o de comportament, en què queden afectats processos psicològics bàsics com són l'emoció, la motivació, la cognició, la consciència, la conducta, la percepció, la sensació, l'aprenentatge, el llenguatge, etc., cosa que dificulta a la persona la seva adaptació a l'entorn cultural i social en què viu i crea alguna forma de malestar subjectiu.

La malaltia mental és una realitat social de gran magnitud al món, tant per l'alta incidència i prevalença dels casos, com per la discapacitat que comporta. Afecta aproximadament a un 3% de la població total.

Més encara, a Espanya s'ha diagnosticat algun tipus de trastorn mental en algun moment de la seva vida a aproximadament el 25% de la població, amb especial incidència entre els 26 i els 45 anys d'edat. A més aquesta malaltia impacta directament en la família, de manera que s'eleva el percentatge de persones que viuen d'una manera directa en contacte amb aquesta problemàtica.

D'altra banda, si analitzem l'impacte de la malaltia mental a Bizkaia, les dades facilitades per la Diputació Foral de Biscaia revelen que és alt: les 14.000 persones que tenen reconeguda una discapacitat perquè pateixen una malaltia mental constitueixen el 21% de la població total amb discapacitat.

Les persones amb malaltia mental han format històricament un dels col·lectius més discriminats i pitjor compresos; invisibles per a la societat. Aquestes persones s'enfronten a obstacles diàriament que es veuen obligades a superar per a la seva incorporació i participació plena en els àmbits de la vida política, econòmica, cultural i social.

D'una banda, la mateixa malaltia genera una simptomatologia que produeix mancances motivacionals i dificultats cognitives que afecten el desenvolupament d'activitats quotidianes i, d'altra banda, l'estigma que envolta la malaltia mental agreuja significativament aquestes situacions i condueix al rebuig i a la discriminació social.

Els prejudicis existents respecte al trastorn mental, que associen la persona afectada amb vagància, perillositat, etc., i el culpen de la seva conducta es veuen magnificats com a conseqüència de la manca d'informació i la ignorància que porten al pessimisme sobre la capacitat i possibilitat d'inclusió social d'aquest col·lectiu.

Les persones amb malaltia mental, per tant, viuen en una situació de gran vulnerabilitat social i de dependència a causa de la seva discapacitat. Necessiten diversos suports (serveis, recursos, programes) per gaudir d'una vida digna en societat.

Per situar la població destinatària de les nostres activitats esportives, recollim el perfil majoritari de les persones a què atenem a AVIFES: persones adultes, d'entre 30 i 45 anys, majoritàriament homes que conviuen amb les seves famílies d'origen en entorns urbans.

En relació amb la seva situació clínica, totes elles segueixen tractament al servei públic de salut mental amb un diagnòstic predominant d'esquizofrènia, seguida per trastorn límit de personalitat i trastorn bipolar. A més, tenen baixa formació i escassa experiència laboral, fet que comporta un baix nivell adquisitiu.

Aquestes persones presenten una problemàtica complexa en la seva vida diària, que recollim a continuació a fi d'entendre millor com l'esport impacta en la seva qualitat de vida en les seves múltiples dimensions:

- Simptomatologia positiva com deliris, al·lucinacions, comportaments repetitius, etc., que comporta tractaments farmacològics perllongats.

Les persones amb malaltia mental han format històricament un dels col·lectius més discriminats i pitjor compresos

- Simptomatologia negativa com apatia, conformisme, por al canvi, manca de motivació, baixa consciència de malaltia.
- Manca de xarxa social, dificultat per mantenir amistats, inseguretat per relacionar-se (autoestigma).
- Desconeixement dels seus drets i dels recursos existents.
- Dificultats econòmiques.
- Baixa autoestima i poques possibilitats d'elecció i exercici de la seva autodeterminació en diferents aspectes, destacant el que fa referència al lleure i l'esport.

La nostra entitat: AVIFES

AVIFES, Associació biscaïna de familiars i persones amb malaltia mental, és una entitat sense ànim de lucre que neix fa trenta anys a partir de la iniciativa de familiars de persones amb malaltia mental que van emprendre la tasca d'agrupar-se entorn a una associació que defensés els seus drets i reivindicés la generació de recursos per a aquest col·lectiu.

Actualment comptem amb una àmplia base social de més de 1.400 persones associades que, al seu torn, aglutina prop de 6.000 persones de l'entorn.

A AVIFES construïm el dia a dia, i el nostre futur, sustentats en uns principis que tenen com a centre i com a principal raó de ser:

- L'apoderament de les persones amb malaltia mental de Bizkaia i les seves famílies per aconseguir autonomia personal, qualitat de vida i inclusió en la comunitat, assegurant la seva condició de ciutadans o ciutadanes de ple dret.
- La superació de l'estigma social.
- Disposar d'un model d'atenció creatiu i innovador basat en el model de qualitat de vida en salut mental.
- Desplegar un model de gestió ètica, responsable i compromesa amb les persones.

Al llarg d'aquests anys hem anat construint una àmplia xarxa de suports formada per diferents serveis i recursos de diferent intensitat i estructura, sempre orientada a fer realitat l'objectiu que les persones amb malaltia mental siguin protagonistes del seu propi projecte de vida i avancin cap a majors i millors cotes de qualitat de vida.

En aquest sentit, destaquem la Xarxa de Centres de dia, el Servei de Pisos Tutelats, els programes de suport a la vida independent (Etxebest), el programa per a joves (Gazteori), l'Àrea de dona, la Fundació Tutelar Ondoan, els programes de suport a les famílies, els espais d'exercici de ciutadania activa (Aurreraka), el Servei d'Oci i l'Agrupació Esportiva Gorantza, iniciativa de la qual ens ocuparem més concretament en aquest article.

A través d'aquesta xarxa de suports vam arribar a més de 500 persones amb malaltia mental que presenten diversitat de diagnòstics (esquizofrènia, trastorn bipolar, depressió major, trastorn obsessiu compulsiu, etc.), en diferents franges d'edat, atenent la perspectiva de gènere, a les diferents situacions socials i familiars i tenint presents altres possibles patologies associades.

En aquest context, AVIFES s'ha esforçat durant aquests anys per aconseguir una societat més oberta i inclusiva, capaç de valorar les aportacions de cada persona en la seva diversitat i atendre al seu torn les necessitats emergents, generant iniciatives i projectes de caràcter innovador i experimental. En aquest marc i amb aquesta orientació sorgeix la nostra aposta per l'esport i les actuacions que hem anat desenvolupant i que recollim en aquest text.

Aconseguir una societat més oberta i inclusiva, capaç de valorar les aportacions de cada persona en la seva diversitat

L'esport i la salut mental

En els últims anys són moltes les institucions públiques i privades que han promogut campanyes de sensibilització i estímul cap a la pràctica de l'esport i de l'activitat física. Les persones s'inicien en l'activitat física per nombroses raons: com a mitjà per mantenir la salut i millorar la forma física, per millorar la imatge corporal, per pura diversió, com a experiència social on trobar noves amistats, per iniciar-se en noves activitats i sensacions, per recuperar el benestar emocional combatent l'estrès i la tensió o fins i tot com a experiència d'entrenament dur cap a una meta.

Avui dia resulta evident, i així ho han demostrat diverses investigacions, que la pràctica esportiva, realitzada de forma regular, reporta molts beneficis a la salut física: millora la situació cardiovascular, augmenta la resistència i l'agilitat, enforteix la constitució òssia, redueix els riscos d'hipertensió, millora la respiració, combat el sobrepès i l'obesitat i millora la coordinació general, la postura corporal i el to muscular.

Però també reporta importants beneficis en relació amb la salut mental, prevenint o reduint els símptomes de la depressió, de l'ansietat, de l'envelliment prematur, augmentant així el benestar emocional, desenvolupant millors habilitats socials i millorant els nivells d'aprenentatge i d'autoestima, entre d'altres.

Quins resultats obtenen les persones amb trastorn mental greu quan s'inicien en l'activitat física i practiquen de forma regular algun esport?

Si això és així per a la població en general, quins resultats obtenen les persones amb trastorn mental greu quan s'inicien en l'activitat física i practiquen de forma regular algun esport?

En primer lloc, hem de destacar que aquest col·lectiu presenta una especial vulnerabilitat pel que fa a la salut física ja que té una major prevalença de determinades patologies, com malalties cardiovasculars, metabòliques, endocrines i neurològiques, entre d'altres que comporten també majors taxes de mortalitat.

Són múltiples els factors que condueixen l'empitjorament de la seva salut: els tractaments farmacològics, que són necessaris però que originen patologies vinculades a la síndrome metabòlica (diabetis, sobrepès, obesitat, entre d'altres), el menor accés d'aquestes persones a tractaments primaris de salut, els estils de vida poc saludables (tabaquisme, sedentarisme, trastorns de l'alimentació, de la son, consum de substàncies, etc.).

Referent a això, la pràctica d'una activitat física de manera regular combat l'agreujament d'aquestes patologies i, si l'exercici físic es realitza des dels primers estadis de la malaltia, contribuirà de manera molt significativa al retard en l'aparició de les mateixes.

En resum, la realització d'activitat física, l'exercici o la pràctica de qualsevol modalitat esportiva de forma habitual i continuada, milloren sensiblement la salut física i mental de la població en general. Aquesta millora és encara més important en el col·lectiu de persones afectades per trastorns mentals, atesa la situació de què parteixen, en la qual es barregen el deteriorament evident que presenten en la seva salut física, la dificultat de mantenir hàbits saludables i la simptomatologia negativa, unit a l'estigma i el rebuig social que pateixen. Tot això fa que sigui encara més important donar-los suport en la realització d'esport.

L'esport en la nostra xarxa de serveis i suports

L'esport, en majúscules, aglutina l'exercici i l'activitat física però també el conjunt de valors que té inherents com l'esforç, la companyonia, la solidaritat, l'objectiu comú, les relacions socials, la visibilització i participació activa en la comunitat, tot convertint-se en una magnífica fórmula d'inclusió activa en la societat. Al llarg de la nostra trajectòria de 30 anys ho hem pogut constatar.

I això és així perquè les persones amb malaltia mental a través de la pràctica esportiva:

- Descobreixen capacitats i motivacions pròpies, recuperen aficions, gaudeixen amb la consecució d'èxits personals i augmenten la seva autoestima.
- Augmenten les seves relacions socials i generen nous llaços d'amistat i d'ajuda mútua, creant així un espai d'intercanvi d'experiències i disminuint el seu aïllament i el seu risc de marginalitat.
- Augmenten el seu exercici d'autodeterminació, prenent decisions en l'equip, assumint rols de responsabilitat, decidint fins a quin nivell esportiu volen arribar i en quines noves modalitats esportives es volen embarcar.
- Especialment, si són joves amb malaltia mental i/o persones amb dificultats d'adherència al tractament, desenvolupen aquelles destreses no afectades per la malaltia mental i se senten més identificades amb la resta de la població jove, molt aficionada a l'esport. Això suposa, a més, abordar la intervenció des d'una perspectiva positiva, allunyant-nos de la "càrrega negativa" que habitualment envolta aquestes persones.
- Desenvolupen un lleure planificat i més satisfactori. Aquestes persones tenen enormes dificultats per a realitzar una planificació adequada del seu temps de lleure. Encara que mostren els mateixos interessos que la resta de la població per aquestes activitats, les exerceixen amb menor freqüència i en soledat. De fet, un percentatge molt elevat (55% segons les nostres dades) comparteix activitats de lleure amb els i les familiars amb què conviuen, no les gaudeixen amb un cercle propi d'amistats aliè a la família.
- Desenvolupen hàbits de vida saludable, adquireixen habilitats que creien perdudes (sentit de superació, competitivitat, vivència del propi cos...) i es doten de recursos i informació sobre la seva salut, sempre des d'una orientació normalitzadora, no terapèutica.
- Es visibilitzen des de les capacitats, des de la imatge positiva, des de la participació en activitats comunitàries normalitzades (curses populars, tornejos, etc.) i en instal·lacions compartides amb la resta de la població. Quan les persones deixen de ser invisibles, les mentalitats canvien.
- Augmenten el seu sentiment de pertinença i troben en l'ajuda mútua la seva motivació.
- Contribueixen amb la millora del seu benestar físic i mental a millorar el benestar de tota la seva família i redueixen el nivell d'intensitat en la utilització de recursos sanitaris.

Es visibilitzen des de les capacitats, des de la imatge positiva, des de la participació en activitats comunitàries normalitzades

Per tot plegat, a AVIFES l'esport compta, compta molt des dels seus inicis.

Un dels primers programes que es van posar en marxa fou precisament el d'activitats de lleure que incloïa ja les primeres activitats esportives. D'aquells començaments poc estructurats i amb pocs recursos hem anat avançant fins a la incorporació i dinamització d'activitats físiques i esportives en tots els programes i serveis per a desembocar, com veurem en el següent epígraf, en la creació de l'Agrupació Esportiva Gorantza com a forma de visibilització del compromís ferm adquirit amb aquesta línia estratègica.

En tota la nostra xarxa de serveis es desenvolupen aquestes activitats o, si més no, algunes d'elles:

- Sessions o tallers teórico-pràctics sobre la cura de la salut i l'esport.
- Implantació del pla de salut individual que recull la planificació de les i els diferents especialistes i les seves revisions, medicació, pla d'hàbits a adquirir o abandonar, relació de compromisos adoptats en l'autogestió de la salut.
- Activitats de passeig i senderisme a diferents nivells. Ús de circuits urbans.
- Natació, fitness, estiraments i/o gimnàstica de manteniment, exercicis de correcció postural, ergonomia, aquafitness.
- Sessions sobre esport en general: olimpíades, història de l'esport, figures destacades, dona i esport, etc.

En la pràctica de l'activitat física està sempre molt present l'amenaça de l'abandonament i la desmotivació

En la pràctica de l'activitat física està sempre molt present l'amenaça de l'abandonament i la desmotivació. De fet, les raons més rellevants que s'al·leguen per no practicar-la és la falta de temps, la mandra, la manca de gust cap a l'activitat o la preferència per altres activitats i el cansament causat per l'estudi o el treball (Boiche i Sarrazin, 2009). Aquest risc també està molt present entre la població amb trastorns mentals i per això a AVIFES ens hem entestat a mantenir l'estímul, l'interès i la motivació per continuar amb aquesta activitat a través de noves propostes.

Aquesta és una de les raons que ens va portar a apostar per teixir xarxes amb altres organitzacions de l'àmbit de la salut mental que també aposten per l'esport. Així el 2010 vam constituir AEDIR, Associació espanyola esportiva per la integració i la recuperació, juntament amb Fundació Manantial i LI-GASAME de la Conselleria de Família i Afers Socials de Madrid, FAISEM d'Andalusia, la Fundació INTRAS de Castella i Lleó, ARFES-Salut Mental de la Rioja i FISLEM de Castella la Manxa.

A l'empara d'aquesta xarxa esportiva, hem anat participant en tornejos i competicions nacionals i internacionals que han suposat un incentiu important per mantenir viu l'esperit de participació i superació.

L'Agrupació Esportiva Gorantza

AVIFES es planteja l'any 2014 la creació de l'Agrupació Esportiva Gorantza amb una triple finalitat:

- Donar resposta a un grup de persones amb malaltia mental per als quals l'esport té una importància rellevant, esportistes que volen entrenar i competir en disciplines concretes, millorar tècniques, practicar amb altres persones o tornar a reprendre algun esport.
- Això ens ha permès apropar-nos i oferir algunes respostes a persones amb malaltia mental que, tot i no necessitar una gran intensitat de suports, sí necessiten espais d'ajuda mútua, que troben a través de l'esport.
- Acollir en una estructura comuna les iniciatives i activitats relacionades amb l'esport que s'estaven realitzant en els serveis i d'altres de noves que poguessin sorgir.
- Visibilitzar les nostres actuacions esportives en entorns oberts comunitaris i compartits per la resta de la societat, fomentant així la seva inclusió social i contribuint de forma activa a la lluita contra l'estigma.

Participants de l'Agrupació

L'Agrupació s'adreça a persones amb problemes de salut mental però està oberta també a la incorporació de persones que no en tinguin. Totes elles han de ser majors de 16 anys, que mostrin interès per l'esport, amb bon nivell d'autonomia personal i la salut física de les quals els permeti la pràctica de l'esport a un nivell mitjà.

En l'actualitat comptem amb 53 persones esportistes, totes elles amb malaltia mental severa amb edats entre els 18 i els 55 anys, de les quals el 15% són dones.

Moltes de les persones participants no necessiten un suport intensiu en la realització d'aquestes activitats esportives però sí que requereixen d'un acompanyament tant en la motivació com en la planificació i en la millora

de tècniques i hàbits saludables. És aquest suport el que s'ofereix des de Gorantza tant individualment com col·lectivament.

En un futur aspirem a augmentar el nombre de participants, tot aglutinant al voltant d'aquesta agrupació tant esportistes amb problemes de salut mental com aquelles altres persones esportistes que vulguin compartir amb Gorantza la pràctica de l'esport. Així mateix seguirem promovent la incorporació de les dones en aquesta Agrupació.

Com a requisits perquè la incorporació sigui efectiva, a més del perfil assenyalat més amunt, cal trobar-se en un estat físic que permeti practicar esport sense risc i estar, si s'escau, en tractament psiquiàtric juntament amb una sol·licitud d'inscripció formal. Es contempla el pagament d'una quota anual que al seu torn dona dret a la persona participant a llicència federativa, carnet identificatiu, assegurança obligatòria, accés a cursos, lloguer de material, llibres...

Quines modalitats esportives practiquem

L'Agrupació s'inicia amb modalitats esportives que es realitzaven amb anterioritat: futbol i muntanya. De mica en mica s'hi han anat incorporant d'altres suggerides per les mateixes persones participants o perquè s'han considerat d'interès, estant sempre oberta la possibilitat d'afegir-ne de noves.

Cada participant tria la modalitat o modalitats esportives que practicarà, constituint-se així grups estables per a cada disciplina, fet que possibilita la cohesió de grup, la formalitat de l'activitat i la participació en tornejos.

Actualment, l'Agrupació incorpora les següents modalitats esportives:

- *Gorantza Mendi Taldea*: grup de muntanya que realitza ascensions a muntanyes biscaïnes de diversa dificultat. A més es desenvolupen activitats de senderisme i sortides de cap de setmana a altres zones pròximes perquè el grup practiqui més intensivament. Es participa també en pujades i marxes de muntanya organitzades per entitats o clubs de muntanya. Recentment s'ha posat en marxa un grup d'escalada.
- *Avifes-Gorantza futbol taldea*: equip de futbol ja consolidat que compta amb un nodrit nombre de jugadors i que s'ha anat reforçant al llarg dels anys. Realitza entrenaments setmanals en un poliesportiu bilbaí. Participa a la Lliga de Futbol Sala Intercentres de la Xarxa de Salut Mental d'Euskadi al costat d'uns altres 12 equips, ja en la seva 21a edició, competició de la qual Avifes-Gorantza va ser guanyadora la temporada passada.

Cada participant tria la modalitat o modalitats esportives que practicarà, constituint-se així grups estables per a cada disciplina

- Col·labora amb nosaltres la Fundació Athletic Club amb qui periòdicament es realitzen entrenaments i jornades de tecnificació.
- Participem en d'altres tornejos o partits amistosos i en esdeveniments esportius organitzats a nivell estatal per altres organitzacions de l'àmbit de la salut mental (Almeria, Màlaga, la Rioja).
- *Ciclisme*: sortides organitzades i participació en rutes cicloturistes. De manera paral·lela a aquest equip, es va crear el *Taller de bicicletes* per tal de recuperar i reparar bicicletes i posar-les a disposició d'aquelles persones que no en tenen.
- *Running*: entrenament setmanal, es realitzen diferents circuits en zones de Bilbao en què d'altres runners acostumen també a practicar aquest esport. Són nombroses les carreres en què participen amb recorreguts de més o menys dificultat, destacant per la seva rellevància pública el Bilbao Night Marathon i la Bilboko Herri Krosa.
- *Pàdel*: modalitat ben acollida, que obté la mateixa repercussió que té en la societat, de manera que el nombre de participants va en augment. També atrau persones voluntàries aficionades a aquest esport. S'organitzen partits i classes de perfeccionament en tècniques, serveis, moviments, etc.
- *Altres en fase incipient d'implantació*: natació i petanca.

Metodologia i estructura

El model d'intervenció que es porta a terme, compartit amb altres serveis i programes d'Avifes, és el Model de Qualitat de vida en salut mental, que se centra en la millora de la qualitat de vida de les persones a través de la seva participació en la presa de decisions i en la planificació de la intervenció (Planificació centrada en la persona, PCP).

Inclou valors com la capacitació, la participació, la inclusió i la igualtat d'oportunitats, des d'un enfocament comunitari.

Es treballen sobretot les següents dimensions de la persona: *benestar físic* (millora de l'estat de salut física); *benestar emocional* (satisfacció, autoestima, capacitat per superar barreres o traçar metes, etc.); *relacions interpersonals* (espais de trobada i de relació); *desenvolupament personal* (potenciar l'autocura, els hàbits saludables i l'autoconcepte); *autodeterminació* (traçar metes per a una millora de la salut, per afrontar una activitat esportiva, per competir..., decidir cap a on s'adrecen els nostres esforços i triar la forma en què els aconseguirem); *inclusió social* (practicar i visibilitzar l'exercici esportiu en els mateixos recursos comunitaris esportius que la resta de la població minimitza l'impacte de l'estigma sobre la nostra població).

El Model se centra en la millora de la qualitat de vida de les persones a través de la seva participació en la presa de decisions

Vam avaluar tant l'impacte individual com col·lectiu que la pràctica esportiva està tenint en les persones

Al llarg de l'any, vam avaluar tant l'impacte individual com col·lectiu que la pràctica esportiva està tenint en les persones per tal de mantenir, reorientar o impulsar les línies d'actuació.

Comptem amb un equip professional dirigit per la figura de coordinador que impulsa l'Agrupació juntament amb dos professionals d'acompanyament esportiu, però coneixedors de l'abordatge en salut mental, així com un grup de persones voluntàries aficionades als esports que es practiquen.

Volem destacar, com a element clau en la involucració i vinculació en la pràctica de l'esport i en la pròpia Agrupació, l'existència de la figura de delegat o delegada de cada esport que, d'una banda, representa els seus companys i companyes esportistes però al seu torn conforma, juntament amb l'equip professional, les comissions que planifiquen i desenvolupen les activitats de cada esport i, a més, participen en reunions externes que puguin existir amb altres organitzacions o agents implicats.

Els entrenaments es desenvolupen en instal·lacions esportives comunitàries accessibles i amb bona comunicació amb transport públic. Addicionalment, participem en totes les iniciatives que ens proposen des de les entitats municipals.

Mentatlón Bilbao

La iniciativa d'organitzar una Trobada esportiva a Bilbao que rebés equips d'altres comunitats autònomes sorgeix d'una manera gairebé natural una vegada l'aposta per l'esport dins la nostra entitat ja és ferma. En aquest moment, ja hem participat en competicions tant a Bizkaia com a nivell nacional i internacional a través d'AEDIR, ja hem estructurat les nostres modalitats esportives sota el paraigua de l'Agrupació Esportiva i ja hem enfortit els llaços amb altres agents clau en la pràctica esportiva com és la Fundació Athletic, la Federació de Pàdel o la de Petanca. Al seu torn, els i les esportistes de Gorantza volen fer nous passos, seguir competint en altres modalitats esportives, a més de futbol, i trobar-se amb altres esportistes.

Acollir un esdeveniment esportiu que connectés i fes visible salut mental, esport i imatge positiva

En el fons subjau l'aspiració d'acollir un esdeveniment esportiu a la zona nord que connectés i fes visible salut mental, esport i imatge positiva i possibilités la involucració d'altres agents que donessin suport i donessin més rellevància a aquesta iniciativa. Així, el setembre de 2016 vam celebrar aquesta primera edició sota la marca MENTATLÓN BILBAO amb vocació de continuïtat i de convertir-se en referència esportiva a nivell estatal.

Ho vam aconseguir? La trobada va ser en èxit tant en el terreny esportiu com en la convivència i clima de companyonia i de reivindicació que es va generar.

Creiem que els resultats ho avalen: durant 3 dies, 124 esportistes amb trastorn mental greu procedents de 6 comunitats autònomes diferents, inclosa la d'Euskadi, van competir en sis disciplines esportives: Futbol sala, Tennis de taula, Pàdel, Petanca, Frontennis i Running-Atletisme. S'hi van involucrar tant institucions públiques com privades. Una bona prova d'això fou la recepció a l'Ajuntament de Bilbao, la utilització d'instal·lacions esportives municipals, la participació d'autoritats de l'Ajuntament, de la Diputació Foral de Bizkaia i del Govern Basc en el lliurament dels trofeus, la col·laboració activa de la Fundació Athletic amb la cessió d'àrbitres, el lliurament de premis i la recepció al Palau Ibaigane, seu del club, l'animació del grup de ball Dena Bilbao i el nombre d'espectadors i espectadores que ens van seguir tant des de les grades com a les xarxes socials.

Els i les participants van manifestar la seva satisfacció per la participació en la trobada i les ganes de repetir en pròximes edicions. Així mateix, van fer palès la importància que té el seu amor per l'esport en la seva peripècia vital i en la construcció del seu projecte de vida. Constitueixen un exemple també per animar altres persones a sumar-se i iniciar-se en la pràctica esportiva.

Aquests i molts d'altres seran els objectius a sumar també en pròximes edicions.

El gran repte: escalar el Naranjo de Bulnes

Vàrem voler fer un pas més enllà i per això comptem amb uns aliats de luxe. D'una banda l'equip de "Al filo de lo imposible": quan s'esmenta aquest equip, capitanejat per Sebastián Álvaro, evoquem un dels millors grups de reporters i alpinistes del món.

No importa si t'agrada més o menys la muntanya, no m'importa si practiques escalada, alpinisme o qualsevol altre esport de risc i aventura, quan intervé l'equip del Al Filo sabem que aquesta iniciativa es convertirà en una aventura plena de bellesa, esforç i emoció. I vam poder tirar-la endavant gràcies al patrocini de l'empresa Janssen.

No ho dubtem, constituïa una oportunitat única de construir un projecte, de fer confluïr en un repte comú agents, sectors i persones, a priori sense nexes d'unió però que després es revelarien com a aliats inseparables.

Es projectava com una gran expedició. Sobre el paper, aquesta iniciativa incloïa activitats de muntanya i aventura com caminades per terrenys de mitja i alta muntanya, escalada, vol en globus o ràfting, activitats de preparació sempre amb el Naranjo de Bulnes a l'horitzó. Activitats totes elles filmades per a desembocar en un documental amb el segell de Al Filo.

Un repte formidable perquè des de començaments del segle xx l'escalada d'aquest impressionant monòlit de roca simbolitza la imatge de la muntanya inaccessible.

Però, qui eren els seus veritables protagonistes? Cinc persones que patien un trastorn mental, esquizofrènia, però que eren molt més que un diagnòstic. Eren quatre homes i una dona, amb edats d'entre 40 i 55 anys, sense experiència prèvia en escalada, alguna d'elles fumadora, la majoria amb sobrepès però amb moltes coses en comú: el seu amor per la natura, per la muntanya i per les activitats a l'aire lliure i les ganes de demostrar que podien afrontar dificultats, que podien superar-se si hi confiàvem. I hi confiem.

Ho confessem, no era un repte innocent. Sabem que resulta paradoxal dir precisament en un article sobre esport que ens vam embarcar en aquest projecte de muntanya perquè era molt més que esport. Buscàvem l'impacte, buscàvem i seguim buscant el canvi de mirada de la societat cap a les persones amb malaltia mental, contribuir amb les nostres iniciatives a disminuir l'estigma social, la marginació, el desconeixement sobre la seva valuosa aportació, sobre les seves capacitats.

La Beatriz, l'Emilio, el Sergio, el Fernando i el Gonzalo també van fer seu aquest objectiu i es van convertir no només en protagonistes de la seva pròpia experiència personal sinó que van prendre consciència que transcendien com a models i referència no només per a altres persones que estan en la mateixa situació sinó també per a la societat en general. Sabien que no només es representaven a si mateixes sinó moltes altres persones a les quals, amb el seu exemple, poden ajudar a sortir endavant.

Van aconseguir el repte? Entre tots i totes vam fer possible l'impossible? Això no us ho podem explicar ara, haureu d'esperar a la presentació del documental, que està prevista per al juny del 2017 per saber fins a on va arribar cada una d'elles, per saber si algú va aconseguir coronar el Naranjo.

Però més enllà d'aquest fet, sí que podem dir que aquesta expedició es va convertir en un viatge, un camí on vàrem anar aprenent, unes vegades, i refermant, unes altres, en què la confiança mútua més enllà d'estereotips mou muntanyes, que cada pas que es fa és important i sempre suma, que podem donar suport però també aprendre a demanar ajuda sense por, que l'esforç per millorar i per avançar sempre té recompensa encara que de vegades no sigui evident que la motivació no ve de fora sinó d'una mateixa i per això cal construir-la dia rere dia, que les persones amb malaltia mental, aquestes grans desconegudes, són capaces d'assumir responsabilitats, que són disciplinades, bones companyes, que encara que se saben vulnerables i necessitades de persones que els donin suport també són capaces de riure de la seva "bogeria", que volen prendre les regnes de la seva vida, decidir en llibertat i que afronten amb una gran valentia l'adversitat.

Seguim buscant el canvi de mirada de la societat cap a les persones amb malaltia mental

No són superherois ni superheroïnes, sinó persones que volen i poden assumir reptes per sobre de la seva simptomatologia, malaltia, condició física, situació personal, etc.

Ha estat un projecte difícil, que ha requerit molt d'esforç, temps de dedicació i recursos però que fa molt va deixar de ser un projecte per a convertir-se en una història que ha valgut la pena d'ésser viscuda i que val la pena ésser explicada.

Conclusions i reptes de futur

Desenvolupar activitats esportives en el marc de la intervenció social amb col·lectius amb discapacitat o col·lectius en risc d'exclusió no és una novetat, moltes de les organitzacions ho estan fent amb més o menys mesura.

Però des d'AVIFES el que hem pretès fer palès és que l'esport en si mateix és una línia d'actuació que té entitat pròpia per l'enorme impacte positiu que aconsegueix en les persones i molt especialment en les persones amb trastorns mentals.

I això és així perquè conflueixen en la seva pràctica dos aspectes molt rellevants:

- D'una banda, els enormes beneficis que suposa per a la salut física de les persones –ja que es combaten així, també, els efectes secundaris d'una medicació que no pel fet de ser necessària deixa de ser sovint un impacte enorme per a la salut–, per a l'autoimatge i, per tant, també per a l'autoconcepte.
- I, d'altra banda, els valors intrínsecs de l'esport que es potencien encara més ja que la pràctica esportiva millora les relacions socials, la capacitat de convivència, l'empatia, el fet de compartir, el fet de perseguir un objectiu comú, d'expressar emocions, de ser part d'alguna cosa més, ser un o una més sense donar importància a la malaltia.

L'esport ens fa petites però ens fa grans davant l'esforç, la derrota i la victòria.

A AVIFES hem aconseguit unir petites iniciatives amb d'altres de major rellevància mediàtica i impacte social. Al mateix temps, hem treballat en xarxa amb altres organitzacions, la qual cosa ens ha permès no només aprendre i intercanviar experiències sinó també participar a una escala nacional i internacional i fer visible la importància de l'esport en la salut mental i la millora de la salut mental amb l'esport.

L'esport ens fa petites però ens fa grans davant l'esforç, la derrota i la victòria

La creació de l'Agrupació Esportiva Gorantza, reforçada amb la iniciativa MENTATLÓN BILBAO, i l'assumpció del repte de l'ascensió al Naranjo de Bulnes han suposat l'impuls definitiu a una aposta per l'esport tímida en els seus inicis però desacomplexada en l'actualitat i enfortida, sens dubte, per les pròpies persones amb malaltia mental que constitueixen avui el seu millor motor.

En el futur, ens plantejem seguir en aquesta mateixa línia tot i que reforçant alguns aspectes:

- Introduir noves modalitats esportives que comportin al seu torn noves persones participants.
- Seguir apostant per la competició que promou la trobada, l'esportivitat, el viatge, de manera que continuarem amb edicions successives del MENTATLÓN BILBAO imprimint també un caràcter internacional, considerant que Bilbao pot ser una referència internacional en Mental Health Sport. Alhora seguirem incorporant-nos als tornejos nacionals i internacionals.
- Des de l'Àrea de dona d'AVIFES i amb un caràcter transversal, seguirem obstinades en què l'accés de les dones amb malaltia mental a l'esport no sigui una assignatura pendent, introduint les accions de discriminació positiva que siguin necessàries.
- Conscients de la necessitat de comptar amb fons públics i privats que ens permetin mantenir les activitats en el temps i propiciar el seu creixement amb qualitat, també hem de buscar patrocinis i desenvolupar campanyes de fundraising.
- Promourem el voluntariat perquè comparteixin la seva afició per l'esport amb els nostres i les nostres esportistes de Gorantza i perquè finalment es converteixin en coparticipants de l'Agrupació. Referent a això, creiem interessant aprofundir en el voluntariat corporatiu tenint en compte que en l'àmbit empresarial està molt estesa la promoció de l'esport com a espai de relació informal i de vinculació, fet que pot suposar un espai comú de col·laboració.
- Reivindicarem la necessitat de comptar amb professionals de l'àmbit esportiu amb una millor formació i orientació a col·lectius, com el de salut mental, que requereix de suports específics.

- Aquesta aposta per l'esport no ha estat exempta de dificultats ni ho estarà en el futur. Així i tot, mantenim que l'esport posa més de relleu allò que ens uneix que no pas allò que ens separa, ens fa visible, posa el focus en la igualtat des de la diversitat, per això, no hem de deixar de somiar en un futur en què l'esport sigui realment per a tots i totes.

L'esport posa més de relleu allò que ens uneix que no pas allò que ens separa

Itziar Ceballos Villahoz
Llicenciada en Dret
Gerent d'AVIFES
itziarceballos@avifes.org

Resu Casanova Martín
Llicència en Psicologia
Responsable de l'Àrea Social i Educativa d'AVIFES
resucasanova@avifes.org

Bibliografia

- AVIFES (2014). *Plan de salud*. Cuaderno técnico núm. 6.
- AVIFES (2014). *Modelo de Calidad de Vida en salud mental aplicado en AVIFES*. Cuaderno técnico núm. 4.
- Boiché, J. S. C.; Sarrazin, P. G. (2009). *Proximal and Distal Factors Associated with Dropout versus Maintained Participation in Organized Sport*. *Journal of Sports Science and Medicine*, 8, 9-16.
- Cuenca, M. (2011). *El ocio como ámbito de Educación Social*. Educación Social núm. 47, p. 25, p. 40.
- Huizing, E. et al. (2011). *Promoción de la salud en personas con trastorno mental grave: análisis de situación y recomendaciones sobre alimentación y actividad física*. Consejería de Salud Junta de Andalucía. Sevilla.
- Márquez, S. (1995). *Beneficios psicológicos de la actividad física*. *Revista de Psicología General y Aplicada*, 48 (1), 185-206.
- Moreno, A. (2014). *Introducción a la actividad física en trastornos mentales*. <http://g-se.com/es/ejercicio-fisico-en-patologias/blog/introduccion-a-la-actividad-fisica-en-trastornos-mentales>

Deibe
Fernández-Simo
Xosé Manuel
Cid

Les activitats esportives en l'estratègia socioeducativa amb joventut en dificultat social

Recepció: 16/01/17 / Acceptació: 04/04/17

Resum

La construcció d'un acompanyament socioeducatiu integral exigeix de contemplar totes les possibilitats educatives que ofereix el context. L'esport suposa una oportunitat pedagògica d'elevada utilitat. El 2013 i 2014, un grup de professionals de l'educació social trenquen les barreres del sistema d'atenció a la infància i l'adolescència i aposten per una estratègia fonamentada en l'esport com a mitjà d'interès educatiu. Organitzen accions esportives amb joventut amb expedient en el sistema. Mitjançant tècniques qualitatives, analitzem tant la valoració de les figures professionals implicades, com les repercussions en l'itinerari vital de la joventut participant. Els resultats revelen l'avantatge de comptar amb l'esport durant la construcció dels projectes educatius individualitzats. La realització d'activitats esportives, amb joves integrats en xarxes pro socials, afavoreix la configuració de referents naturals de suport per a la transició a la vida adulta.

Paraules clau

Infància, Exclusió social, Esport, Educació social, Treball en xarxa

Las actividades deportivas en la estrategia socioeducativa con juventud en dificultad social

Sports Activities in the Community Education Strategy with Young People in Social Difficulty

La construcción de un acompañamiento socioeducativo integral exige de contemplar todas las posibilidades educativas que ofrece el contexto. El deporte supone una oportunidad pedagógica de elevada utilidad. En 2013 y 2014, un grupo de profesionales de la educación social rompen las barreras del sistema de atención a la infancia y a la adolescencia y apuestan por una estrategia apoyada en el deporte como medio de interés educativo. Organizan acciones deportivas con juventud con expediente en el sistema. Mediante técnicas cualitativas, analizamos tanto la valoración de las figuras profesionales implicadas, como las repercusiones en el itinerario vital de la juventud participante. Los resultados desvelan la ventaja de contar con el deporte durante la construcción de los proyectos educativos individualizados. La realización de actividades deportivas, con jóvenes integrados en redes pro sociales, favorece la configuración de referentes naturales de apoyo para la transición a la vida adulta.

In the construction of integrated socio-educational support it is necessary to take into account all of the educational possibilities offered by the context. Sport is an extremely useful educational opportunity. During 2013 and 2014, a group of community education professionals broke out of the conventional parameters of the care system for children and young people and opted for a strategy based on sport as a medium of educational interest. They organized sports activities with young people registered in the system. Using qualitative techniques, we analyze both the assessments of the process supplied by the community education workers and the impacts on the lives of the young people. The results attest to the benefits of including sports in the construction of individualized educational projects. The involvement in sports activities of young people integrated into social education networks favours the configuration of natural referents for support in the transition to adult life.

Palabras clave

Infancia, Exclusión social, Deporte, Educación social, Trabajo en red

Keywords

Childhood, Social exclusion, Sport, Social education, Networking

Com citar aquest article:

Fernández-Simo, Deibe; Cid Fernández, Xosé Manuel (2017). "Les activitats esportives en l'estratègia socioeducativa amb joventut en dificultat social". *Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 65, 143-157

L'esport suposa una ocasió per treballar una diversitat d'aspectes d'interès per al fer pedagògic

El sistema d'atenció a la infància i a l'adolescència obre expedients de protecció en situacions d'enorme complexitat. Les prioritats de les accions socioeducatives, sovint s'articulen al voltant de les urgències pròpies de cada cas. La tendència de les figures professionals, com sembla raonable, és la de centrar inicialment la mirada al voltant de la problemàtica, que es presumeix com a causa de l'actuació administrativa. Un cop ateses les qüestions més apressants, s'obre un espai per a la construcció de projectes individualitzats, sempre amb la imprescindible participació autèntica de la persona (Fernández-Simo i Cid, 2016). L'acompanyament s'articula al voltant d'una varietat d'oportunitats educatives. L'esport suposa una ocasió per treballar una diversitat d'aspectes d'interès per al fer pedagògic.

La planificació de les activitats es construeix com a producte resultat dels objectius plantejats, totes orientades a la consecució de les metes anhelades. Les accions esportives no sempre estan presents en els projectes educatius individualitzats, pel fet de no ser considerades com a preferents pels equips educatius (Fernández-Simo i Cid, 2016a). El present treball ens aproxima a la conveniència de comptar amb l'esport com a ocasió educativa per a la consecució del gran objectiu final de tota acció protectora, fins i tot de les que són de durada breu i en edats primerenques, facilitar una transició a la vida adulta, en condicions que possibilitin superar la situació de dificultat social. L'esport esdevé d'utilitat per al desenvolupament de competències personals necessàries per a la vida adulta (Gould i Carson, 2008). Les activitats esportives són una eina socialitzadora (Hernández, 2005). Incideixen en la construcció de valors, tant a nivell contextual com individual (Ruíz, 2014). Faciliten el desenvolupament d'estratègies per a la gestió emocional (García i Sánchez, 2016). L'esport compta amb un elevat potencial formatiu (Monjas, Ponce i Gea, 2015).

La intencionalitat d'una intervenció integral es presenta com a predominant entre les propostes de la major part d'equips educatius. La pròpia administració aposta, cada vegada més, per models estandarditzats per a la presentació dels projectes educatius individualitzats organitzats entorn a la integralitat, en el cas de Galícia des del setembre del 2016. Un repertori d'àmbits i d'àrees afavoreixen una perspectiva més completa per a l'establiment de les metes pedagògiques. Si pretenem una acció integral no podem obviar l'esport. Les activitats esportives estan presents en l'àrea sanitària, en el temps de lleure i en la integració sociocomunitària.

El terme *intervenció integral* ens aproxima a un fer educatiu coordinat i global. La cobertura de la totalitat de necessitats socioeducatives només és possible des d'una acció coordinada de tots els recursos existents, tant del sistema de protecció com externs (Fernández-Simo i Cid, 2016). La Llei 26/2015, de 28 de juliol, en el seu article 21, estableix que es promourà la participació en activitats comunitàries. Investigacions recents detecten una intervenció que tendeix a la derivació, que predomina en detriment de l'actuació coordinada (Melendro, De-Juanas i Rodríguez, 2017). El treball

socioeducatiu es nodreix tradicionalment de tots els recursos de l'entorn. Els centres i espais esportius són llocs que constitueixen, per si mateixos, una oportunitat d'interès per a l'estratègia pedagògica.

En la societat actual, la presència mediàtica d'esports com el futbol és constant. En aquest context, resulta inevitable la participació com a espectadors (Chamero i Fraile, 2012), situació a la qual no són alienes les persones amb expedient de protecció. Seria incongruent no utilitzar aquest potencial en la construcció de l'acompanyament socioeducatiu. Resultaria fins i tot contradictori amb el principi de normalització. En un sistema en què les pròpies educadores valoren com a millorable la implicació activa dels adolescents en la configuració dels seus itineraris (Melendro, González i Rodríguez, 2013), les activitats esportives faciliten l'entrenament per a la millora d'aquests processos amb joventut en situació de dificultat (Smith i Smoll, 2002).

La pràctica esportiva en contextos educatius, mitjançant metodologies dialògiques, possibilita millors resultats en la consecució de les metes formatives, i en el desenvolupament d'un clima de convivència positiu (Castro, 2015). Aquestes formes pedagògiques, que escapen de la verticalitat, afavoreixen espais d'atenció indirecta i fan més grata l'extenuant lluita per la superació de les metes necessàries per sortir de l'exclusió (García i Jordi, 2012). Les dinàmiques pedagògiques més amables no són contradictòries amb la rigurositat, simplement són una forma diferent, i segons el nostre parer eficaç, de treballar la consecució dels objectius previstos en els projectes individualitzats. La metodologia exposada millora la percepció de la institució, imprescindible en la construcció d'un ambient educatiu positiu (Manota i Melendro, 2016). És conegut que la permanència en el sistema és obligada per la situació. Qualsevol nen o adolescent prefereix estar en un context normalitzat, com és lògic. En aquest àmbit, sembla positiva qualsevol proposta que millori la percepció del recurs i l'adaptabilitat.

Les activitats esportives, organitzades amb estratègies dialògiques, faciliten el treball educatiu de l'autonomia i l'esforç (Castro, 2015). És un espai adequat per a la relació amb altres persones i per al coneixement del món, en el marc d'una activitat en la qual es pugui aprendre de forma grata (Valenciano, 2016). Investigacions pretèrites destaquen el benefici dels esports d'equip en el treball educatiu amb aquest col·lectiu, especialment pel que fa a competències per a la vida (Marques, Sousa i Cruz, 2013). Les persones amb escassa qualificació tenen en l'adquisició de destreses una oportunitat per millorar els seus nivells d'ocupabilitat (Fernández-Simo i Cid, 2016b).

A mode d'exemple, ens aproximem a una experiència educativa que pretén construir espais de trobada i de gaudi, acostant-nos a l'esport com a mitjà de canvi, sense injuriar la lògica competitivitat, pròpia de l'activitat esportiva (Valenciano, 2016). L'observació de la competència, com a fet que es vivenciarà d'una o altra forma durant la vida, ha d'estar present en la construcció d'una acció socioeducativa realista, facilitant l'oportunitat de l'entrenament

Facilitar una transició a la vida adulta, en condicions que possibilitin superar la situació de dificultat social

en estratègies per a la convivència, en un mercat laboral en el qual regna la rivalitat. La possibilitat de participar durant la infància i l'adolescència afavoreix el desenvolupament d'adults conscients i crítics (Novella, Agud, Llena i Trilla, 2013). Enfoquem aquesta acció en el marc de la comentada perspectiva integral. L'activitat esportiva com una estratègia més en el fer educatiu. L'acció ecològica recull totes les possibilitats que ofereix el context per donar suport als camins de transformació individual i col·lectiva.

La participació en activitats esportives sembla millorar els indicadors de rendiment acadèmic, sobretot pel que fa a la construcció de noves xarxes pro escola

El present treball ens apropa a una proposta concreta, executada gràcies a l'afany d'un grup de professionals de l'educació social. Les figures professionals prenen la iniciativa amb l'ànim de trencar les rigideses burocràtiques predominants en el sistema de protecció. Les necessitats detectades pels equips animen a no decaure en l'intent de respondre amb la flexibilitat necessària. Entre d'altres, qüestions com l'alarmant exclusió formativa de les persones tutelades (Montserrat, Ferran, Malo i Beltrán, 2011), requereixen de nous plantejaments en l'acompanyament socioeducatiu. La participació en activitats esportives sembla millorar els indicadors de rendiment acadèmic (Montserrat *et al.*, 2011), sobretot pel que fa a la construcció de noves xarxes pro escola.

La xarxa de suport de la joventut segregada del sistema d'atenció a la infància i a l'adolescència és molt feble. Segons dades facilitades per Ballester (2016), el 32% dels joves extutelats no compta amb cap persona de referència després emancipar-se. El 57,8% té contactes habituals amb la família biològica, encara que aquesta sigui una font de conflicte. Només el 15,6% de les unitats familiars de referència són valorades pels equips professionals com a competents. Malgrat el que s'ha exposat, l'actuació dels recursos de protecció amb les famílies presenta dèficits, pel fet de no ser assumida com a qüestió de la seva competència (Melendro, De-Juanas i Rodríguez, 2016), centrant el seu fer educatiu en l'autonomia de l'adolescent. En aquest context, sembla oportú apostar per activitats que siguin per si mateixes una oportunitat per a la construcció natural de noves xarxes socials.

El 2013 es va realitzar una investigació prèvia amb persones amb expedient en el sistema de protecció de menors. La informació obtinguda amb dos grups de discussió va revelar que els joves que obtenien bons resultats acadèmics valoraven com a factor decisiu la configuració de xarxes de suport amb iguals externs al sistema d'atenció a la infància i a l'adolescència. Relataven que aquestes relacions es van iniciar com a conseqüència de la pràctica de diferents esports. D'altra banda, tant joves com educadores van afirmar que els recursos de protecció tenen tendència a realitzar activitats dins del propi sistema. Van valorar i van enumerar dificultats per a la participació en accions normalitzades a l'exterior.

La investigació anterior tenia com a finalitat detectar possibles aspectes de millora en el procés d'acompanyament socioeducatiu. Recollint els resultats obtinguts, un grup d'educadores socials, que treballen en recursos d'atenció

a joventut en dificultat social, amb el suport d'estudiants en pràctiques del grau d'Educació Social, van procedir a organitzar activitats de caràcter esportiu, com a resposta a la demanda detectada. Les accions (taula 1) es van executar a la ciutat d'Ourense durant els anys 2013 i 2014.

Taula 1. Activitats i sessions

Any	Activitats	Número de sessions	Participants	
			Femení	Masculí
2013	Fútbol	1	5	8
	Ball llatí	3		
	Handbol	2		
2014	Teatre	4	4	10
	Fútbol	2		
	Ball llatí	4		

L'equip educatiu es va constituir amb 3 educadores de recursos residencials del sistema de protecció de menors, 4 educadores de l'equip de medi obert de mesures judicials i 2 estudiants del grau d'Educació Social. Les figures professionals van construir una proposta inicial, composta per una diversitat d'activitats. El llistat d'accions va ser facilitat als participants. Els joves, en una assemblea, van escollir 3 activitats d'entre totes les que s'oferien. L'equip educatiu va valorar oportú introduir l'obligatorietat de participar en totes les accions que el grup escollís. Aquesta pauta es va introduir com a producte de l'observació de preferències condicionades per aspectes com ara les construccions de gènere. Les noies mostraven un especial interès pel ball i els nois pel futbol.

Es va convidar a participar-hi a joves amb expedient judicial i mesura en execució en medi obert (taula 2) i amb suport familiar. Les edats oscil·len entre els 16 i els 19 anys. Del sistema de protecció hi van acudir majors d'edat en procés de transició a la vida adulta, amb edats entre els 18 i els 21 anys. En el moment d'execució de l'activitat, comptaven amb mesura administrativa de suport tècnic. Els participants que compten amb referents positius en el seu àmbit familiar i amb xarxes socials, en què predominen iguals sense expedient administratiu de reforma ni de protecció, arriben al 58% el 2013 i al 50% el 2014.

Taula 2. Situació administrativa participants

Any		Situació administrativa	Núm. participants
2013	Protecció	En suport després de guarda	2
		En suport després de tutela	3
	Reforma	Llibertat vigilada	4
		Tasca socioeducativa	1
		Prestació en benefici comunitat	2
2013	Protecció	En suport després de guarda	2
		En suport després de tutela	5
	Reforma	Llibertat vigilada	4
		Tasca socioeducativa	1
		Prestació en benefici comunitat	2

Aprofundir en els condicionants del sistema d'atenció a la infància que dificulten la utilització de l'esport com a oportunitat educativa

L'estat de la qüestió ens aproxima a una intervenció, realitzada en un context de dèficits de mitjans, que no pot permetre desapropiar cap oportunitat contextual. Així, ens plantejem els objectius que enumerem: 1) Descobrir el pes de les activitats esportives en la planificació de l'acompanyament dels recursos de protecció. 2) Aprofundir en els condicionants del sistema d'atenció a la infància que dificulten la utilització de l'esport com a oportunitat educativa. 3) Conèixer la incidència de les accions esportives, planificades mitjançant estratègies dialògiques, en la construcció de xarxes socials de suport per a la vida adulta de les persones segregades dels recursos de protecció.

Mètode

Finalitzades les activitats anteriors, s'analitza l'estratègia seguida i la repercussió de les accions mitjançant tècniques qualitatives. Es pretén una aproximació a la realitat recolzada en la veu de les persones implicades en el procés educatiu (Dezin i Lincoln, 2008). El març de 2015, es realitza un grup de discussió amb una part de l'equip educatiu. Van participar-hi 6 de les 9 educadores que havien col·laborat en les accions (taula 3). Aquesta tècnica permet conèixer, d'una manera intensiva, les percepcions sobre el problema objecte d'estudi (Baez, 2007).

Taula 3. Grup de discussió de professionals

	Participants	Edat	Experiència laboral en anys	Codi
Protecció	2	36	8	GDP1
		27	3	GDP2
Reforma	3	40	15	GDP3
		39	14	GDP4
		28	5	GDP5
Pràctiques	1	21	0	GDP6

S'organitza un seguiment longitudinal per comprovar el possible impacte de les activitats en els itineraris dels joves. Es realitza amb els participants que comptaven amb expedient de protecció. La complexitat de cada situació individual aconsella l'estudi de cas (Stake, 1998) com a mitjà apropiat per a l'obtenció de la informació i l'anàlisi qualitativa en profunditat (Ruíz, 2012). Recentment, es van comprovar les àmplies possibilitats d'aquesta tècnica en investigacions similars, relacionades amb la pràctica esportiva amb infància i adolescència en situació de risc (García i Sánchez, 2016). El multicas ens permet comparar les divergències i convergències entre casos (Tojar, 2006). El seguiment es realitza durant un període de 18 mesos des de la finalització de les accions. La investigació qualitativa longitudinal és indicada per a l'estudi de fenòmens que precisen d'un seguiment temporal (Holland, Thomson i Henderson, 2006). Durant el període d'acompanyament, la informació s'obté mitjançant la realització d'entrevistes semiestructurades. Aquest mètode ens permet construir la visió integral que la persona té de la qüestió, resultant apropiat per al coneixement de la situació (Steinar, 2011). Ens aproximem a una perspectiva dialògica, que possibilita un major impacte de la recerca en l'empoderament de persones en situació d'exclusió social (Puigvert, 2014). La participació en el procés investigador facilita la construcció d'estratègies emancipadores. Es configura com un mètode amb utilitat educativa

Taula 4. Seguiment longitudinal d'itineraris vitals

Any	Estudi itinerari	Entrevistes									
		E1		E2		E3		E4		E5	
		Mes	Any	Mes	Any	Mes	Any	Mes	Any	Mes	Any
2013	EC1	11	13	02	14	06	14	----	----	----	----
	EC2	11	13	02	14	05	14	10	14	05	15
	EC3	12	13	02	14	06	14	09	14	06	15
	EC4	12	13	03	14	----	----	10	14	06	15
	EC5	01	14	02	14	06	14	----	----	05	15
2014	EC6	12	14	04	15	09	15	01	16	06	16
	EC7	12	14	05	15	----	----	12	15	05	16
	EC8	01	15	04	15	----	----	----	----	----	----
	EC9	01	15	----	----	----	----	11	15	05	16
	EC10	01	15	04	15	08	15	12	15	05	16
	EC11	02	15	05	15	10	15	02	16	06	16
	EC12	02	15	04	15	----	----	01	16	----	----

La triangulació de tècniques incrementa la credibilitat de la informació (Ruíz, 2012). Dues figures professionals, d'àmplia trajectòria en el treball amb adolescència en dificultat social i externes a la investigació, realitzen auditories de confirmabilitat (Martínez, 2006) durant el procés. La joventut en vulnerabilitat majoritàriament protagonitza transicions a la vida adulta que podríem denominar com precàries o erràtiques (Casal, García, Merino i Quesada, 2006). Aquesta situació suposa una dificultat a l'hora d'executar investigacions longitudinals. Els canvis de domicili i de números de telèfon van suposar la impossibilitat de finalitzar el procés amb una part dels participants. Es van planificar 5 entrevistes que es van completar en la seva totalitat amb 5 persones (taula 4). L'entrevista final es va realitzar amb 9 joves.

Resultats

La recerca ens aproxima a la tendència dels recursos de prioritzar l'organització d'activitats internes. "Ens donaven a escollir per fer coses amb els companys de l'habitatge, però quan demanaves per fer coses fora, tu sola, que a tu t'agradaven, tot eren problemes" (EC2E2), manifesta una jove. Les limitacions de mitjans humans poden ser una de les causes d'aquesta preferència. "Estant una persona per torn, és impossible supervisar la realització d'activitats de lleure individualitzades per a tots els menors" (GDP1), afirma una educadora de protecció. "La pròpia organització dels centres planteja l'obligatorietat de fer activitats grupals entre els residents, però no es dona la mateixa importància al lleure a l'exterior en contextos normalit-

zats" (GDP2), argumenta una altra professional. "La càrrega administrativa del treball és d'unes 3 o 4 hores diàries, suma-hi les funcions bàsiques, ara digue'm com et donen les hores..., jo abans feia 2 o 3 hores tots els dies a més de les que em corresponen..., ara ja no, és impossible aguantar així" (GDP1), comenta una educadora. Les manifestacions recollides ens aproximen a una càrrega laboral que sobrepassa les possibilitats dels equips educatius.

Es constaten diferències entre centres a l'hora de possibilitar l'assistència a activitats amb cost econòmic més elevat, com ara l'assistència a un gimnàs. "A mi em deixaven anar al gimnàs a (nom del barri)" (EC7E1), manifesta un participant que va residir en un CEM de titularitat pública. Un altre jove comenta: "sempre vaig voler anar al gimnàs, però com valia una pasta al mes no podia" (EC3E1). Les educadores confirmen que la disponibilitat econòmica, de l'entitat gestora del recurs, és un factor determinant. "Depenent del centre i l'organització que el porti, és possible o no participar en activitats amb cost econòmic, ja se sap que moltes ONG funcionen amb models assistencialistes, en els quals aquest tipus de coses no són prioritàries" (GDP2).

Les figures professionals d'equip de medi obert manifesten que, amb joves que resideixen en nucli familiar, les dificultats per a participar en activitats esportives són excepcionals. "En pocs casos es veuen problemes per a l'assistència a un gimnàs o per jugar a futbol" (GDP3), manifesta una educadora. Una altra professional, pertanyent a l'equip de mesures judicials, afirma que "en els pocs casos en què hi ha problemes, sol ser per dificultats econòmiques de la família o per residir en nuclis rurals aïllats" (GDP5).

Les diferències entre protecció i reforma també són presents en la prioritització, en els Projectes Educatius Individualitzats (PEI), de la participació en activitats esportives. "A l'hora d'elaborar un PEI, és freqüent que les problemàtiques més apressants solen tancar altres qüestions com aquesta, que són valorades com a menys urgents" (GDP1), afirma una professional. La urgència d'altres assumptes identificats amb la situació de dificultat social, situa en un lloc secundari l'assistència a activitats esportives. Diversos joves participants no recorden que es tractés amb ells la conveniència de fer esport (EC3, EC5, EC10, EC12). En altres casos, aquestes activitats esportives es realitzaven dins el sistema de protecció (EC2, EC11). Els professionals de medi obert, que en ocasions han de coordinar-se amb les seves companyes de protecció, com que compten amb joves amb expedient en ambdós recursos, observen les limitacions que presenten els equips de les unitats residencials. "Nosaltres tenim més mitjans..., vas a alguna casa de família i no entens com aguanten aquestes condicions de treball, saben l'important que és que els nens facin activitats individuals fora, però és impossible que les facin. No entenc com no es fa res amb aquest problema" (GDP4), afirma un educador.

Les diferències entre protecció i reforma també són presents en la prioritització, en els Projectes Educatius Individualitzats, de la participació en activitats esportives

La presència d'objectius educatius, vinculats a la participació en activitats esportives, és habitual en les mesures de llibertat vigilada

La presència d'objectius educatius, vinculats a la participació en activitats esportives, és habitual en les mesures de llibertat vigilada. "Fer esport és una meta en pràcticament tots els projectes educatius" (GDP4), comenta un professional. És unànime la valoració, entre les figures professionals, de la conveniència de prioritzar l'assistència a accions de caràcter esportiu, principalment d'equip. En el grup de discussió, totes les educadores observen com a positiu el fet d'acudir a fer esport. Destaquen especialment l'oportunitat que aquest tipus d'activitats suposen per a la construcció de xarxes socials positives.

El seguiment longitudinal, realitzat després de la participació en les accions objecte d'aquesta investigació, ens permet observar els efectes positius de la mateixa. La valoració de l'assistència a l'activitat és positiva en tots els casos. A la primera entrevista, afirmen que l'experiència va resultar molt agradable. "M'ho vaig passar molt bé, mai em vaig imaginar que ballar fos tan divertit" (EC11E1), comenta un jove. "Mai en la meua vida vaig pensar que jugaria a futbol, i ho vaig fer i no ho vaig fer gens malament, ja et vaig dir que fins i tot vaig marcar un gol" (EC10E1), afirma una participant. L'anterior afirmació ens aproxima als efectes favorables per a la superació de noves metes.

En la segona trobada, 5 participants, que no havien plantejat amb anterioritat la possibilitat d'implicar-se en activitats d'equip, van afirmar tenir intencions d'iniciar-se en la realització d'esports de forma regular. "Vaig mirar ja d'anar a una acadèmia de ball, ja tinc els diners..., començaré aquest mes" (EC6E2). En el seguiment posterior, 2 joves van continuar amb la pràctica esportiva. En 2 casos, després de la consecució d'una feina a jornada completa, s'abandona la pràctica d'esport. "Ara ja no puc anar a futbol, els caps de setmana treballo, llavors no puc..., m'agradaria algun dia reprendre-ho" (EC11E4), manifesta un dels participants.

Les activitats organitzades van facilitar la construcció natural de noves xarxes socials. Es constata com, en 3 casos (EC3, EC6, EC10), joves en protecció van començar a compartir moments de lleure amb d'altres que resideixen al seu domicili familiar. En ambdues situacions, EC3 i EC10, observen aquests nous amics en un lloc prioritari en la seva xarxa personal. "Gràcies a (nom noia) vaig poder anar al festival d'Ortigueira, i per Nadal vaig anar a sopar a casa seva" (EC10E5), diu una jove. "Jo actualment no tinc família, però crec puc dir que tinc 4 bons amics, a (nom de noi) el vaig conèixer en aquestes activitats, a (2 noms) ja els coneixia d'abans, i a (nom de noi) me'l va presentar (nomena el jove amb el qual va contactar durant l'activitat), i es va convertir en el meu gran amic" (EC3E5). "Quan ets al centre veus que hi ha un mal ambient, molt fumeteo i coses que no m'agraden, per això la majoria dels meus amics mai van estar en centres" (EC3E5), argumenta el participant. Les activitats amb joves sense expedient possibiliten la creació natural de xarxes socials, de gran importància durant la transició a la vida adulta. Les accions en equip són una ocasió per a la facilitació d'aquestes

oportunitats. Els participants decideixen si els interessa iniciar una dinàmica relacional, però els equips educatius han d'afavorir espais de trobada en els quals puguin sorgir aquestes construccions.

La voluntat de continuïtat amb la pràctica esportiva s'observa limitada per les problemàtiques habituals en les situacions de dificultat social. Escassos recursos econòmics. "M'agradaria continuar al gimnàs però val una pasta i no puc" (EC3E5), manifesta un jove. Horaris laborals amb jornades llargues i en llocs d'escassa qualificació. "Treballant totes les tardes i nits a la cafeteria, i gairebé tots els caps de setmana, llavors no puc, normalment lliuro només els dimarts" (EC11E4), comenta un participant. Famílies biològiques que actuen com a factors estressants i incideixen negativament en la consecució de les metes personals. "La meua mare està sempre cridant amb problemes, i jo he d'estar aquí, no m'agrada saber que està malament..., entre la feina, el nòvio, les amigues i aquestes coses no tinc temps per a res" (EC2E4), comenta una jove.

Les figures professionals, en el marc del panorama exposat, observen en determinats recursos de protecció un canvi de tendència cap a la prioritització de les activitats externes al sistema. "Les coses han de canviar, no és lògic el que està passant, i ja veus que en alguns centres ja s'organitzen perquè els nois facin coses fora ells sols" (GDP2), afirma una educadora. Una altra companya ratifica el que s'ha exposat. "Els habitatges del Mentor ja ho fan gairebé tot els nois fora" (GDP1). "Aquests habitatges són tots nois grans, i ja més autònoms, el problema és en una casa de família en què tens nens de tots les edats, aquí és impossible i no es veu que s'avanci" (GDP5). En les entrevistes, en els casos en què es va estar d'alta en un recurs especialitzat per a la transició a la vida adulta, els joves observen una evolució en la participació en activitats individuals i normalitzades. "Jo vaig començar a fer coses pel meu compte quan vaig anar a viure al Mentor" (EC6E3), manifesta una jove.

Les figures professionals consideren positiu que s'estandarditzin models per a la realització dels projectes educatius individualitzats, en els quals es recullin espais específics per al registre d'accions i de metes vinculades a activitats fora del sistema. "Que tinguis un espai específic quan escrius un PEI fa que consideris sí o sí aquest aspecte" (GDP1), manifesta una educadora. Consideren que en la majoria de models, els propis de cada entitat, ja es recull aquest aspecte. Introdueixen la qüestió de la qualitat en l'acció socioeducativa. Valoren la qualitat com a acompanyament eficaç i no només es queden en la qüestió del procés. "La veritable qualitat de treball de les educadores depèn principalment de disposar de possibilitats per poder treballar, no tant fer coses i dins de terminis, sinó apostar per activitats que siguin les adequades a les necessitats de cada noi" (GDP4).

La voluntat de continuïtat amb la pràctica esportiva s'observa limitada per les problemàtiques habituals en les situacions de dificultat social

Conclusions

L'esport, com a oportunitat educativa, actualment no és una possibilitat generalitzada a l'abast de la infància i l'adolescència amb expedient en el sistema de protecció

L'esport, com a oportunitat educativa, actualment no és una possibilitat generalitzada a l'abast de la infància i l'adolescència amb expedient en el sistema de protecció de menors. L'actuació administrativa porta implícita gaudir d'un acompanyament socioeducatiu agradable, que disposi dels mitjans necessaris per respondre a les necessitats que es detectin. La diversitat d'organitzacions que col·laboren amb l'administració en l'acció protectora es tradueix en una riquesa de formes pedagògiques. Aquesta varietat de concepcions metodològiques és un patrimoni producte del fer històric dels equips educatius. Les diferències d'enfocament estratègic no justifiquen que no es garanteixin qüestions elementals per a l'acció de qualitat. Les figures professionals consideren que l'administració ha de garantir una qualitat homogènia en el treball sistemàtic. La possibilitat de realitzar esport individualitzat ha de ser un fet per a tota la infància i adolescència amb expedient de protecció. La no disponibilitat de recursos no és una excusa acceptable en un sistema construït sobre la base de drets. Les organitzacions que no possibilitin la pràctica de l'esport en contextos socials externs al sistema no poden executar un acompanyament socioeducatiu de qualitat.

Les activitats esportives són observades com una forma pedagògica satisfactòria, que contribueix a l'entrenament de les competències per a la vida. Les accions dialògiques afavoreixen l'adquisició d'habilitats necessàries per a la transició a la vida adulta. La construcció d'activitats agradables facilita la identificació amb la feina dels recursos del sistema. La joventut participant narra les vivències positives en el marc de la proposta analitzada. Els relats de vida ens aproximen a argumentacions en què predominen les dificultats i reptes personals. Les activitats investigades són identificades com a iniciatives agradables, que afavoreixen valoracions positives del propi itinerari vital.

La investigació mostra les possibilitats que ofereix l'esport amb joves amb expedient de protecció. Els recursos prioritzen la realització d'activitats dins dels propis recursos. Les figures professionals es refereixen a l'experiència analitzada com una mostra de la conveniència d'apostar per activitats realitzades fora del sistema. La normalització només és possible des d'un treball individualitzat, el qual exigeix que s'incrementin els mitjans amb què compten els equips educatius.

L'esport, entre d'altres efectes positius, afavoreix la construcció natural de xarxes de referents pro socials. Els seguiments, realitzats durant el present treball, ens aproximen a una emancipació amb escassa presència de figures de suport. La literatura pretèrita destacava la importància de planificar l'acompanyament sense descuidar les unitats familiars, així com apostar per perspectives pedagògiques integrals, que contemplin tota la realitat contextual i facilitin la presència de referents socials. Esdevé contradictori que en

les referències analitzades en relació a la majoria de recursos de protecció, a diferència del que passa en els de mesures judicials en medi obert i en els especialitzats en el procés de transició a la vida adulta, deixin de banda la intervenció amb la família, com si fos una qüestió aliena. La precarietat de mitjans humans i econòmics apareix de nou. L'administració no pot ajornar la seva intervenció contra les praxis assistencialistes presents en el discurs d'algunes entitats. Demanar almoïna i gestionar recursos de protecció sustentats amb diners públics és un senyal alarmant. L'ètica, implícitament sempre en el bon fer socioeducatiu, és la millor vacuna contra el nefast neoassistencialisme.

L'experiència analitzada va facilitar relacions personals i experiències positives. Les activitats esportives són un recurs d'elevada utilitat en la construcció d'estratègies per a l'acompanyament socioeducatiu. Futures investigacions podran constatar si passem d'experiències concretes a pràctiques habituals en l'acció dels equips professionals. Futurs relats de vida, de joventut que es segregui del sistema en els propers anys, podran analitzar si el canvi de pràctiques, assentat en la literatura i en el pensar de l'educació social, supera les limitacions estructurals, especialment la manca de mitjans humans i econòmics. La pràctica esportiva, individualitzada i realitzada en contextos normalitzats, es configura com un indicador de referència per a la diagnosi de la qualitat de l'acció protectora.

Deibe Fernández-Simo
Educador social
deibesimo@gmail.com

Dr. Xosé Manuel Cid Fernández
Educador social
Professor de Pedagogia Social
Universitat de Vigo
xcid@uvigo.es

La pràctica esportiva, individualitzada i realitzada en contextos normalitzats, es configura com un indicador de referència per a la diagnosi de la qualitat de l'acció protectora

Bibliografia

- Baez, J.** (2007). *Investigación cualitativa*. Madrid: ESIC
- Ballester, L.** (2016). Análisis, evaluación y mejora de los procesos de intervención para la emancipación de jóvenes en dificultad y/o riesgo social. En J. A. Caride (Presidencia), *Jóvenes que Construyen Futuros. De la exclusión a la inclusión social*. Jóvenes e Inclusión social, Madrid, España.
- Casal, J.; García, M.; Merino, R.; Quesada M.** (2006). Aportaciones teóricas y metodológicas a la sociología de la juventud desde la perspectiva de la transición. *Pepers*, 79, 21-48.

- Castro, M.** (2015). Aprendizaje dialógico y educación física. Hacia una educación física y un deporte escolar promotores de salud, éxito escolar y cohesión social. *Intangible Capital*, 11(3), 393-417. doi: 10.3926/ic.636
- Chamero, M.; Fraile, J.** (2012). Educación y deporte: relaciones, construcciones e influencias mutuas. *Revista Wanceulen E. F. Digital*, 9, 10-24. Recuperat de: <http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3904480>
- Demzin, N.; Lincoln, I.** (2008). *Strategies of Qualitative Inquiry*. Third edition. Thousand Oaks, California: Sage.
- Fernández-Simo, D.; Cid, X. M.** (2016a). The underage protection system in Galicia (Spain). New needs for social and educational support with teens and youth in social difficulties. En T. Suikkanen-Malin, M. Vestila y Jussila, J. (ed.), *Foster Care, Childhood and Parenting in Contemporary Europe* (pp. 31-44). Kotka, Finland: Publications of Kymenlaakso University of Applied Sciences.
- Fernández-Simo, D.; Cid, X. M.** (2016b). La educación social en la inserción sociolaboral con jóvenes en dificultad social. *RES, Revista de Educación Social*, 23, 15-27. Recuperat de <http://www.eduso.net/res/winarcdoc.php?id=787>
- García, F.; Jordi, M.** (2012). Deporte y exclusión social extrema. El caso de las personas sin hogar. *Anduli. Revista Andaluza de Ciencias Sociales*, 11, 133-144. Recuperat de http://institucional.us.es/revistas/anduli/11/art_9.pdf
- García, J.; Sánchez J. M.** (2016). Construyendo un modelo de gestión de emociones a través del deporte. *Revista sobre la infancia y la adolescencia*, 11, 48-65. doi: 10.4995/reinad.2016.4214
- Gould, D.; Carson, S.** (2008). Life skills development through sport: Current status and future directions. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 1(1), 58-78. doi:10.1080/17509840701834573
- Hernández, J. L.** (2005). El deporte en el currículum de EF: justificación curricular y educación en valores. En Vizuete, M. y García, V. (Coords.) *Valores del deporte en la educación: (Año europeo de la Educación a través del Deporte)*. (pp. 127-158). Madrid: Ministeri d'Educació, Cultura i Esports, Secretaria General Tècnica.
- Holland, J.; Thomson, R.; Henderson, S.** (2006). *Qualitative Longitudinal Research: A discussion Paper*. London: Families and Social Capital ERSC Research Group.
- Llei 26/2015**, de 28 de juliol, de modificació del sistema de protecció a la infància i a l'adolescència.
- Manota, M. A.; Melendro, M.** (2016). Clima de aula y buenas prácticas docentes con adolescentes vulnerables: más allá de los contenidos académicos. *Contextos educativos*, 19, 55-74. doi: 10.18172/con.2756
- Martínez, M.** (2006). Validez y confiabilidad de la metodología cualitativa. *Paradigma*, 27(2), 7-34.
- Marques, M.; Sousa, C.; Cruz, J.** (2013). Estrategias para la enseñanza de competencias de vida a través del deporte en jóvenes en riesgo de exclusión social. *Apunts. Educación física y deportes*, 112, 63-71. doi: 10.5672/apunts.2014-0983.es.(2013/2).102.05

- Melendro, M.; De-Juanas, A.; Rodríguez, A. E.** (2017). Déficits de la intervención socioeducativa con familias de adolescentes en riesgo de exclusión. *Bordon. Revista de Pedagogía*, 69(1), 123-138. doi: 10.13042/Bordon.2016.48596
- Melendro, M.; González, A. L.; Rodríguez, A. E.** (2013). Estrategias eficaces de intervención socioeducativa con adolescentes en riesgo social. *Pedagogía Social Revista Interuniversitaria*, 22, 105-121. doi: 10.7179/PSRI_2013.22.02
- Monjas, R.; Ponce, A.; Gea, J. M.** (2015). La transmisión de valores a través del deporte. Deporte escolar y deporte federado: relaciones, puentes y posibles transferencias. *Retos*, 28, 276-284. Recuperat de www.retos.org
- Montserrat, C.; Casas, F.; Malo, S.; Beltrán, I.** (2011). *Los itinerarios formativos de jóvenes extutelados*. Recuperat de <http://www.observatorio-dela infancia.msssi.gob.es/productos/pdf/UCI2011.pdf>
- Novella, A. M.; Agud, I.; Llana, A.; Trilla, J.** (2013). El concepto de ciudadanía construido por jóvenes que vivieron experiencias de participación infantil. *Bordon. Revista de Pedagogía*, 45(3), 93-108.
- Puigvert, L.** (2014). Preventive Socialization of Gender Violence: Moving Forward Using the Communicative Methodology of Research. *Qualitative Inquiry*, 20(7), 839-843. doi: 10.1177/1077800414537221
- Ruiz, J. I.** (2012). *Metodología de la investigación cualitativa*. Bilbao: Deusto.
- Ruiz, J. V.** (2014). *La educación en valores desde los deportes de equipo. Estudio de la aplicación de un programa sistémico en un grupo de Educación Primaria* (Tesi Doctoral). Logronyo: Universitat de la Rioja.
- Smith, R.; Smoll, F.** (2002). Psychosocial interventions youth sport. En J. L. Van Raalte & B. W. Brewer (Eds.), *Exploring sport and exercise psychology*. (pp. 287-315). Washington, EUA: American Psychological Association.
- Stake, R.** (1998). *Investigación con estudios de caso*. Madrid: Morata.
- Steinar, K.** (2011). *Las entrevistas en investigación cualitativa*. Madrid: Morata.
- Tójar, J. C. Tójar, J. C. (2006). *Investigación cualitativa comprender y actuar*. Madrid: La muralla S.A.
- Valenciano, M.** (2016). Deporte y educación. Notas sobre el deporte formativo y su relación con la competición. *Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 62, 58-73. Recuperat de <http://www.raco.cat/index.php/EducacioSocial/article/view/308216/398220>

Una aproximació a l'estat actual dels Serveis Socials. Estratègies pràctiques per millorar les intervencions socioeducatives al Servei Bàsic d'Atenció Social

Núria Ferrer

Recepció: 28/11/17 / Acceptació: 01/03/17

Resum

Els Serveis Socials continuen notant els efectes de la crisi i continuen sentint-se qüestionats en la resposta que donen a les necessitats de la població. Per tant, cada vegada és més necessari la formulació d'un nou model de serveis, consensuat al territori, que centri el seu enfocament en la persona i en el seu entorn per donar una resposta més ajustada a les necessitats de les persones. En l'article es pretén reflexionar sobre aquest tema i apuntar diverses estratègies per millorar les intervencions al Servei Bàsic d'Atenció Social.

Paraules clau

Serveis Socials, Servei Bàsic d'Atenció Social, Intervenció socioeducativa, Subjecte d'intervenció, Apoderament personal i social

Una aproximación al estado actual de los Servicios Sociales. Estrategias prácticas para mejorar las intervenciones socioeducativas en el Servicio Básico de Atención Social

Los Servicios Sociales siguen notando los efectos de la crisis y continúan sintiéndose cuestionados en la respuesta que dan a las necesidades de la población. Por lo tanto, cada vez es más necesario la formulación de un nuevo modelo de servicios, consensuado en el territorio, que centre su enfoque en la persona y en su entorno para dar una respuesta más ajustada a las necesidades de las personas. En el artículo se pretende reflexionar sobre este tema y apuntar diversas estrategias para mejorar las intervenciones en el Servicio Básico de Atención Social

Palabras clave

Servicios Sociales, Servicio Básico de Atención Social, Intervención socioeducativa, Sujeto de intervención, Empoderamiento personal y social

An Engagement with the Current State of the Social Services. Practical strategies for improving socio-educational interventions in the Basic Social Care Service

The Social Services continue to note the effects of the crisis and continue to feel questioned in the response they give to the needs of the population. In light of this, it is increasingly necessary to formulate a new model of service, agreed on in the territory, that focuses its attention on the person and her or his environment in order to provide a response that is better suited to people's needs. The article sets out to reflect on this issue and to outline a number of strategies for improving interventions within the Basic Social Care Service.

Keywords

Social Services, Basic Social Care Service, Socio-educational intervention, Subject of intervention, Personal and social empowerment

Com citar aquest article:

Ferrer Santanach, Núria (2017).

"Una aproximació a l'estat actual dels Serveis Socials. Estratègies pràctiques per millorar les intervencions socioeducatives al Servei Bàsic d'Atenció Social". *Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 65, 158-174

Després d'aproximadament vuit anys de l'inici de la crisi econòmica, social i política que viu el país, se'n continuen notant els efectes i es continua qüestionant la resposta que hi dona l'Estat. La crisi fa ressaltar les dificultats que té l'administració per oferir respostes a les diferents necessitats socials (Morata, 2014). El sistema de Serveis Socials (SS) es postulava com el quart pilar de l'estat del benestar, però l'entrada de la crisi va paraitzar el desenvolupament del sistema i va provocar-ne l'estancament i el retrocés. El país es troba en un moment de canvi i, per això, la majoria dels SS aprofiten per a modificar els seus models de treball i l'organització, i treballen per unificar i consensuar criteris tècnics (convertint una època de canvi en un espai d'oportunitats). En aquests moments de revisió és bàsic generar discurs teòric i fer recerca al respecte, que ajudi a millorar les respostes que es donen a la realitat que presenta la població.

En aquest sentit, aquest article avança alguns dels continguts tractats en la tesi doctoral: *Una aproximació a l'estat dels serveis socials. La persona i el seu univers temàtic i lèxic com a centre de la intervenció*. Després d'una breu presentació de la recerca, s'expliquen algunes de les reflexions i dels resultats relacionats amb l'estat actual dels SS i els reptes a perseguir; i, a continuació, es reflexiona entorn del Servei Bàsic d'Atenció Social (SBAS) i s'apunten algunes estratègies pràctiques que poden ajudar els professionals a millorar una intervenció socioeducativa en aquest servei.

La recerca: presentació i metodologia

La tesi doctoral referenciada persegueix dos objectius bàsics: 1) fer una aproximació a l'estat dels SS, per aconseguir una radiografia de la situació actual dels serveis i conèixer així els temes clau que cal treballar per millorar-los; i 2) fer una anàlisi i una reflexió profunda sobre les intervencions socioeducatives i el paper que hi tenen les persones ateses.

La tesi té la seva base teòrica en tres elements i la seva triangulació: els SS (concretant la recerca en el SBAS), la intervenció socioeducativa i el subjecte d'intervenció (i el seu entorn). I persegueix la hipòtesi de recerca següent: els resultats d'una intervenció socioeducativa millorarien si l'enfocament de la intervenció se centrés en la persona i en el seu univers temàtic i lèxic¹ (entorn).

Per ajudar a contrastar l'afirmació de la hipòtesi, durant els anys 2014 i 2015, es van elaborar un seguit d'entrevistes individuals, en profunditat, amb la intenció que aportessin una mirada dels SS des del punt de vista dels Serveis Socials Bàsics (SSB) i SBAS. La mostra de l'estudi va ser seleccionada de forma intencional i propositiva (garantint l'anonimat de les persones entrevistades) utilitzant els criteris condicionals següents: grau de coneixement i d'experiència en l'àmbit d'estudi, perfil professional, organització (volum d'habitants) i zona territorial (província i ubicació) on es treballava. Per tant,

El sistema de Serveis Socials es postulava com el quart pilar de l'estat del benestar, però l'entrada de la crisi va paraitzar el desenvolupament del sistema i va provocar-ne l'estancament i el retrocés

es van fer entrevistes a dos tipus de persones: expertes en l'àmbit de SS (criteri de coneixement) i professionals en actiu (criteri d'experiència). Es va decidir partir d'una mostra de 14 persones, la qual va estar supeditada a la saturació teòrica, a l'acompliment dels objectius, a la redundància de les informacions i als recursos disponibles.

Durant la recerca es van tenir molt en compte aspectes i procediments ètics per garantir-ne la credibilitat i el bon ús: 1) previ a les entrevistes es facilitava un document amb la informació bàsica de la tesi i es firmava un consentiment de dades i un acord de confidencialitat; 2) les dades es van gestionar i emmagatzemar en un servidor segur; i 3) un cop finalitzada la tesi es farà arribar a les persones entrevistades per tal d'obtenir-ne un *feedback*.

Al final, es va entrevistar un total de 17 persones (12 professionals en actiu i 5 experts en l'àmbit). Per analitzar les dades obtingudes es va utilitzar el programa Atlas.ti (programa informàtic utilitzat en investigació qualitativa). Dels resultats de les entrevistes se'n poden extreure els debats i les reflexions que estan presents a l'àmbit dels SS i s'hi apunten diversos aspectes que poden ajudar a apoderar-los i a millorar les intervencions socioeducatives que s'hi realitzen, sobretot en el cas concret de SBAS.

Emmarcament conceptual

La base teòrica de la recerca es fonamenta en tres elements i la seva triangulació: els SS, la intervenció socioeducativa i el subjecte d'intervenció (i el seu entorn). A continuació s'explica breument com s'enfoquen els tres elements en el marc concret de la recerca.

Serveis Socials

El sistema de SS és tot el conjunt de prestacions de serveis que ajuden a garantir el benestar i la qualitat de vida de les persones. Els SS tenen la finalitat de treballar per al benestar individual i social de les persones, a través d'oferir ajuda personal, integral i polivalent, composta per prestacions, ajudes o altres accions tècniques i tecnològiques (com es va citar en Casado i Fantova, 2007). Però la crisi iniciada l'any 2008 va fer trontollar aquesta finalitat, perquè va modificar els escenaris de treball dels serveis i en va obrir de nous, cosa que fa necessària una nova formulació del model de SS. Però, per modificar estratègicament el model, primer s'ha d'analitzar bé el sistema actual i aclarir quina és l'essència dels serveis. Tenint clar això es podran definir les prioritats a les que donar resposta com a sistema i es podrà crear un model capaç d'atendre les demandes d'una societat constantment canviant.

En aquest sentit, el consultor social Fernando Fantova (2016) des de fa temps aposta per enfocar l'objecte dels SS en la protecció i promoció de la interacció humana (autonomia funcional i integració relacional); i, alhora, el Col·legi de Treball Social de Catalunya (Fantova, 2016) encamina els SS a donar resposta a tres necessitats: l'autonomia personal, l'exercici dels drets i deures de les persones, i la compensació de les limitacions personals o socials.

En el cas concret de SBAS, el servei és la porta d'entrada a la Xarxa de SS. La seva funció bàsica és la informació, l'orientació, el diagnòstic i el tractament social, així com també la detecció i la prevenció, la gestió de serveis, els tràmits i seguiments, la derivació als serveis socials especialitzats, la intervenció en projectes comunitaris, etc. (com es va citar en Pelegrí, 2011). Per tant, com diu Pascual (2006, p. 6), els SBAS consisteixen en "un conjunt d'accions professionals que tenen l'objectiu d'atendre les necessitats socials més immediates, generals i bàsiques de les persones, família i grups." Habitualment, doncs, el servei treballa amb situacions de vulnerabilitat i exclusió social, i té com a finalitat bàsica la prevenció i la satisfacció de necessitats personals i socials (Vilà, 2011).

Intervenció socioeducativa

Per *intervenció socioeducativa* s'entén el conjunt d'actuacions pedagògiques, metodològiques, motivacions, etc., desenvolupades en el marc d'un projecte d'educació no formal (intencional i sistemàtica), amb l'objectiu de donar resposta a necessitats d'integració social, d'adquisició d'habilitats socials i relacionals bàsiques i de millora de les condicions de vida de les persones (Lucea *et al.*, 2012). Per tant, la intervenció socioeducativa intenta prevenir i transformar les persones en subjectes culturals i socials, donant-los les eines necessàries perquè sàpiguen construir la seva manera de relacionar-se amb l'entorn (Núñez *et al.*, 2010).

La intervenció socioeducativa intenta prevenir i transformar les persones en subjectes culturals i socials

Les intervencions han de prendre un enfocament sistèmic posant especial atenció a dos aspectes: la interacció que s'estableix entre les persones i els processos comunicatius que apareixen entre els diferents sistemes en els quals es relaciona una persona (Viscarret, 2007). Alhora, s'entén que quan apareix una situació de necessitat és perquè hi ha una crisi del sistema, cosa que implica que la intervenció s'hagi de centrar a canviar aspectes del sistema i no només de la persona que presenta la necessitat (Villegas i Bellido, 2015).

Per tant, les intervencions s'han d'enfocar de manera global i haurien de tenir com a objectiu central tant les persones com el seu entorn, i basarse en l'acompanyament d'aquestes per prevenir situacions de desequilibri i revertir-les, tot apostant per les accions preventives i comunitàries que evitin el deteriorament de situacions personals i socials de risc.

Subjecte d'intervenció

Com s'ha apuntat, una intervenció socioeducativa serà eficaç quan es doni protagonisme a la persona i al seu entorn, cosa que implica conèixer-los a fons per adaptar al màxim possible la intervenció a la seva realitat i a la seva persona. Per ajudar a una persona a engegar un procés de canvi és bàsic generar un bon vincle entre el professional i la persona/família/grup. Per això cal establir una bona comunicació i diàleg, que sigui recíproc, enfocat en positiu, i que transmeti esperança i confiança en el fet que els processos de canvi són possibles. El professional ha d'exercir una escolta activa, que faciliti que la persona pugui explorar d'una forma crítica les seves percepcions, experiències i necessitats durant tota la intervenció (Miller i Rollnick, 2015).

No es pot entendre un subjecte sense conèixer i entendre el seu entorn

A més, és molt important donar valor a l'entorn de la persona (univers temàtic i lèxic), tant pel que fa referència a les persones que tenen properes (família, amics...) com a aspectes més global (polítics, culturals...), així com conèixer el significat que assignen a la seva realitat i les interaccions que generen. Com s'ha dit, no es pot entendre un subjecte sense conèixer i entendre el seu entorn.

En el camp social s'han elaborat diverses classificacions entorn al tipus de persones que s'atén en aquests serveis, sobretot tenint en compte la problemàtica que presenten o el col·lectiu al qual pertanyen. Però un dels conceptes més utilitzats per referir-s'hi és el de *persona/família multiproblemàtica*, que fa referència a aquells subjectes que presenten desestructuració familiar, dificultats econòmiques, socials o culturals, alteracions dels rols familiars i socials, etc. (Escartín, 2004). A aquesta tipologia tradicional, cal sumar-hi els nous perfils de persones que apareixen com a conseqüència de la crisi, lligades sobretot a situacions de pobresa econòmica i dificultats d'accés al mercat de treball (Fernández, 2010; Subirats *et al.*, 2007).

Tot i això, el ventall de tipologies de persones que assisteixen als SS-SBAS són molt amplis i és bo començar a canviar la tendència de les classificacions i en lloc de valorar-les fent referència a col·lectius o problemàtiques s'ha de tendir a parlar de *persones*. Totes elles tenen les seves peculiaritats i cal treballar-les d'una forma integral i personalitzada, a més no totes les persones que assisteixen als serveis presenten les situacions descrites anteriorment. Per això s'ha de ser molt curós en la seva definició i en el ventall de tipologies que es presenten, per tal que tothom s'hi pugui veure reflectit.

Reflexions entorn als Serveis Socials

En aquest apartat es presenten diferents reflexions i debats oberts entorn als SS-SBAS i la intervenció socioeducativa, extrets dels resultats obtinguts en les entrevistes realitzades a la recerca.

Estat dels Serveis Socials

En aquests moments, si s'analitza el sistema de SS es poden detectar més debilitats que fortaleces. Per una banda, de la informació recollida en la recerca se'n poden extreure quatre grans fortaleces:

- *L'essència dels SS*: a partir de les últimes legislacions, els SS han evolucionat en la seva ordenació, la concreció de prestacions i ajuts, la definició de competències, l'homogeneïtat dels serveis al territori..., cosa que ha ajudat a perfilar millor les seves finalitats.
- *La proximitat dels serveis a les persones*: els SS treballen a partir del vincle i la generació de confiança, estant al costat de les persones en els moments que més ho necessiten.
- *El treball en xarxa*: els SS estan dedicant esforços al treball compartit i conjunt amb les entitats i organitzacions del territori, ja que aquestes estan desenvolupant un paper molt important a la comunitat.
- *La gran capacitat i experiència dels professionals*: l'interès, la voluntat, la versatilitat i la responsabilitat que tenen els professionals per trobar diferents formes de treballar amb els recursos que existeixen facilita l'evolució contínua dels SS tot i les dificultats.

Però, per altra banda, de la recerca també se n'extreu que els SS tenen grans debilitats *estructurals i funcionals*. El sistema de SS és immadur, dèbil i insuficient i presenta dificultats de funcionament com: sobrecàrrega de feina, estancament de la reglamentació normativa, insuficient dotació econòmica que impossibilita la garantia de drets, poca innovació i creativitat en les metodologies de treball, manca d'un model de treball unificat i de criteris consensuats entre els diferents territoris o inflexibilitat dels serveis, entre moltes altres.

A aquestes debilitats, cal sumar-n'hi d'altres que empobreixen la visió que té la població dels SS. Una d'elles és la *poca capacitat dels SS per comunicar* i transmetre externament què són, quina feina s'hi fa, a qui van dirigits o quina és la seva vàlua, cosa que genera malfiança, desqualificació, poca prioritza-ció política i baixa demanda social.

Històricament, els SS han prioritzat l'atenció a les persones per davant de la comunicació i la transparència dels serveis, cosa que ha generat baixa visibilitat a la societat. La població no coneix realment els SS i la visió que tenen està plena d'estereotips o de falsos rumors. Com explicava una de les persones entrevistades (P2: E2 – 2:35²): “Inclús socialment, que ho veus en pel·lícules, el treballador social és el que dona ajudes, el que treu nens de la família, i això és una imatge que no es correspon gens a la realitat.”

Es considera que els SS no donen resposta a les necessitats reals de les persones i que estan burocratitzats. Això provoca que no se'n valori la tecnificació i que políticament es percebin com uns serveis que generen despesa social i no pas com una inversió de futur. Cal, doncs, apostar per millorar la

comunicació i ajudar, així, a millorar la visió que se'n té, ja que una bona comunicació pot afavorir la normalització dels serveis.

Una altra debilitat detectada és la dificultat que presenten els SS en la *recollida de dades i l'avaluació*. Tot i l'evolució dels últims anys, als SS els manca cultura avaluativa i això provoca que tinguin dificultats per extreure dades i explicar-les. En conseqüència, costa justificar quantitativament i qualitativament les actuacions que es fan, cosa que entorpeix encara més la difusió i la transparència dels serveis.

Cal que els SS avancin en la creació de processos d'extracció i d'avaluació de dades

L'avaluació d'un servei (o d'una acció concreta) aporta el rigor i la qualitat que en garanteixen l'evolució i, alhora, ajuda a explicar socialment en què consisteix i què fa, a partir d'arguments justificats amb dades. Per tant, cal que els SS avancin en la creació de processos d'extracció i d'avaluació de dades.

També es va destacar com a debilitat del sistema que les *persones usuàries (o la població en general) no participen dels serveis*, quan en són els primers interessats i són els que poden donar més pistes de cap a on hauria d'anar el sistema i els serveis (són qui saben millor quina és la realitat). Aquest fet dificulta que els SS es puguin adaptar a les necessitats reals de les persones i evitar, així, que siguin les persones les que hagin d'adaptar la seva necessitat als serveis existents.

Per això, és necessari treballar per apropar més els SS a la comunitat: destinar temps a ser presents als barris i participar d'accions i activitats ciutadanes, esmerçar esforços a millorar i mantenir una bona relació amb els agents del territori, entre altres. La comunitat pot ajudar en els processos de canvi de les persones. Per això, s'ha d'ajudar a crear comunitats sensibles, fortes i compromeses amb els seus membres, a través del foment de la participació i la cohesió social, que poden ajudar a evitar formes d'exclusió o de rebuig dels més vulnerables (Morata, 2014). Però, donar el protagonisme a les persones significa fer canvis en la concepció del sistema, dels diferents serveis i de les necessitats que s'estan cobrint. Uns canvis que, en aquests moments, només es podrien aplicar si s'aposta per una modificació real del model de treball.

En els resultats de la recerca també es va detectar que el volum de feina que tenen els professionals (motivat en part per l'increment de gestions derivades del tràmit d'ajudes o prestacions socials) provoca que no puguin dedicar el temps suficient a *conèixer a fons les persones* amb les quals es treballa. Això debilita l'enfocament de les intervencions socioeducatives, ja que només es pot fer un bon suport a les persones si s'està a prop d'elles.

Relacionat amb els professionals, es va detectar que, tot i tenir una gran capacitat i vàlua, la majoria d'ells tenen una *manca d'autoestima* relacionada amb el fet de sentir-se poc reconeguts, tant per part dels diferents agents del

territori, com políticament o socialment. Això reverteix en el debilitament del sistema de SS, ja que genera dificultats a l'hora de posicionar-se davant d'altres serveis o agents, baixa elaboració de discurs teòric, etc. I també es detecta certa por i inseguretat per fer front a les noves realitats, a posicionar-se i a emetre diagnòstics socials..., cosa que els porta a estar més pendents de la tasca/acció a fer que no pas de l'acompanyament a les persones. Una de les persones entrevistades ho explicava d'aquesta manera (P6: P1 – 6:57):

“[...] al cap i a la fi al que tenim por és al fracàs, al pensar que nosaltres no estem fent allò que hauríem de fer o allò que es necessita que fem. I cada cop tenim més por que algú pugui qüestionar què i com fem.”

Per acabar amb les debilitats, un dels problemes del sistema és que no s'ha trobat una bona *articulació entre els dos nivells de SS* (bàsics i especialitzats). Aquesta manca d'articulació provoca desajustaments en la manera d'entendre les persones que s'atenen o en el fet de trobar un bon funcionament o circuits de treball, cosa que provoca tensions i separació entre serveis. Aquesta debilitat té el seu origen en un tema organitzatiu, de disseny i d'enfocament del sistema. Per això, actualment, la base de les relacions entre els dos nivells recau, sobretot, en la voluntat que tenen els professionals de treballar de forma conjunta i no tant en una aposta estructural del sistema, cosa que genera diferències entre territoris.

És necessari treballar per apropar més els SS a la comunitat

Reptes dels Serveis Socials

Els SS tenen bastants reptes als quals han de fer front per evolucionar com a sistema davant les diverses debilitats explicades a l'apartat anterior. Tal com s'apuntava a l'inici d'aquest article, el repte bàsic és la formulació d'un nou model de SS. Per fer-ho, cal treballar diferents aspectes:

- Concretar l'essència dels SS, la qual ha de ser enfocada en positiu (per contribuir a la bona imatge del sistema) i destinada a tota la població.
- Ser molt conscients de la realitat, tant la de dins del sistema com la que viu el territori, i trobar els elements facilitadors i els que l'obstaculitzen.
- Posar a debat qualsevol de les accions o idees concebudes fins al moment, entenent que tot pot ser revisable i modificable.

La majoria dels serveis i dels professionals són conscients dels reptes que tenen els SS, però es fa difícil trobar una manera original i innovadora de donar-hi resposta. No hi ha solucions màgiques, però s'ha de treballar per apoderar i reforçar els SS. S'està en un moment en què és necessari generar un canvi en les estructures, en l'organització, en la legislació i en el funcionament dels SS, per tal d'adaptar-los i de donar resposta a la realitat actual.

Normalment, la realitat social evoluciona més ràpid que els serveis. Per això és necessari pensar en estructures dinàmiques, que tinguin en compte la necessitat d'avaluar-se contínuament per tal de conèixer l'evolució de la realitat i per ser capaces d'adaptar-se de forma àgil a les noves necessitats i demandes de la societat. El fet que actualment l'estructura dels SS sigui rígida i lenta provoca la necessitat de replantejar el sistema en el seu conjunt, però sense desvalorar la feina feta fins al moment.

Canviar la metodologia de treball i apostar per un enfocament més centrat en la persona i no tant en la problemàtica que presenta

Lligat amb això, un altre repte dels SS és la necessitat de canviar la metodologia de treball i d'apostar per un enfocament més centrat en la persona (i en el seu entorn) i no tant en la problemàtica que presenta. Aquest enfocament ha de potenciar l'apoderament de les persones i la seva autonomia, tot apostant per incrementar el treball comunitari i el treball amb les famílies (o entorn proper).

Un treball centrat en aquest enfocament significa que la base de la intervenció socioeducativa és el subjecte i el seu entorn, els quals han d'exercir un rol, una implicació i una participació activa durant tot el procés de canvi i de transformació. Per això, s'han de tenir molt en compte les seves voluntats, els seus interessos i els seus desitjos, respectar-los i garantir-los els drets i l'autonomia en la presa de decisions (sempre que això no suposi un perill per a la seva integritat física, psíquica i/o emocional, o la de tercers).

Aquesta metodologia de treball ha d'ajudar les persones a donar resposta a les seves necessitats i a capacitar-les per viure d'una manera més autònoma a la societat. Per això, és fonamental el coneixement i reconeixement integral de les persones i de l'entorn, per tal de detectar-ne les capacitats, per fer-les aflorar i així reforçar-les; i conèixer les seves debilitats per tal de minimitzar-les o reduir-ne els efectes. Per fer tot això, cal donar un gran valor al seguiment i a l'avaluació constant de les intervencions per aconseguir més efectivitat i millors resultats.

No obstant això, per fer tots aquests canvis, cal prioritzar un altre repte: la millora de la formació dels professionals i l'increment de la creació de coneixement dins de l'àmbit social. Les reflexions entorn d'un canvi de model porten a la necessitat de revisar la formació dels professionals, tant la universitària com la postuniversitària, posant molt èmfasi en el fet que una bona formació combina els aprenentatges de coneixements (saber) i de pràctica (saber fer), però també d'actituds, aptituds i habilitats (saber ser). Com manifestava una de les persones entrevistades (P6: P1 – 6:58): “Jo crec que la nostra feina és una balança entre les qüestions més de tecnificació i les qüestions més d'aportació personal.”

És a dir, caldria formar els professionals en coneixements teòrics i pràctics, però també apoderar-los com a persones per poder exercir com a professionals. A més, una vegada el professional està en actiu necessita espais formatius de suport, intercanvi i supervisió, que facilitin que, a partir de

l'experiència diària, es pugui aprendre teoria, noves pràctiques i maduresa personal i professional.

Relacionat amb aquest aspecte, cal destacar que els SS s'emmarquen en un àmbit de treball viu i canviant. La vida de les persones i la societat evoluciona ràpidament i deixa poc marge de temps als professionals per pensar quines són les estratègies de treball més adequades en cada moment i reaccionar-hi. Però, per aquest factor, amb més raó els professionals o experts en l'àmbit han de ser constantment creadors de coneixement i de tècniques que siguin adaptables, flexibles i que evolucionin segons les peculiaritats de cada moment (Úcar, 2016). Això es pot fer amb accions quotidianes o amb l'elaboració de recerques de més envergadura, però aquestes accions són bàsiques per apoderar els SS i anar-los adaptant contínuament a la realitat.

Servei Bàsic d'Atenció Social: enfocament i línies de treball

Segons la Llei 12/2007, d'11 d'octubre, de SS, el servei atén qualsevol persona que presenta algun tipus de necessitat que impossibiliti el seu ple desenvolupament i la seva autonomia a la societat. Per això, es considera que una de les seves línies de treball prioritàries és la garantia de les necessitats bàsiques. Aquestes necessitats estan relacionades amb la cobertura de la subsistència, les dificultats relacionades amb l'autonomia o les necessitats col·lectives que entorpeixen el benestar d'un grup o una societat (com es va citar en Pelegrí, 2011). Una de les persones entrevistades exemplificava aquesta línia de treball de la següent manera (P6: P1 – 6:26, 6:29 i 6:30): “[...] jo puc començar a treballar amb les persones si tenen resolt el nyamnyam, el glu-glu, el non-non, i el mua-mua; és a dir, si tenen resoltes les necessitats bàsiques d'alimentació, de sostre i afectives.”

Així, doncs, és bàsic que el servei ajudi les persones a garantir la cobertura de les necessitats bàsiques de subsistència i emocionals, però també les de capacitat per aconseguir les habilitats i competències personals i socials bàsiques per desenvolupar-se a la societat d'una forma autònoma. Per tant, tot i que la cobertura de necessitats bàsiques pren especial importància en aquests moments, la finalitat del servei va més enllà i ha d'aconseguir donar suport a qualsevol persona que presenti algun tipus de demanda i promocionar-ne les capacitats funcionals i relacionals que permeten viure en plena autonomia.

Per donar resposta a això, el servei ha de millorar l'estructura i les metodologies de treball, fer-lo menys burocratitzat, més àgil i més descentralitzat. S'ha de començar per fer una aposta clara per enfocar les intervencions en la persona i en el seu entorn, fomentar-ne l'apoderament i la promoció. Els principis bàsics de la intervenció centrada en la persona passen per entendre que el servei existeix per beneficiar les persones, tot generant processos de

canvi que sorgeixin de forma natural i amb plena participació d'aquestes, entenent que les persones són les màximes expertes en si mateixes; per això, s'han de reforçar les seves fortaleces i afavorir la motivació cap al canvi (Miller i Rollnick, 2015).

Cal incrementar el treball que fa el servei amb l'entorn i amb la comunitat

Per tot això, s'ha d'ajudar les persones a desenvolupar habilitats i capacitats, per tal que puguin resoldre els seus problemes i prendre les decisions més encertades en cada moment. Aquest domini de la realitat és la base per garantir la plena autonomia d'una persona al llarg de la seva vida. Però no es pot ajudar una persona sense entendre i comprendre el seu entorn, les relacions que s'hi creen i la repercussió que aquestes tenen cap a una persona, ja que les persones depenen del suport dels altres per viure i per superar les adversitats de la vida (Federación Sartu, 2011). Per tant, cal incrementar el treball que fa el servei amb l'entorn i amb la comunitat perquè, tot i que es considera un element fonamental per entendre una persona, els últims anys el servei l'ha estat explorant i coneixent poc.

Per fer una bona intervenció a SBAS s'ha de combinar el treball individual, el grupal i el comunitari, ja que la combinació d'aquests tres elements és la base per a la capacitat de competències dels individus i de la comunitat. Des de fa temps, el servei utilitza el treball individual com a eina bàsica de suport, però per executar un bon treball centrat en la persona cal que els tres elements anteriors es treballin per igual i aconseguir, així, una bona inclusió social i un bon apoderament funcional i relacional de les persones.

Per fer-ho possible, les eines bàsiques d'una intervenció són l'acompanyament i el suport en els processos de canvi individuals i col·lectius. La forma com les persones evolucionen és elaborant processos de creixement i millora personal, per la qual cosa s'ha d'ajudar a capacitar els individus en tots aquells aspectes en els quals presenten dificultats, reforçant les habilitats i les competències que els possibiliten millorar contínuament (autoconsciència, empatia...). Això augmentarà l'autoestima i enfocarà millor la seva forma de prendre decisions i el control que exerceixen sobre la seva vida.

Actualment, el marc normatiu i organitzatiu del servei està encarat a treballar les problemàtiques, a resoldre-les a partir de la gestió d'ajudes i prestacions, i partint d'una resolució basada en la demanda-resposta immediata i puntual. Per tant, això s'hauria de modificar i encarar el servei a fomentar el treball socioeducatiu amb les persones, ja que, com explicava una de les persones entrevistades (P11: P6 – 11:8), “el treball socioeducatiu és l'eix principal dels SS”.

Així, doncs, una intervenció ha de tenir a la seva base l'elaboració d'uns objectius de treball clars, que facilitin que les persones aprenguin a ser capaces de trobar els seus propis recursos per resoldre les seves necessitats. El pes de la intervenció pivota en un treball socioeducatiu continuat i intens, que capacita les persones per aconseguir plena autonomia funcional, relacional i emocional, entenent la prestació i els ajuts com una eina educativa més que

té el professional per a executar un pla de treball. És a dir, s'entén la prestació o l'ajut com un element d'ajuda però no com una finalitat en si mateixa, ja que, com exemplificava una de les persones entrevistades (P1: E1 – 1:25), “És la vostra crossa [les prestacions o les ajudes], eina en la que us podeu ‘apoiar’ per fer un treball social que realment canviï les coses.”

Per tant, els ajuts o les prestacions faciliten una millora puntual, però s'ha de treballar amb la persona, la família o la comunitat per tal de trobar respostes a llarg termini, partint dels avenços que poden fer per elles mateixes a l'hora d'aprendre a acceptar, conviure, subsistir i/o superar les dificultats.

S'ha de treballar amb la persona, la família o la comunitat per tal de trobar respostes a llarg termini

Estratègies per millorar les intervencions socioeducatives al Servei Bàsic d'Atenció Social

Al centre d'una intervenció socioeducativa de SBAS hi ha d'haver la persona i el seu entorn. Per això, cal millorar el coneixement que té el servei dels subjectes d'intervenció i ha d'evitar centrar-se només en la problemàtica que presenten. El professional ha de ser capaç d'explorar i conèixer la realitat de cada una de les persones amb les quals treballa, cosa que ha d'ajudar a ajustar millor la intervenció. A més, la proximitat que genera aquest coneixement pot beneficiar la intervenció en diferents aspectes: augmenta la confiança i les possibilitats de dialogar entre els membres; millora el seguiment i l'avaluació dels processos de canvi; incrementa la participació activa; i ajuda a enfocar millor els objectius de treball.

Aquesta major proximitat a la persona no significa envair la seva privacitat o intimitat, sinó que suposa incrementar-ne el coneixement per enfocar millor les intervencions. Per tant, serà imprescindible informar les persones que per oferir un bon acompanyament durant tot el procés cal ser-hi a prop. El professional ha de saber trobar el límit d'aquesta proximitat i utilitzar el diàleg i l'observació com a eines per evitar incomodar els subjectes.

Les persones entrevistades apuntaven diferents estratègies de treball que consideraven positives per afavorir aquest coneixement i apropament a les persones ateses. La majoria de les aportacions anaven encarades a aspectes relacionats amb l'actitud dels professionals i amb la seva posició davant la persona i l'entorn, ja que aquests són els elements clau que poden afavorir o entorpir una intervenció.

Per començar, a la base de qualsevol intervenció és molt important generar un bon vincle entre professionals i persones ateses. El vincle està molt lligat als aspectes d'empatia, de respecte cap als altres, de generació de confiança mútua i de capacitat d'entendre i comprendre les diferents realitats. També s'ha de posar èmfasi en l'escolta activa, a estar oberts i receptius durant una conversa, ja que, com explicava una de les persones entrevistades, el

professional ha de ser capaç (P1: E1 – 1:47): “[...] d’escoltar, d’entendre, de trobar el diàleg adequat a cada cas, a cada família, que no sigui paternalista ni despectiu o discriminador.”

Tot i que la necessitat d’escoltar l’altre pugui ser compartida per tothom, aquest aspecte s’ha de remarcar perquè no sempre s’hi pot dedicar el temps suficient ni s’adopta l’actitud correcta per exercir una verdadera escolta activa. Així, doncs, una actitud positiva, d’ajuda i de proximitat, facilita el vincle amb la persona i l’ajuda a adoptar una millor postura cap al canvi. En aquest sentit, una de les persones entrevistades explicava una estratègia per aproximar-se a les persones (P13: P8 – 13:39):

“Seré capaç de dir: et vull ajudar que siguis feliç, que te’n surtis [...]. Ajuda a que es relaxin i a que vegin que no estan aquí perquè els jutgin, sinó que hi ha una persona que m’entén i que vol aportar-me alguna cosa.”

Per tant, és bàsic el respecte cap a l’altre, l’escolta (utilitzant el silenci en positiu) i l’acceptació de les opinions i decisions de les persones; però també s’ha de tenir molt en compte les seves capacitats, tot partint de les potencialitats i les fortaleces que tenen i reduint els danys que provoquen les febleses. D’aquesta manera, la intervenció s’enfoca en positiu i garanteix una millor vivència i, en conseqüència, una implicació i un interès més gran pel canvi.

El professional ha de ser un guia, un facilitador i un col·laborador de processos de canvi i de millora

El professional ha de ser un guia, un facilitador i un col·laborador de processos de canvi i de millora, algú que vetlli per garantir la motivació i l’interès de la persona pel canvi i que fomenti la consciència crítica davant la realitat que presenta. El control de la vida de les persones el tenen elles mateixes i per això han de ser sempre els principals protagonistes de la intervenció i els responsables últims de les decisions.

El professional ha de ser un estímul de noves informacions i oportunitats que ajudin a desenvolupar les capacitats de cadascú i afavorir noves experiències i espais relacionals que permetin a les persones evolucionar i reorganitzar millor la seva realitat. Per això fa falta una bona anàlisi i un bon diagnòstic de la realitat d’una persona i del seu entorn, i desenvolupar actituds creatives i d’experimentació que ajudin a fer que la intervenció sigui dinàmica i participativa (Campanini, 2012).

Això suposa que el professional ha d’adoptar conductes i actituds positives, neutrals i empàtiques que generin vincle. Ha de garantir en tot moment el respecte, l’honestedat, la comprensió i la confiança, tot evitant la fiscalització o els judicis ràpids. Així, doncs, elements com la disponibilitat, la permeabilitat, la flexibilitat, l’obertura de mires i la capacitat crítica i autocrítica ajuden a millorar una intervenció socioeducativa.

A més, es destaca la necessitat de basar la metodologia de treball en un bon diagnòstic social i en l’elaboració de plans de treball que tinguin uns objectius clars i un seguiment i avaluació continuats. Per incrementar la solvència i la qualitat, tant del diagnòstic com del pla de treball, s’han d’elaborar en equip i explicar/debatre amb les persones implicades i amb els agents del territori que hi tinguin relació. D’aquesta manera, les persones poden sentir que tenen més suport i seguretat davant d’una intervenció, ja que els diferents serveis als quals assisteixen segueixen les mateixes línies de treball.

Alhora, és bàsic fer una bona gestió i seguiment de cada cas per exercir correctament el rol de guia i de facilitador, perquè un bon acompanyament es basa en un suport continuat. Però, per fer-ho, s’ha d’acceptar i respectar el temps i el ritme que cada persona, grup o comunitat necessita per fer un procés de canvi. En una intervenció no es pot forçar les persones a prendre decisions, a modificar la seva situació, a responsabilitzar-se o a prendre consciència de la realitat. En el moment que no es respecta el temps que necessita una persona, la intervenció passa a ser directiva i, en conseqüència, es redueix la implicació d’aquesta. Com explicava una de les persones entrevistades (P12: P7 – 12:53):

“El fet de saber acceptar cada moment per el que passa una família o una persona i saber-te moure, saber canviar els objectius, saber ser flexible amb les situacions, penso que és molt important i per contraposició no saber-ho fer és símbol inequívoc de derrota [...].”

Finalment, la presentació que fa el professional d’ell mateix (tant des del punt de vista oral com del postural) acaba enfocant el tipus de relació que existirà durant una intervenció. Aquest element, doncs, es pot utilitzar estratègicament en positiu a l’inici d’una intervenció per facilitar que la relació que es generi acabi essent fluida i basada en la confiança i el respecte mutu. Una de les persones entrevistades ho explicava d’aquesta manera (P13: P8 – 13:48):

“[...] com tu et presentes: sóc la persona que et ve a mirar com de malament ho fas i et diré com ho has de fer bé i et marcaré el camí perquè sóc molt savi; o em presento com una persona que et pot ajudar.”

Per això, el tracte que s’ha d’oferir a les persones ateses és clau per garantir una bona vivència de la intervenció. Des del primer moment és important oferir ambients i discursos càlids, respectuosos i ordenats que facilitin que la vivència que tingui la persona sigui més positiva i, per tant, acabi sent un element afavoridor de la intervenció.

Conclusions i propostes

Els SS són uns serveis bàsics i necessaris per ajudar a garantir el benestar i la qualitat de vida de les persones. Per això s'ha de treballar contínuament per reforçar-los i apoderar-los i evitar-ne l'estancament o el retrocés. En aquests moments, els SS presenten més debilitats que fortaleces i necessiten un model estructural, funcional i organitzatiu que sigui compartit i consensuat en l'àmbit territorial i que permeti donar resposta a les necessitats reals de la població.

L'any 2015, la Generalitat de Catalunya, juntament amb diferents entitats i organitzacions de l'àmbit social i municipal, va elaborar dues publicacions que parlaven del model de SSB i de SBAS (<http://treballiaferssocials.gencat.cat>). Aquests documents serveixen per avançar en l'evolució dels serveis. Però, al meu entendre, per apoderar els SS i SBAS cal remodelar el sistema, cada un dels serveis que l'integren i les metodologies de treball. Per fer-ho s'ha de focalitzar més i millor les intervencions socioeducatives en les persones (i en el seu entorn) per tal d'oferir-los un millor suport i acompanyament basats en la generació de vincle i de confiança. Això els ajudarà a revertir les situacions de desequilibri i a prevenir-les millor i facilitarà més autonomia (funcional, relacional i emocional) i més capacitat a l'hora de prendre decisions i de participar d'una vida activa i plena.

Actualment, en el cas concret de SBAS, el servei dona resposta a les necessitats bàsiques de les persones a través, sobretot, de la gestió d'ajudes i prestacions socials, però aquesta realitat no pot fer oblidar que l'essència del servei és afavorir el benestar de les persones (exercint una tasca pedagògica i social), tot centrant la intervenció a garantir-ne la capacitat i l'autonomia. Per tant, en el centre de qualsevol intervenció sempre hi ha d'haver l'equilibri entre la gestió de la demanda que fan les persones (en forma de problemàtica) i la metodologia de treball que utilitza el professional (centrada a fer un bon acompanyament i suport).

Així doncs, per enfocar el treball de la manera que s'ha explicat en aquest article, els professionals han de dedicar més temps a les persones (respectant els seus ritmes), han de tenir un volum assequible de casos i han de prioritzar necessitats i graus de risc social, entre altres. Però també serà necessari revisar la formació i la capacitat dels professionals per adaptar-la a les noves metodologies de treball. Per tant, serà imprescindible que hi hagi una convicció i una aposta ferma per aquesta visió del treball per part dels equips directius i polítics dels diferents SS, entenent que és una forma d'invertir en el futur de les persones i en el benestar del país.

Núria Ferrer Santanach
Educativa social i pedagoga
Serveis Bàsics d'Atenció Social
nuriasantanach@gmail.com

Bibliografia

- Campanini, A.** (2012). *La intervención sistémica. Un modelo operativo para el Servicio Social*. Argentina: Editores Miño y Dávila.
- Casado, D.; Fantova, F.** coord. (2007). *Perfeccionamiento de los servicios sociales en España*. Madrid: Fundación FOESSA.
- Escartín, M. J.** (2004). *Familias multiproblemáticas y servicios sociales* [en línia]. Universitat De Castilla - La Mancha: Facultat de Treball Social de Cuenca, núm. 6. <<http://www.uclm.es/bits/sumario/28.asp#inicio>>
- Fantova, F.** (2016). *Los servicios sociales de la emergencia social a la estrategia de futuro* [en línia]. <http://fantova.net/?page_id=46>
- Federación Sartu** (2011). "Estrategias profesionales para la inclusión social". País Basc: creative commons.
- Fernández, D.** (2010). "Gestió de serveis socials d'atenció primària a l'Hospitalet de Llobregat". *Revista de Treball Social*, núm. 191, p. 53-63.
- Huergo, J.** (2006). *El reconocimiento del "universo vocabular" y la prealimentación de las acciones estratégicas* [en línia]. Universitat Nacional de La Plata: Centre de Comunicació i Educació, Facultat de Periodisme i Comunicació Social, p. 1-6. <http://www.unc.edu.ar/extension/vinculacion/solidaridad/convocatoria-a-estudiantes-2012/segundo-taller-deformacion2012/El%20reconocimiento%20del%20universo%20vocabular201d%20y%20la%20prealimentacion%20de%20las%20acciones%20estrategicas%20_%20Por%20Jorge%20Huergo.pdf>
- Lucea, M. A.** [et al.] (2012). *Manual de buenas prácticas en la intervención socioeducativa con familias*. Madrid: Ed. Popular.
- Llei 12/2007**, d'11 d'octubre, de serveis socials.
- Miller, W. R.; Rollnick, S.** (2015). *La entrevista motivacional*. Barcelona: Paidós.
- Morata, T.** (2014). "Pedagogia Social Comunitària: un model d'intervenció socioeducativa integral". *Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 57, p. 13-32.
- Núñez, V.** (coord.) (2010). *Encrucijadas de la educación social. Orientaciones, modelos y prácticas*. Barcelona: Editorial UOC.
- Pascual, J. M.** (coord.) (2016). *La millora dels serveis socials bàsics a Catalunya. Una proposta del tercer sector social* [en línia]. Barcelona: Debats Catalunya Social, propostes des del tercer sector, <http://www.tercersector.cat/sites/www.tercersector.cat/files/dossier_serveis_socials_0.pdf>
- Pelegrí, X.** (2011). *Els serveis socials a Catalunya. Aportacions per al seu estudi*. Lleida i Tarragona: Edicions de la Universitat de Lleida i de la Universitat Rovira i Virgili.
- Subirats, J.** (dir.) [et al.] (2007). *Los servicios sociales de atención primaria ante el cambio social*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Subdirección General de Información Administrativa y Publicaciones.

Úcar, X. (2016). “Els professionals d’allò socioeducatiu com a investigadors: la creació de coneixement”. *Educació Social. Revista d’Intervenció Socioeducativa*, 62, p. 11-23.

Vilà, A. (2011). *Serveis socials. Aspectes històrics, institucionals i legislatius*. Barcelona: Editorial UOC.

Villegas, E.; Bellido, A. J. *La teoría sistémica en trabajo social. Criterios de aplicación y observaciones críticas* [en línia]. Alacant: 2015, p. 185-193. <http://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/5910/1/ALT_01_15.pdf>

Viscarret, J. (2007). *Modelos y métodos de intervención en trabajo social*. Madrid: Alianza Editorial.

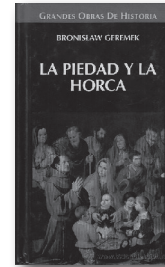
-
- 1 Aquesta idea s’extreu de l’autor Paulo Freire que es referia a l’entorn d’una persona tenint en compte el concepte “*universo vocabular*” [lèxic] i “*universo temático*”, que fa referència al llenguatge i al conjunt de paraules que utilitza una persona per interpretar el món i els temes o els problemes de la societat que els poden influir (i el significat que donen a la interpretació de la realitat), respectivament (Huego, 2006: 1-6).
  - 2 Durant tot l’article, en el moment en què es fa referència a un abstracte d’una entrevista es posa la nomenclatura utilitzada per garantir l’anonimat de les persones entrevistades en la recerca i el número identificador de la línia en la qual s’ha transcrit el fragment de l’entrevista.
-

Foto: Carlo Sußmich - Fotolia.com

Libres recuperats, publicacions

La piedad y la horca

Bronislaw Geremek

Madrid: Alianza Universidad, 1986

Malgrat que encara queda molt camí per recórrer, la història de la pobresa i la marginació ja té algunes fites importants, començant per les obres pioneres de Michel Mollat (*Les pauvres au Moyen âge. Étude sociale*, 1978) i Jean Pierre Gutton (*La Société et les pauvres en Europe. XVI-XVIII siècles*, 1974) i seguint pels estudis de Catharina Lis i Hugo Soly (*Poverty and capitalism in pre-industrial Europe*, 1979) i els de Stuart Woolf (*The Poor in Western Europe in the Eighteenth and Nineteenth Centuries*, 1986), però entre totes elles continua brillant amb llum pròpia l'aportació de Bronislaw Geremek, especialment el seu llibre *La piedad y la horca. Historia de la miseria y de la caridad en Europa*, publicat en castellà el 1989 (en francès, el 1986) i des d'aleshores, referent obligat per a tots aquells interessats en les transformacions que des del món medieval fins al segle XVIII han experimentat les idees sobre la pobresa i les reaccions col·lectives que aquestes han provocat. El text de Geremek s'ha acabat convertint en una lectura obligada per a la història social europea i per la història de les polítiques socials i de les professions socials. Sense entendre la continuïtat històrica de la dualitat que Geremek ja mostra en el títol, entre una voluntat d'ajuda i una altra de control, entre la pietat i la força, amb la qual els incipients poders públics amenaçaven

captaires i vagabunds, no podem comprendre les contradiccions i limitacions de l'acció social contemporània.

La trajectòria intel·lectual i política de Geremek és a més força interessant, exemple de la complexitat del compromís social i polític dels intel·lectuals de l'Europa de l'Est en el procés de crisi del comunisme estalinista. Nascut a Polònia el 1932, d'una família jueva —el seu pare va morir a Auchwitz i ell es va poder escapar del gueto de Varsòvia—, milità de jove en el partit comunista polonès, però l'abandonà arran de la invasió de Txeco-eslovàquia el 1968, convertint-se més endavant en un destacat opositor al règim, essent un dels fundadors del sindicat Solidarność i conseller personal del seu líder Lech Walesa, encara que més endavant s'allunyaren. Amb la caiguda del comunisme, fou membre durant dotze anys seguits del parlament polonès i ministre d'Afers Exteriors (1997-2000). Després fou diputat europeu per part del partit liberal democràtic del qual fou també president. Mort el 2008, s'havia distingit en els darrers temps per la seva oposició a la dretanització impulsada pel govern de Lech Kaczyński. El seu liberalisme l'havia portat a oposar-se al comunisme, però també a la reacció ultraconservadora.

Com a historiador, de jove es va veure influït pel marxisme d'un altre polonès com ell, Witold Kula i la seva teoria econòmica del sistema feudal, i per

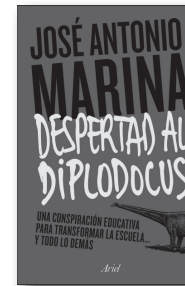
l'escola francesa dels Annals, especialment a través de Fernand Braudel i els seus plantejaments sobre la llarga durada i la necessitat d'introduir les ciències socials en l'anàlisi històrica. França es convertí en el centre de la seva formació i tasca com a historiador des que el 1956 s'instal·là a París per a realitzar els seus estudis de postgrau i doctorat. Es feu amic d'un dels principals renovadors de la historiografia medieval, Jacques Le Goff; entrà en contacte amb el grup de recerca de Mollat sobre la pobresa medieval i va viure l'eclosió de la història de les mentalitats, encara que mai va compartir la seva idea de convertir els sentiments en objecte de l'anàlisi històrica. Tot plegat, ens ajuda a entendre l'enfocament historiogràfic de Geremek, el qual parteix del marxisme, però fent un relectura pròpia i heterodoxa que li permet confrontar realitats socials i imatges mentals. Estudiar la pobresa implica per a Geremek conèixer no només la seva dimensió socioeconòmica, sinó també la mirada de la societat.

Des d'aquesta perspectiva Geremek, ens ha mostrat com en l'època medieval la funcionalitat dels pobres s'alimentà amb un discurs idealitzador, basat en l'ascetisme cristià i destinat a fonamentar l'obligatorietat moral de l'almoïna. En canvi, en els segles xv i xvi, amb els efectes del pas cap a una societat moderna, la imatge del pobre i en especial del captaire, es torna fosca, s'omple de sospites, en un procés de criminalització

que legitima les primeres iniciatives dels poders públics, inicialment municipals i amb el temps estatals, de gestionar la mendicitat des del control i la repressió, en un procés que culminarà al segle xvii en allò que Michel Foucault anomenà el "gran tancament". Així, Geremek també ens il·lumina sobre la importància i les conseqüències de les construccions socials i sobre la complexitat de la resposta de les societats occidentals a l'exclusió social, en la qual la pietat o la solidaritat conviuen amb l'estigmatització culpabilitzadora i el control social i polític.

Però, segurament, la principal aportació de Geremek és fer subjecte de la història a un col·lectiu fins aleshores ignorat, el vast i divers món dels pobres, humils i miserables. I fer-ho des del rigor, des d'una sòlida erudició. Remarquem-ho: empoderar també significa donar el dret a la història a aquells i aquelles que no el tenien.

Jordi Sabater
Professor d'Educatió Social
Facultat d'Educatió Social i
Treball Social
Pere Tarrés – Universitat Ramon Llull

Despertad al diplodocus: una conspiración educativa para transformar la escuela... y todo lo demás

José Antonio Marina Torres
Barcelona: Ariel, 2015

José Antonio Marina, nascut a Toledo, escriptor, investigador i catedràtic en filosofia, amb la claredat i l'originalitat a la qual ens té acostumats, revela des del títol de l'obra la intencionalitat de promoure una teoria del canvi educatiu, ja que massa sovint l'escola roman adormida davant les problemàtiques de la realitat social actual. Per això, l'autor considera que cal marcar una ruta sobre la qual començar a treballar per millorar la qualitat del sistema educatiu espanyol, sense oblidar en cap moment les grans metes de l'educació: la felicitat, la justícia i l'amor.

L'obra es compon de set capítols, i en tots ells s'hi estableix com a nexa d'unió la idea reiterada que la finalitat última de la intel·ligència no és saber, sinó viure feliç i dignament, d'aquí, la necessitat d'aprendre humanitat i de l'aprofitament del temps en una societat cada vegada més accelerada i despersonalitzada. Tots estem oberts a l'aprenentatge i el necessitem. Ara bé, no és possible educar, entenent el fet d'educar com la contribució i/o acompanyament que fem del despertar l'entusiasme i la motivació per aprendre en l'altre, si, prèviament, no disposem de la passió per aprendre. La relativització del coneixement i domini enciclopèdic es va assolir amb l'arribada del gestor de la informació, que comença a veure's qüestionada per

la gran professió del futur que, segons José Antonio Marina, serà l'expert en aprenentatge. Estem deixant enrere la Societat del Coneixement o de la Informació per endinsar-nos en la Societat de l'Aprenentatge, que exigeix aprendre veloçment i permanentment i, no només per part dels alumnes i les alumnes, sinó també per part "dels docents, les famílies, les escoles, les ciutats, les empreses, l'administració pública, els parlaments, les nacions" (pàg. 17).

Seguint la introducció, el primer capítol és una oda a la renovació pedagògica necessària en el sistema educatiu espanyol, i es marca com a objectiu d'aquest macroprojecte de responsabilitat sociocomunitària el termini de cinc anys. El segon capítol, fonamentant-se en els resultats de les seves nombroses investigacions, elabora una teoria de la intel·ligència anomenada "Ciència de l'evolució cultural i el progrés educatiu", que s'orienta a l'acció i és generadora de cultura, potenciant la creativitat artística, tecnològica, econòmica i científica, així com el talent i la capacitat emprenedora. Concretament, se centra en la necessitat imperiosa de l'educació permanent, encara que més especialment en l'educació contínua, ètica i moral dels adults, i exposa com a prototip la Universidad de Padres online que dirigeix des del 2007. Posteriorment estableix els cinc motors essencials per al canvi: escola, família, ciutat, empresa i Estat, i dedica un capítol a cada un d'ells.

Els canvis tecnològics han contribuït a una magnificació del volum de coneixements insostenible per la intel·ligència humana, per aquest motiu, segons Marina, "no podem deixar que la tecnologia defineixi cap a on ha d'anar la intel·ligència humana" (p. 85), per contra, ha d'aprendre a organitzar-se molt bé de manera que sigui un sistema personal d'elecció de metes i de presa de decisions. D'acord amb això, el sistema educatiu ha de promoure l'equilibri entre el desenvolupament del talent i la difusió de la ciència a través de l'aprenentatge de "la ciència de l'evolució cultural", ja que la majoria del coneixement és un bé públic i el més important és saber gestionar la intel·ligència humana per apropiarse del que és necessari en el seu moment conscient i reflexiu. Per aquest motiu s'ha considerat l'escola en primera posició davant la mobilització educativa, ja que en educació els canvis no s'operen normativament, sinó de la mà del docent, atès que hi recau la responsabilitat de despertar l'energia i la motivació per aprendre al llarg de tota la nostra vida, i per això cal que es formin de manera contínua i permanent.

Però l'escola és un sistema dins d'altres sistemes als quals influeix i a la qual influeixen, ressaltant especialment la família com a segon motor del canvi, ja que família i escola "han de formar un equip pedagògic unit. En cada moment del procés evolutiu del nen canvia el paper de les famílies i la manera de

col·laborar amb l'escola" (pàg. 150). Un equip que ajudaria que les seves funcions parentals es poguessin desenvolupar amb més seguretat i eficàcia.

Respecte a les ciutats com a tercer motor de canvi, el seu poder d'influència rau a fomentar l'evolució cultural, a través de la prestació de serveis públics de qualitat, de la creació de capital social; és a dir, de la intel·ligència compartida i la felicitat. El mateix succeeix amb les empreses, que han de propiciar plans de formació que despertin la passió d'aprendre dels seus treballadors i en conseqüència dels seus fills, així com la seva capacitat de compromís, lideratge i capacitat emprenedora.

Al final trobem l'Estat, entès com a xarxa de xarxes, com a paraigua en què convergeixen diferents institucions, que no només pretén transformar l'escola mediocre en una escola de qualitat, sinó també actuar sobre l'entorn tot promouent "una societat de l'aprenentatge que al seu torn produeixi una societat del coneixement, que al seu torn faci progressar la qualitat de vida. A mesura en què s'aconsegueixi, l'escola recuperarà el seu protagonisme i podrà aspirar a l'excel·lència" (pàg. 198).

En conclusió podem dir que produir un canvi en l'escola espanyola i en tota la societat en el seu conjunt per dotar-les de qualitat no és una tasca gens fàcil, però coincidim que només és possible

des d'aquesta xarxa de xarxes en què des de diversos nivells i contextos conflueixen i uneixen forces amb una única finalitat, la renovació d'un sistema escolar caduc.

Sandra Castellano Conejero
Mª Ángeles Hernández Prados
Universitat de Múrcia

Libres rebuts

(2016). *Diccionari de les religions per a noies i nois de 10 a 14 anys*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

Viladot, M. Àngels. (2016). *Investigación sobre estrés postraumático y resiliencia en mujeres víctimas de violencia de género en el ámbito de la pareja o expareja*. Barcelona: Intress.

Propostes

Propers números monogràfics

Educació social i salut

Avui dia partim de la base que qualsevol acció sobre l'ésser humà ha de construir-se des d'una concepció àmplia que contempli la interacció entre la dimensió biològica, física, psicològica, relacional, social i espiritual. En aquest sentit, els treballs actuals han posat de manifest que l'atenció a la salut de la persona no pot recaure només en la perspectiva biomèdica de la persona concreta perquè l'escenari de malaltia inclou necessàriament el cercle de relacions més directe de la persona afectada, però també altres espais de la vida social.

Per altra banda, el benestar no se circumscriu únicament a una dimensió orgànica tangible, sinó que incorpora altres elements intangibles que afecten la percepció subjectiva del benestar.

En aquest monogràfic proposem fer una mirada a les possibilitats que l'educació social té de fer contribucions al camp de salut com una àrea més de suport a l'atenció de les persones.

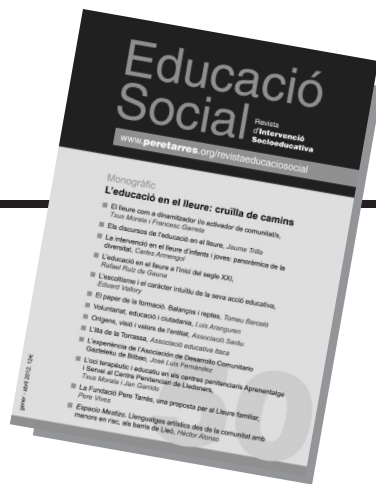
Educació social i justícia restaurativa

La manera com en la nostra societat s'ha concretat el desenvolupament de la justícia penal ha estat sobretot centrant-se en un sistema garantista, respectuós amb els drets individuals de les persones que han comès un delictes. En aquest sentit, podem parlar d'un oblit de les necessitats de la víctima, de les de la comunitat i, fins i tot, de les de la persona responsable del mateix delictes.

La justícia restaurativa és el moviment que representa una justícia en trànsit cap a un sistema que tingui més en compte les necessitats reals de les persones que han estat part en un procés penal.

Així doncs, davant d'un fet delictiu, caldrà preocupar-se per aquelles persones que n'han patit els danys, sense deixar de banda els autors i comptant amb la comunitat de la quals tots són membres, de cara a trobar entre tots respostes reparadores del dany.

La pregunta fonamental romandrà en si la nostra societat està preparada per iniciar un camí que busqui més el penediment i la reparació que no pas el càstig.

Pautes generals per a la presentació d'originals

Educació Social. Revista d'intervenció socioeducativa, està oberta a les aportacions d'experiències, treballs i recerques dels diversos àmbits de la intervenció socioeducativa. Es donarà prioritat a aquells articles que facin aportacions significatives per a la pràctica professional o tractin d'aspectes innovadors pel que fa als camps d'intervenció o als models i mètodes de treball.

- 1 Els articles hauran de ser inèdits.
- 2 L'extensió màxima dels articles per a la secció d'intercanvi serà d'entre 36.000 i 39.000 caràcters (amb espais). També es poden aportar ressenyes bibliogràfiques per a la secció "**Publicacions**", i cròniques o informacions d'interès professional, per a la secció "**Propostes**". En aquests casos l'extensió màxima serà de 2.500 caràcters.
- 3 Els treballs poden presentar-se en català o castellà, indistintament. La presentació dels articles haurà de ser per correu electrònic, en un arxiu de Word.
- 4 Indicacions:
  - Les taules i gràfics es presentaran en un arxiu a part i s'indicarà el lloc on s'han de col·locar en l'article.
  - Les anotacions a peu de plana es numeraran per ordre d'aparició i es presentaran al final del text.
  - Les referències bibliogràfiques es presentaran al final del text i per ordre alfabètic d'autors.
- 5 Els articles hauran d'anar acompanyats en un document a part de les dades bàsiques de l'autor/s: nom i cognoms, adreça electrònica i postal, telèfon, fax, professió, càrrec i lloc de treball.
- 6 El consell de redacció triarà els treballs per a ser avaluats i comunicarà als autors la decisió presa.
- 7 No es retornaran els originals dels treballs no publicats.
- 8 Els textos que es publiquen en aquesta revista estan subjectes a les condicions d'una llicència Creative Commons de Reconeixement- No comercial- amb obres derivades. *Així, doncs, s'autoritza al públic en general a reproduir, distribuir i comunicar i generar obres derivades de l'obra sempre que se'n reconegui l'autoria i l'entitat que la publica i no se'n faci un ús comercial. Els autors/es que vulguin publicar en Educació social. Revista d'intervenció socioeducativa accepten aquestes condicions.*

Els articles o col·laboracions s'han de pujar a la plataforma de la revista.